

Дорогі друзі,

2010-й зовнішньополітичний рік видався багатим на знакові події, був сповнений непростієї роботи, спрямованої на відновлення міжнародних позицій та авторитету України.

З обранням Віктора Федоровича Януковича на посаду Президента, Україна стала на шлях поступального розвитку. Сформовано дієздатну владу, розпочато реальну реформаторську роботу в усіх сферах суспільного життя та економіки. Українська держава нарешті запрацювала, і саме це створило сприятливі умови для активізації діяльності вітчизняної дипломатії. Ця діяльність підпорядкована національним інтересам та націлена на конкретний результат, а її основні орієнтири чітко окреслені Главою держави – прагматизм, економізація та позаблоковість.

Як найбільш оптимальну та логічну модель зовнішньої взаємодії, що сприятиме досягненню завдань і цілей України на міжнародній арені, обрано політику стратегічної рівноваги. Поєднання курсу на інтеграцію в Європейський Союз, подальший розвиток стратегічного співробітництва зі Сполученими Штатами та конструктивного партнерства з НАТО із кардинальним поліпшенням відносин з Російською Федерацією – це відповідь на геополітичні зміни сьогодення, виникнення нових світових політико-економічних центрів, перезавантаження у відносинах між Заходом і Росією. Щонайважливіше, такий курс найкращим чином відповідає далекосяжним інтересам України, відкриває широкі можливості для реалізації усього потенціалу взаємовигідного співробітництва на згаданих ключових напрямках.

Сьогодні ми ведемо діалог зі світом універсальною мовою прагматизму і обопільної вигоди, завдяки чому нас почали краще розуміти закордонні партнери, суттєво поліпшився міжнародний імідж України. Переконливим підтвердженням цього стало обрання нашої країни майбутнім головою ОБСЄ у 2013 році, що дає можливість зміцнити авторитет України як демократичної європейської держави, а також залишатися дієвим учасником удосконалення існуючої архітектури безпеки у регіоні.

Зовнішньополітичний баланс створює умови для того, щоб з декларативного дипломатична служба України перетворилася на по-справжньому ефективний інструмент здійснюваних в країні реформ. З цією метою, поряд з поглибленням практичної взаємодії на традиційних стратегічних напрямках, відбувається активний пошук шляхів посилення торговельно-економічного співробітництва з провідними державами Азії, Африки та Латинської Америки. Діяльність українських дипломатів націлена на абсолютно конкретні результати: залучення іноземних інвестицій, забезпечення українських ділових інтересів за кордоном, реалізацію міжнародних бізнесових проєктів, які сприятимуть зростанню національної економіки.

Важливою складовою роботи Міністерства залишається інформаційний напрям. Адже від того, наскільки успішними є наші дії у цій сфері, залежить присутність України у міжнародному мас-медійному просторі, а отже – у світовій політиці як такої. У зв'язку з цим розраховую на подальшу плідну взаємодію з редакцією журналу «Зовнішні справи». Бачу видання надійним інформаційним партнером МЗС як в Україні, так і за кордоном.

Напередодні Нового року та Різдва Христового хочу побажати редакції, дописувачам та усім читачам видання доброго здоров'я, великого творчого натхнення та успіхів на життєвих і професійних шляхах.

Зичу багатства ідей та нових починань, здатних посилити науково-аналітичний і практичний потенціал української дипломатичної служби, зробити її діяльність в інформаційній площині ще більш ґрунтовною, ініціативною та випереджальною.

З повагою,

Костянтин ГРИЩЕНКО

EMBASSY OF THE
UNITED STATES OF AMERICA
KYIV

THE AMBASSADOR
December 7, 2010

To the Readers of *Naftwa / net*

I want to wish all the readers of *Naftwa / net* and everyone at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine a healthy and happy New Year and much joy with their family and friends for Christmas, Chanukah, and all seasonal holidays you may celebrate. I know that I speak on behalf of all the staff of the Embassy of the United States of America in extending our best wishes and thanks for your friendship.

I am also grateful to the editors of *Naftwa / net* for giving me the opportunity to personally thank you and the people of Ukraine for your warm hospitality to my wife Mariella and me here in Kyiv and in cities to which we have traveled throughout Ukraine. As I am marking my first anniversary as U.S. Ambassador to your country, I am pleased to have a chance in this forum to tell you how much I appreciate how welcoming you have been.

The twentieth anniversary of Ukrainian independence and official U.S. Ukrainian relations will be one of the highlights of the coming year. It will give us many occasions to look back on reflect on our strategic partnership and the growing friendship between our peoples.

Sincerely,

John F. Tefft
John F. Tefft
Ambassador

Надзвичайний і Повноважний
Посол Сполучених Штатів
Америку в Україні Джон Теффт

ПОСОЛЬСТВО ІЗРАЇЛЬ
КИЇВ

משרד החוץ
ירושלים

Подзякаю чытацям Вашога журналу, падлег по Міністэрства замежных дзяр, з наступным Новым годам.

Жэды востм сматэльнага, ўрачэнага і бліскучага новага, 2011 года, хопецька бы асметыць, што н і прынесем, 2010 году, Украіну прытопіць все усцінн для того, кабам дабітася актывасных рэзю. Там не мінне, все маі асметым оі наступнага года іхнае выжы іхнае іхнае.

Оі дэцін жэды Украіну замечательных дасягеньні, міра, усмехам і агулсмастэнае асметыць!

С. Шівам годом!

Zina Kalay-Klaytman
Зіна КАЛАЙ-КЛАЙТМАН,
Чрезвычайная и Полномочная Посол
Государства Израиль в Украине

Надзвичайний і Повноважний
Посол Держави Ізраїль в Україні
Зіна Калай-Клайтман

新年伊始，万象更新。
祝各位读者新年新气象。

中国大使 张喜军

Надзвичайний і Повноважний
Посол Китайської Народної
Республіки в Україні Чжан Сіюнь

Head, ukraiina sobrad!
Soovin kogu südamusest
tule rõõmsaid püüsi
ja õnnelikust
uust aastast

Jaan Heine
EV Suuremõelja
Kiievi's

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Естонської Республіки
в Україні Яан Хейн

Kukkipöle toimii oikein hyvä joulun
ja sonnelliesta uudesta vuodesta!
Joulun läsnä on good, joul on
elt riehott gott nytt år!

Christer Michelsson
Pöytäkirjantekijä

Надзвичайний і Повноважний
Посол Республіки Фінляндія
в Україні Крістер Міккелссон

Шановні читачі журналу «Зовнішні справи»,
Прийміть мої найщиріші вітання з наступаючим Новим 2011 роком та Різдвом Христовим!

Від усього серця бажаю кожній родині сімейного добробуту, радісних усмішок, здоров'я і миру! Нехай прекрасні зимові свята принесуть спокій і злагоду, впевненість у майбутньому. Бажаю гарного настрою і любові, нехай у Вашому житті панують гармонія та удача!

Протягом багатьох років двосторонні відносини між Республікою Узбекистан та Україною ґрунтуються на засадах традиційного партнерства та взаємовигідного співробітництва. Це являється запорукою посиленої спільної роботи в майбутньому. Користуючись нагодою, від усієї душі хотів би побажати в Новому році подальшого поглиблення тісних зв'язків між Узбекистаном та Україною на благо процвітання наших народів.

З найкращими побажаннями,

Тимчасово повірений
у справах
Республіки Узбекистан
в Україні
Батир Юсупов

Paris, le 4 décembre 2010

Chers Amis,

Mme année s'achève, laisse
marquer la gloire hivernale, par l'histoire
d'un nouveau printemps.

Le souffle de printemps, les souffles
de l'été, les manifestations naturelles
d'ont amène à ce moment de repos et
de fête spirituelles et familiales que je
souhaite, pour vous tous en Ukraine, aussi
chaleureusement, amicalement, respectueusement et joyeusement
que possible.

Joyeux Noël et Bonne et bonne
année 2011.

Jacques Fauriol

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Франції в Україні Жак Фор

2011

Генеральна дирекція
з обслуговування іноземних представництв
вітает Вас і Вашу родину
в Новим роком та Різдвом Христовим!
Щиро бажаємо щастя, благополуччя
і здійснення найзаповітніших мрій та сподівань.

Генеральний директор
Генеральної дирекції
з обслуговування іноземних
представництв
Павло Кривонос

З Новим 2011 Роком!
Здоров'я, удачі, найкращих
і великих перемог
Ольга Таукач

Головний редактор журналу
«Зовнішні справи»
Ольга Таукач

Редакційна колегія:

БАКАЄВ Л.О.,
доктор економічних наук, професор,
заступник директора Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН України;
БЛОУСОВ М.М.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії
України при Міністерстві закордонних справ України;
ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу
всесвітньої історії та міжнародних відносин
Інституту історії НАН України;
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,
доктор економічних наук, професор;
ГОРІН О.О.,
кандидат історичних наук,
заступник Міністра закордонних справ України;
ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України,
ректор Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;
ГУМЕНЮК Б.І.,
доктор історичних наук, професор, ректор Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ЖАЛОБА І.В.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України;
КОПЕЛЬ О.А.,
доктор історичних наук, професор Інституту міжнародних
відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;
КОПИЛЕНКО О.Л.,
доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових
наук України, член-кореспондент НАН України, директор
Інституту законодавства Верховної Ради України;
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, зав. відділом
Інституту історії України НАН України;
МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту
міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;
МОТИЛЬ О.Дж.,
професор політології, заступник директора Університету
Рутгерс (Нью-Джерсі, США);
ПАЗЕНОК В.С.,
доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН
України, академік Української академії політичних наук;
ПОТАШНИК С.І.,
професор, Герой України, голова Правління
БАТ "Укргідроенерго"
ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу;
ЦІВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент, перший проректор
Дипломатичної академії України при Міністерстві
закордонних справ України;
ШКЛЯР Л.Є.,
доктор політичних наук, професор, заступник голови ВАК.

Рекомендовано до друку Вченою радою Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України
протокол № 01 від 13.10.2010 р.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Ольга Таукач, Володимир Семенов, Леся Савчин,
Лариса Аврамчук, Валерій Гришаков, Ірина Роговенко.

Позиція авторів не завжди збігається з позицією редакції.
Усі права захищені. Передрук матеріалів без посилання
на "Зовнішні справи" не дозволяється. Редакція не несе
відповідальності за зміст рекламних оголошень.

"Зовнішні справи", науковий журнал
2010, № 11–12. Виходить щомісяця.
Засновники – Міністерство закордонних справ України,
Дипломатична академія України при Міністерстві
закордонних справ України, Державне підприємство "Журнал
Міністерства закордонних справ України "Політика і час".
Адреса редакції: 01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1.
Телефон/факс: 38 044 279 39 18
Електронна пошта: o.taukach@mfa.gov.ua
www.uaforeignaffairs.com
Видавець: ДП "Політика і час"
Реєстраційне свідоцтво КВ № 14838-3809 ПР
від 29 грудня 2008 р.
Друк: ТОВ "Вістка".
Тираж 1000 примірників.
Відпускна ціна редакції – 10 гривень.
Передплатний індекс: 74402.
"Зовнішні справи", 2010.

На наших обкладинках:
1 стор. – малюнок Михайла Шлафера

ПОЛІТИКА

- 7** Десята нарада керівників
закордонних дипломатичних
установ України
12 2010: євроінтеграційний
поступ України
15 Європейська безпека під
знаком Росії
20 Грані українсько-
британського стратегічного
партнерства
24 Українці у світі
26 Східне партнерство та ідея
європейської інтеграції

ЕКОНОМІКА

- 28** Обережний оптимізм на
протигагу песимізму розвитку
світової економіки
32 Українсько-китайське
співробітництво: від стагнації
до прориву
37 Сприяння модернізації
країни – основне завдання
української дипломатії

ДИПЛОМАТІЯ

- 43** Українсько-бельгійські
відносини: не підбиваючи
підсумки
46 Час різдвяних добрих
справ
48 Vale et me ama (Будь
здоровий і люби мене)

ДОСЛІДЖЕННЯ

- 50** Китай і США в
глобальних трансформаціях

АРХІВАРІУС

- 56** Розбудова дипломатичної
служби доби Директорії

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

- 62** Україна та країни Магрибу
62 International Review
№ 3(15), жовтень 2010

Десята нарада керівників закордонних дипломатичних установ України

14–16 грудня відбулася Десята нарада керівників закордонних дипломатичних установ України, для участі в якій до Києва прибули послы, постійні представники та генеральні консули, які представляють нашу країну за кордоном. Основною метою і завданням цього заходу є підбиття підсумків діяльності зовнішньополітичної служби України за рік, визначення пріоритетів на найближчу перспективу, вдосконалення роботи Міністерства закордонних справ щодо реалізації першочергових завдань зовнішньополітичного та економічного розвитку країни. Під час наради відбулися традиційні пленарні засідання за участю представників виконавчої та законодавчої гілок влади.

Завдання, які стоять перед українськими дипломатами у світлі сьогоdnішнього бачення зовнішньої політики країни, ефективної взаємодії між МЗС та

посольствами на підсумковому засіданні 10-ї Наради керівників закордонних дипломатичних установ окреслив **Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко**. Він докладно зупинився на вимогах, які сьогодні ставляться перед закордонними дипломатичними установами України. Була обговорена робота щодо повноцінної підготовки закордонних урядових візитів вищих посадових осіб країни. Як позитивний приклад Міністр навів матеріал, підготовлений дипломатами напередодні візиту Президента України до Литви. Костянтин Грищенко назвав його «не просто змістовним, а й дуже цікавим», який багато в чому сприяв ефективному діалогу за столом переговорів.

Костянтин Грищенко відзначив роботу посольства України в КНР, яке забезпечило успішне проведення державного візиту Президента Віктора Януковича

до цієї країни у вересні. Це саме, на думку Міністра, стосується підготовки посольством України в Туреччині візиту Глави держави до Стамбула на третій саміт Наради зі взаємодії і заходів довіри в Азії. Ефективною визнана робота посольств України в Молдові, Казахстані, Російській Федерації. Посольство України у РФ, зокрема, напружено працювало при розгляді доволі складних питань, які вирішувалися за участі послів.

Міністр окремо навів приклади системної роботи з просування економічних інтересів України в країнах перебування наших посольств у Болгарії, Данії, Польщі, Індії, Ірані, Норвегії, Фінляндії, Швейцарії.

Так, Посольство України в Польщі ініціювало та забезпечило проведення Місячника української еко-

номіки, впродовж якого близько 500 українських підприємств представили пропозиції щодо своїх товарів і послуг для польського ринку. Посольство також видає й адресно розповсюджує Економічний бюлетень та Альманах пропозицій українських підприємств та інвестиційних пропозицій регіонів України. Як результат, обсяги українського експорту до Республіки Польща протягом першого півріччя 2010 року зросли на 61% порівняно з аналогічним періодом 2009 року. У той час, як середній показник зростання українського експорту до країн світу становить 33,5%, а до країн ЄС – 42,9%.

У контексті економізації зовнішньої політики Міністром зазначалися ініціативні звернення Посольства України в США на ад-

ресу міністерств і відомств України з конкретними пропозиціями щодо активізації українсько-американського співробітництва в окремих галузях.

До позитивних прикладів також віднесена робота Посольства України в Ірані з вирішення проблемного питання щодо фінансових розрахунків між українським ЗАТ «Донецьк-сталь» та іранським комбінатом «Esfahan Steel». У результаті було погашено заборгованість перед українською стороною з боку іранських партнерів у сумі 30 млн. євро. Це і є реальна допомога реальним підприємствам, – підкреслив Костянтин Грищенко.

Міністр надає великого значення аналітичній роботі українських представництв за кордоном. Зокрема, за його словами, високим професійним рівнем позначені аналітичні дослідження працівників представництв України при ЄС, посольствах України у Швеції, Великобританії, Литві, Франції, Німеччині, Російській Федерації, США та ряді інших.

Міністр закордонних справ особливо зосередив увагу дипломатів на Указі Президента України Віктора Януковича «Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 17 листопада 2010 року «Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році» та участі керівників українського дипломатичного корпусу у підготовці ряду важливих державних документів, які торкатимуться стратегії зовнішньої політики України та низки інших важливих питань.

Виступаючи на підсумковій Нараді послів, **заступник Міністра Віктор**

Майко детально зупинився на основних завданнях, які постають перед Міністерством у світлі визначеного керівництвом держави завдання економізації зовнішньої політики України. Він наголосив, що більшість із цих завдань віднесено до пріоритетів Програми економічних реформ на 2010–2014 роки.

Пріоритет номер один – завершення переговорів зі створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом. Кінцева мета цієї роботи – отримання документа, який передбачав би створення справді всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі з ЄС, спрямованої на максимально глибоку економічну інтеграцію з поширенням на Україну чотирьох свобод. З іншого боку, створення ЗВТ – це двосторонній процес, результатом якого стане не тільки можливість отримання доступу до переваг внутрішнього ринку ЄС, а й певні поступки та економічні ризики, які треба заздалегідь оцінити.

Інший пріоритетний напрям – поліпшення умов торгівлі на зовнішніх ринках для вітчизняних виробників. Серед найважливіших завдань Віктор Майко виділив просування та захист економічних інтересів України шляхом використання механізмів Світової організації торгівлі, переваги членства в якій Україна ще не навчилася використовувати, і укладання економічно обґрунтованих угод про вільну торгівлю з ключовими партнерами.

Актуальним, підкреслив заступник міністра, залишається підвищення географічної й товарної диверсифікованості вітчизняного експорту, насамперед за рахунок товарів із вищою доданою вартістю. Нагальність цього питання проде-

монструвала світова фінансово-економічна криза, яка довела вразливість експортозалежних економік з недиверсифікованим експортом до зовнішніх потрясінь.

Із прикрістю Віктор Майко констатував, що за останні роки не вдалося досягти помітних позитивних зрушень у структурі українського експорту, який залишається переважно сировинним та, як наслідок, вкрай залежним від кон'юктурних коливань на світових ринках. На його думку, на заваді ефективному використанню експортного потенціалу вітчизняного промислово-технологічного комплексу все ще стоять такі чинники, як нерозвиненість системи державної підтримки експорту високотехнологічних товарів і послуг, інертність, безініціативність і непослідовність українських компаній у просуванні своєї продукції на перспективні ринки, брак досвіду роботи на зовнішніх ринках за умов щільної конкуренції.

Ще одне завдання, яке постає у контексті нарощування вітчизняного експорту та вдосконалення його структури, – сприяння якнайповнішому використанню експортного потенціалу аграрного сектора економіки України. У доповіді Генерального секретаря ООН «Сільськогосподарський розвиток та продовольча безпека», оприлюдненій у жовтні 2010 року, Україну визнано одним із лідерів за динамікою зростання виробництва сільськогосподарської продукції.

Необхідність відновлення українського експортоорієнтованого комплексу актуалізує завдання виходу та розширення присутності вітчизняного бізнесу на перспективних ринках країн Азії, Африки та Латинської Америки.

У контексті нарощування українського експорту, зокрема, до країн, що розвиваються, та його товарної диверсифікації великі надії Україна пов'язує з запровадженням механізмів державної фінансової підтримки експортних операцій (кредитування та страхування експорту) шляхом прийняття відповідного закону. Окремо Віктор Майко наголосив на необхідності зміцнення економічної складової наших відносин зі стратегічними партнерами – РФ, США, Німеччиною, Польщею та ін.

«Стратегічність» відносин із тією чи іншою країною в економічній сфері, за словами заступника міністра, має вимірюватися не тільки й не стільки обсягами двостороннього товарообігу, а й, у першу чергу, наявністю масштабних спільних економічних проектів, незастосуванням дискримінаційних заходів у торгівлі, рівнем взаємодії в рамках міжнародних фінансових організацій, готовністю наших партнерів просувати інтереси України в міжнародних структурах, в яких вона не представлена. Зрештою, реальну віддачу від стратегічного партнерства мають відчувати суб'єкти господарської діяльності та пересічні громадяни.

Віктор Майко наголосив на важливості надання підтримки вітчизняному бізнесу в просуванні на зовнішні ринки. Насамперед – представникам малого та середнього бізнесу, які через обмеженість власних кадрових і логістичних можливостей відчують значні складнощі в роботі на зовнішніх ринках.

Водночас, вимагає великої уваги просування та захист інтересів провідних, потужних у фінансовому й

виробничому плані національних компаній за кордоном. Необхідно опанувати прийоми лобювання інтересів великого національного бізнесу, який визначає вагу та місце України в системі світових господарських зв'язків.

Пріоритетом також є пошук стратегічних інвесторів, готових інвестувати (у тому числі новітнім обладнанням та технологіями) у розвиток і створення експортоорієнтованих виробництв високотехнологічної продукції та продукції зі значною доданою вартістю, що є визначальним як для вдосконалення структури вітчизняного експорту, так і для модернізації національної економіки в цілому.

На думку заступника Міністра закордонних справ України Віктора Майка, Україна ще не повністю використовує й таке потужне джерело зовнішніх фінансових ресурсів, як приватний банківський капітал, у тому числі для інвестицій та кредитування українських національних проєктів, зокрема пов'язаних з підготовкою до проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу 2012 року.

Серед ключових завдань – підвищення енергетичної

безпеки країни: диверсифікації джерел і маршрутів поставки стратегічно важливих енергоносіїв в Україну, залучення зовнішніх фінансових ресурсів до модернізації української ГТС з метою забезпечення її конкурентоспроможності за умов активного просування альтернативних шляхів поставки природного газу до країн Європи.

Окреме місце має зайняти підготовка заходів, приурочених до 25-ї річниці аварії на ЧАЕС. У рамках цих заходів планується проведення в місті Києві 20–22 квітня 2011 р. Міжнародної конференції «25 років аварії на ЧАЕС. Безпека майбутнього», а також Конференції зі збору коштів на добудову основних чорнобильських проєктів.

* * *

«Формула успішної зовнішньої політики в сучасній Європі проста: успішні реформи та демократія, помножені на здатність говорити зі світом однією мовою – мовою власних національних інтересів», – сказав у своєму виступі на Десятій нараді керівників закордонних дипломатичних установ України Президент України Віктор Янукович. Він зазначив,

що бачить сучасну українську дипломатію не лише як рупор реформ, а й як безпосереднього учасника.

Йдеться, насамперед, про будівництво доступного житла для населення, оновлення автошляхів, розвиток агропромислового комплексу на основі сучасних екологічно чистих технологій, впровадження енергозберігаючих технологій у житлово-комунальній сфері, муніципальному господарстві та побуті громадян тощо. Кожний проєкт має вартість приблизно на рівні 300 млн. доларів США інвестицій. Їх залучення стане пріоритетним завданням наших представництв за кордоном.

Особливо цінними Президент вважає досягнення на стратегічному напрямі нашої зовнішньої політики – європейській інтеграції України. Наші відносини стали більш прагматичними, ми наповнили їх конкретним змістом. Приєднання України до Договору про Енергетичне співтовариство виявилось реальним проривом у нашій енергетичній інтеграції з ЄС. Прийнятий на останньому саміті Україна–ЄС План дій щодо запровадження безвізового режиму є знаковою подією.

Життєво важливим для України буде суттєве по-

ліпшення відносин із Росією. Упродовж короткого терміну нам вдалося кардинально оздоровити загальну атмосферу українсько-російських відносин і повернути їх на рівень справжнього стратегічного партнерства. Показовим є прогрес у торговельно-економічній сфері. За 9 місяців обсяг торгівлі між Україною і Російською Федерацією зріс майже на 72% і становить понад 29 млрд. доларів.

Нова українська влада знайшла спільну мову зі Сполученими Штатами, причому в питаннях не лише двостороннього, а й глобального порядку денного. На сьогодні ми чітко знаємо, в чому наш інтерес в діалозі з Америкою – розвиток демократії, сприяння реформам, нерозповсюдження зброї масового знищення, інвестиції тощо. А Сполучені Штати, у свою чергу, так само чітко бачать свій інтерес в Україні – у тих самих питаннях. На цьому збігові інтересів, а також на знятті штучного напруження з Росією базується справді стратегічний характер наших відносин.

За цей рік Україна зробила рішучі кроки в напрямі розширення географічного спектру своєї зовнішньої політики. Україна почала говорити зі світом най-

більш універсальною мовою – мовою прагматизму. І відразу стала більш зрозумілою. Вересневий візит до Китаю, як сказав Президент України, був лише першою ластівкою процесу розширення обріїв вітчизняної зовнішньої політики. Попереду – масштабне дипломатичне просування назустріч іншим країнам, які визначають обличчя нового, багатополярного світу, зокрема Японії, Індії, Туреччини, Бразилії, Мексики, Індонезії.

Як результат – Україна почала краще сприйматися світом. Переконливим свідченням цього є обрання України як майбутнього голови Комітету міністрів Ради Європи та ОБСЄ. Розширення обріїв зовнішньої політики України має відбуватися паралельно з корекцією її ідеології, яка має базуватися на трьох «стовпах»: прагматизм, економізація та позаблоковість. Для цього створені необхідні юридичні рамки: у липні цього року було схвалено Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики».

Президент України Віктор Янукович зазначив, що після багатьох років політики євроатлантичної інтеграції проголошення позаблокового характеру України було прийнято у світі неоднозначно. У зв'язку з цим він сказав, що в політиці, як і в житті, треба ставити ті цілі, яких можеш досягнути. Сподіватися, що геополітична атмосфера на континенті зміниться тільки тому, що ми цього дуже хочемо, – це був не патріотизм. Це було, дипломатично кажучи, мрійництво. Тому ідея позаблоковості – не суб'єктивна примха нової влади, а об'єктивна потреба нової України.

За словами Президента, першим і головним завдан-

ням вітчизняної дипломатії залишається європейська інтеграція. Зусилля мають бути зосереджені на укладенні вже в найближчій перспективі Угоди про асоціацію. Підписання цього документа створить плацдарм для подальшої євроінтеграції. Невід'ємною частиною Угоди є зона вільної торгівлі, яка має надати українським виробникам реальний доступ до ринку ЄС та обумовити поширення на Україну свободи руху товарів, послуг, капіталів і робочої сили.

План дій щодо запровадження безвізового режиму зобов'язує нас до здійснення реформ у міграційно-візовій сфері. Європейська інтеграція – це на 50% виконання домашніх завдань Україною та на 50% – політичне рішення Європейського Союзу. Президент підкреслив, що справа дипломатії – забезпечити допомогу ЄС Україні в проведенні реформ, постійно тримати Брюссель і всі європейські столиці в курсі наших перетворень та в наступальному дусі використовувати кожне позитивне зрушення для просування країни шляхом євроінтеграції.

Друге, на чому зупинився Глава держави – безпека. Рішення про неучасть у військових союзах він визначив як створення умов для безперешкодного безпекового співробітництва України з усіма провідними світовими силами. У відносинах з НАТО це – реалізація річних національних програм співробітництва Україна–НАТО, здійснення внутрішніх реформ і модернізації в оборонній сфері відповідно до європейських стандартів; участь у програмі «Партнерство заради миру», боротьба з міжнародним тероризмом, організованою

злочинністю та піратством; співпраця у невійськових сферах – у науці, екології, запобіганні надзвичайним природним та техногенним ситуаціям.

Конкретним безпековим завданням України є участь у врегулюванні Придністровського конфлікту. Маємо активізувати цей процес, виходячи з принципу непорушності суверенітету й територіальної цілісності держав у міжнародно визнаних кордонах, – зазначив Президент.

Третім напрямом діяльності зовнішньополітичної служби є її економізація. У рамках щойно започаткованої адміністративної реформи Президентом прийнято рішення створити Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. Цей крок покликаний допомогти належним чином реформувати та посилити зовнішньоекономічний блок державного управління.

Серед першочергових завдань двосторонніх і багатосторонніх відносин України Президент назвав підписання Декларації про зміст українсько-російського стратегічного партнерства, Програми економічного співробітництва між Україною і РФ до 2020 року, демаркація державного кордону на суходолі та делімітація морського кордону, вирішення питань, пов'язаних з перебуванням Чорноморського флоту РФ на території України.

Українська дипломатія має повною мірою використати можливості, які відкриває стратегічне партнерство зі США: у подоланні економічної кризи та у співпраці з міжнародними фінансовими організаціями; у вирішенні безпекових питань; у сфері науки та технологій, модернізації енергетичного комп-

лексу. Особлива увага приділяється розвитку торговельно-економічних відносин та залученню американських інвестицій в Україну.

За словами Президента, стратегічним завданням є наповнення реальним змістом усього спектру нашого співробітництва з країнами Євросоюзу, передусім з Німеччиною, Францією, Великою Британією, Швецією, Іспанією та Італією. До кожного члена ЄС ми маємо підходити як до стратегічного партнера, оскільки від кожного з них залежатиме наш вступ до Європейського Союзу. Під кутом євроінтеграції слід розглядати й відносини з майбутніми членами ЄС, зокрема з балканськими країнами. Уже сьогодні необхідно забезпечити їхню завчасну підтримку України.

Необхідно вжити додаткових зусиль для розв'язання відкритих питань з Румунією та Молдовою, не поступаючись при цьому власними національними інтересами.

Беручи участь у таких регіональних організаціях, як ОЧЕС, ГУАМ, Дунайська комісія, маємо ставити наголос, передусім, на економічній складовій. Президент підкреслив необхідність розширення географії активних дій української дипломатії, передусім у світлі економізації нашої зовнішньої політики.

Зокрема, значні економічні вигоди – приплив інвестицій та реалізацію спільних масштабних проєктів обіцяє Україні партнерство з такими центрами сили, як Китай, Індія, Бразилія, Південна Корея, країни арабського світу.

Менш економічно розвинені держави Азії, Африки та Південної Америки мають розглядатися як простір для просування україн-

ської промислової та сільськогосподарської продукції та передових технологій.

У найближчі роки на українську дипломатію чекає активна робота в провідних міжнародних організаціях. Перш за все, зазначив Президент, необхідно сконцентрувати зусилля на забезпеченні обрання України непостійним членом Ради Безпеки ООН на термін 2016–2017 роки.

Іншим важливим завданням у рамках Об'єднаних Націй є належна організація Міжнародної кон-

ференції високого рівня «Двадцять п'ять років Чорнобильської катастрофи. Безпека майбутнього», яка під егідою ООН відбудеться у квітні 2011 року.

У 2011 році Україна головуватиме у Комітеті міністрів Ради Європи. Це чудова нагода зміцнити авторитет України як демократичної європейської держави, яка здатна відігравати активну роль у житті всього континенту й має всі підстави претендувати в перспективі на членство в ЄС.

Окремо Президент зро-

бив наголос на участі України в СНД, співпраці з колишніми державами СРСР як на двосторонньому рівні, так і на рівні створення зони вільної торгівлі з цим союзом. Одним із головних завдань тут є диверсифікація джерел поставки енергоносіїв. І на цьому шляху важливу роль відіграватимуть країни Середньої Азії та Прикаспійського регіону. Безумовно, участь Росії в цьому союзі є ключовою. Але ми ставимо завдання отримання можливості кожної держави в цьому со-

юзі мати гідне місце й на рівних співпрацювати.

На закінчення Президент закликав диппредставництва посилити роз'яснювальну роботу, послідовно розвінчувати наявні негативні стереотипи, а подекуди й цілеспрямовані дезінформаційні кампанії проти України. Віктор Янукович висловив впевненість у тому, що МЗС має повною мірою виконувати координуючу роль у реалізації зовнішньої політики нашої країни.

Інф. редакції «З.С.»

Артем Тараненко, Голова Представництва МКПП в Україні: «Ми за економічний прагматизм»

– Артеме Олександровичу, у своєму виступі на нараді керівників закордонних дипломатичних відомств одним із завдань, поставлених Президентом, було залучення в Україну іноземних інвестицій. У зв'язку з цим, якими будуть роль і завдання вашої організації?

– Міжнародний Конгрес промисловців і підприємців існує вже багато років. Це неурядова, громадська організація, створена в лютому 1992 року з метою розвитку міжнародного ділового співробітництва, що об'єднує, насамперед, спілки роботодавців із 25 країн Європи та Азії. Україна – один із повноправних членів конгресу.

– Мені дуже імponує позиція Президента України щодо економізації зовнішньополітичного курсу України. Попередній уряд ставив на перше місце політику, а не економіку. Як результат – ми багато втратили в Росії та практично нічого не отримали на Заході. У своїй доповіді Віктор Янукович чітко визначив, що Україна може й повинна працювати з усім світом. Наші інтереси є як на Сході, так і на Заході.

– Одним із перших кроків влади було перепідпорядкування МЗС торгових представництв. Це свідчить про те, що головний акцент робиться на зовнішньоекономічній діяльності. Чи може це допомогти її оживити і що потрібно зробити, щоб це сталося якомога швидше?

Справа не в тому, кому підпорядковані ТЕМи. А в тому, як сприяти більш ефективній роботі цих державних зовнішньоекономічних представництв. Щоб торгові місії займалися не сухою статистикою для звітності, а прямими контактами з підприємствами великих фірм. Щоб вони навчилися заробляти для країни гроші. Можливо, це залежить від постановочних завдань. Можливо, пов'язано з інформацією, її якістю. Йдеться про підвищення рівня зовнішнього маркетингу. Необхідно добре вивчити ситуацію на ринках світу, бути готовими до надання потрібної інформації. І в цьому величезну допомогу може надати наше Представництво Міжнародного Конгресу промис-

ловців і підприємців в Україні, яке має величезний досвід роботи в цій сфері. Дуже важливим є питання захисту іноземних інвесторів в Україні. Без нормально випаного закону про захист інвестицій зарубіжний інвестор до нас не прийде. Нині, на жаль, спостерігається брак іноземних інвестицій.

– Через Представництво МКПП ви плануєте залучати іноземний бізнес в Україну?

– Представництво МКПП в Україні буде активною ланкою між українськими та іноземними бізнесменами. Основні принципи МКПП – відсутність протекціонізму та лобіювання чийось національних чи корпоративних інтересів, чесне дотримання правил гри з боку всіх сторін-учасниць. Ми створюємо рівні умови для всіх, шукаємо такі шляхи взаємодії, за яких не порушуються нічий інтереси. Представництво однаково справедливо захищає права й законні інтереси як зарубіжного бізнесу на території України, так і українських бізнесменів на території інших країн. Ми можемо вирішити питання будь-якого рівня складності в будь-якій країні, представлений у МКПП. Кажучи про будь-який рівень, я маю на увазі те, що обговорення та вирішення питань може відбуватися на рівні урядів країн. Наприклад, українська фірма хоче розвивати свій бізнес в інших країнах-членах Конгресу. У нас вона в повному обсязі зможе отримати інформацію про те, що в тих країнах затребуване, де існують незаповнені ніші. Партнери представництва МКПП в Україні – це сотні підприємств, організацій, фірм, інших господарюючих суб'єктів різноманітних форм власності та галузей економіки багатьох країн.

Можливості Міжнародного Конгресу включають надання допомоги у становленні та розвитку підприємств різних форм власності та господарювання, в їх адаптації до умов ринкової економіки, у розширенні міжнародних зв'язків з метою зміцнення економічного і промислового потенціалу регіонів, де працюють ці підприємства.

Юлія ВАЛЄВА

2010 : Євроінтеграційний поступ України

Наталія ВЕСЕЛА,
асистент кафедри
міжнародних відносин
та зовнішньої політики
Інституту міжнародних
відносин Київського
національного
університету
ім. Т. Шевченка

У сфері євроінтеграції 2010 рік для України не став роком ані прориву, ані провалу з огляду на складні січнево-лютневі президентські вибори та значне розчарування політикою України, висловлюване високопосадовцями ЄС та його країн-членів. У підсумковому документі, ухваленому Радою міністрів закордонних справ ЄС 22 лютого, наголошувалося на необхідності здійснення політичних і економічних реформ в Україні та подальшому поглибленні двосторонніх відносин. Не відкладаючи такі наміри у довгий ящик, Євросоюз запропонував новообраному Президенту України відвідати Брюссель вже 1 березня. В ході цього візиту Президент В.Янукович запевнив керівництво Євросоюзу в пріоритетності євроінтеграційного напря-

му політики України, отримавши, натомість, обіцянку розроблення дорожньої карти щодо безвізового режиму між Україною та ЄС. Загалом, попри відсутність конкретних домовленостей, результати цієї зустрічі між керівництвом України та ЄС отримали позитивну оцінку, здебільшого через їх чіткий сигнал щодо сталості та безперервності процесу двосторонньої співпраці.

Наступний закордонний візит глава Української держави здійснив 5 березня до Москви. Хоч би як ми хотіли б уникнути аналізу символічності згаданих подій, але варто констатувати, що налагодження відносин із Євросоюзом і Росією та їх взаємне врівноваження становили логіку зовнішньополітичного процесу впродовж року. Новий зміст відносин у трикутнику США–ЄС–Росія суттєво обмежив можливості України для маневрування. Опинившись між двома глобальними гравцями – ЄС та Росією, кожний з яких вбачав в Україні засіб задоволення власних інтересів, – перед українським керівництвом постала потреба застосування модифікованої стратегії у відносинах з обома сторонами. Тому протягом зустрічі 5 березня з президентом Росії Д.Медведєвим і прем'єр-міністром В.Путіним обговорювалися питання поставки газу, Чорноморського флоту та поліпшення відносин України з Росією.

Для України, очевидно, головною була перша тема. Російська сторона між тим прозоро натякнула, запропонувавши Україні приєднатися до митного союзу (Росія, Білорусь, Казахстан), що готова активізувати свої зусилля зі створення інтеграційних проєктів, альтернативних асоційованому партнерству між ЄС та Україною, і залучення до них останньої.

Реакція ЄС на українсько-російську угоду про зменшення ціни на газ для України в обмін на продовження терміну базування Чорноморського флоту Росії в Криму до 2042 р., підписану 21 квітня у Харкові, була стриманою та зводилася до того, що право врегульовувати питання перебування іноземних військових баз належить Україні, щоб тільки це відповідало конституції. Комісар ЄС із питань розширення і політики сусідства Ш.Фюле, якому довелося коментувати цю угоду одному з перших серед високопосадових чиновників ЄС, перебуваючи з візитом у Києві 21–23 квітня, особливий акцент зробив на документі, розробленому Європейською Комісією і переданому українському уряду, що містив перелік 18 реформ (так звана “матриця Фюле”), якими обумовлювалося надання Євросоюзом допомоги Україні. Серед основних сфер, визначених ЄС, зазначалися політичні реформи, макроекономічна стабільність, мобільність і, звісно,

енергетичний сектор. Подібний план реформ повністю відповідає принципу позитивної обумовленості, згідно з яким підвищення рівня співпраці з країнами-сусідами залежить від їхнього прогресу на шляху розвитку демократії та наближення до стандартів ЄС. З іншого боку, в конкретному випадку з Україною він мав додаткове навантаження – виявити обґрунтованість євроінтеграційної риторики та серйозність намірів українського керівництва щодо здійснення перетворень, необхідних для інтеграції України до ЄС.

Схоже, таку саму мету переслідував і Прем'єр-міністр Росії В.Путін, озвучуючи свій “експромт” щодо об'єднання (а фактично поглинання) “Газпрому” та “Нафтогазу” під час зустрічі з українським колегою у Сочі 30 квітня. Чутливе для Євросоюзу питання транзиту газу з Росії територією України перебуває в тісній залежності від характеру українсько-російських взаємовідносин, тому ЄС офіційно спробував відмежуватися від даної проблеми та зайняв обережну й очікувальну позицію. Україна досі обговорює пропозицію В.Путіна, водночас, 9 липня Верховна Рада ухвалила закон “Про засади функціонування ринку природного газу України”, відповідно до якого передбачається розділити видобування, транспортування та поставки природного газу, як

того вимагає законодавство ЄС, що регулює відносини на газовому ринку. Цей закон разом із приєднанням України 24 вересня до Енергетичного співтовариства став реальним свідченням інтеграції до інституцій європейської спільноти. Попри незавершеність процесу формування єдиної енергетичної політики, ЄС прагне створити зрозумілі та прозорі правила гри на своєму енергетичному ринку й заохочує до цього своїх економічних і політичних партнерів. З огляду на те, що всередині листопада Єврокомісія вилучила проєкт “Південний потік” з переліку своїх пріоритетів, українська сторона може отримати союзника у газових переговорах з Росією.

Практичному втіленню травневих заяв комісара ЄС Ш.Фюле про обговорення плану дій щодо безвізового режиму з ЄС сприяла низка рішень, серед яких ратифікація угоди про українсько-білоруський кордон (квітень), підписання угоди про демаркацію українсько-російського державного кордону (17 травня), ратифікація Верховною Радою Конвенції Ради Європи “Про захист осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних” та Додаткового протоколу до неї щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних (6 червня), а також Конвенції Ради Європи “Про заходи щодо протидії торгівлі людьми” (21 вересня) та інші. В ході саміту Україна–ЄС, що відбувся 22 листопада у Брюсселі, Києву було запропоновано План дій щодо запровадження безвізового режиму для коротко-строкових поїздок грома-

дян України в країні ЄС. Сторони також підписали протокол до Угоди про партнерство і співробітництво щодо основних принципів участі в програмах ЄС. Не вдаючись до детального аналізу положень Плану дій, підкреслимо лише, що виконання Україною односторонніх зобов’язань, передбачених цим документом у сфері міграційної, антикорупційної політики та інших, стане черговою перевіркою на міцність української влади та її готовності здійснювати фундаментальні реформи. За таких обставин спрогнозувати можливу дату встановлення безвізового режиму з ЄС неможливо.

Важливим аспектом двосторонніх відносин упродовж року залишалися переговори щодо Угоди про асоціацію. Угода про асоціацію між Україною та ЄС є як метою євроінтеграційної політики України, так і чи не найголовнішим інструментом впливу ЄС на Україну. Складнощі переговорного процесу щодо Угоди, пов’язані, насамперед, з категоричним небажанням впливових європейських держав фіксувати у політичній частині перспективу вступу України до ЄС та з форматом зони вільної торгівлі – йдеться про поглиблену і всеосяжну ЗВТ. Попри помітний прогрес у переговорах щодо Угоди про зону вільної торгівлі, яка є частиною Угоди про асоціацію, досягнутий у жовтні, наразі найбільше нарікань з боку української сторони викликають низькі квоти на безмитний продаж в ЄС

сільськогосподарської продукції та обмеження доступу українських компаній до європейського ринку енергетичних послуг поруч із вимогою надання Україною гарантій для транзиту енергоресурсів.

Віддаючи належне інституційній спроможності діючого українського уряду та президента, лідери Євросоюзу не обійшли увагою проблеми загальних цінностей, зокрема демократичного розвитку і прав людини. Обережні заяви, що лунали у Брюсселі та інших європейських столицях, мали на меті донести до Києва основну ідею європейської інтеграції, яка полягає у тісному взаємозв’язку демократичних та економічних процесів. У цьому контексті показовою є резолюція Європейського парламенту щодо України від 24 листопада, яка відзначає “тривожні ознаки ерозії демократії та плюралізму” і наголошує на можливості подання Україною заявки на членство в ЄС відповідно до 49 статті Договору про Європейський Союз в разі дотримання нею, як і будь-якою іншою європейською державою, принципів свободи, демократії, поваги прав людини та основних свобод і верховенства права¹.

Зі вступом в дію Лісабонського договору перед ЄС постало завдання довести виправданість своїх

претензій на глобальне лідерство. Цей виклик звучує поле для маневру, оскільки будь-який промах сприймається як удар по зовнішньополітичному іміджу ЄС, чим, зрештою, і пояснюється обережність висловлювань

і проєктів офіційного Брюсселю, в тому числі і щодо України. Подолання негативних тенденцій у єврозоні та наслідків світової економічної кризи обмежують активність Євросоюзу в Східній Європі та загрожують підміною європейських цінностей конкретними економічними чи геоekonomічними інтересами. У зв’язку з цим заслуговують на увагу плани Польщі щодо нарощення свого впливу на східному напрямі, в тому числі шляхом ініціювання збільшення фінансування Східного партнерства в наступному бюджеті ЄС на 2014–2020 рр.

Започаткування Східного партнерства у 2009 р. за ініціативою Польщі та Швеції покликане було збільшити вагу східноєвропейського регіону в зовнішній політиці Євросоюзу й створити додаткові стимули для євроінтеграційних прагнень його країн-учасниць. Наразі говорити про успішність Східного партнерства не доводиться. Скромні результати реалізації цієї програми посилюють критику на адресу Брюсселя, неспроможного “сформулювати стратегічне бачення своїх “кроків на схід”²”.

Досвід розробки та запровадження Східного партнерства викрив наявність низки протиріч геополітичного характеру

між Євросоюзом та Російською Федерацією. Спочатку в Москві скептично оцінювали перспективи співпраці ЄС з країнами-партнерами, посиляючись, серед іншого, на обмеженість бюджету Східного партнерства, який, хоча і було збільшено до 600 млн. євро на період 2009–2013 рр., не відповідає реальним потребам. Використання силового фактора у відносинах з Грузією у 2008 р., серед іншого, покликане було продемонструвати сталість російської присутності у “зоні привілейованих інтересів”, якою вважається пострадянський простір. Проте, гнучкість позиції ЄС щодо Білорусі, а згодом започаткування Східного партнерства на саміті у Празі, посилили опір російського керівництва польсько-шведській ініціативі, в якій воно побачило ознаки проведення нових ліній поділу в Європі. Негативна реакція Росії на Східне партнерство свідчила про те, що поширення впливу Євросоюзу в Східній Європі сприймалося як загроза.

Польща, яка головує в ЄС у другій половині 2011 р., декларує свої намі-

ри згладити зазначені суперечності, а поліпшення польсько-російських відносин та польсько-німецьке зближення розглядає як вагомий аргумент на користь узгодження позицій країн-членів ЄС стосовно східної політики. Результати візиту президента України В.Януковича до Німеччини (30 серпня) показали, що Берлін з обережністю ставиться до ідеї зміни своєї ролі у східній політиці, хоча й виступає за підписання Угоди про асоціацію з Україною, а також за розширення участі України у Східному партнерстві. Проте, як зазначає Ю.Готковська, експерт польського Центру східних досліджень, Німеччина бачить в ініціативі Східне партнерство інструмент економічного зближення країн-партнерів з ЄС і всіляко уникає зближення політичного³.

Внаслідок реалізації політики “перезавантаження” американсько-російських відносин і певного послаблення євроатлантичної складової зовнішньополітичного курсу адміністрації Б.Обами виклик глобального лідерства постав і перед Росією. Сьогодні вона прагне довести

свою спроможність виступити ядром інтеграційних або будь-яких інших об'єднаних процесів на пострадянському просторі, застосовуючи при цьому досить жорсткі аргументи “газової” дипломатії чи економічного тиску, що контрастує з методами зі сфери м'якої сили, властивими для ЄС. Усвідомлюючи вразливість від такого порівняння, російська наукова спільнота активно обговорює проблему пошуку спільних цінностей для пострадянських країн.

Пауза у процесі розширення Європейського Союзу, що триває з часу останньої хвилі розширення, і небажання більшості європейських країн обговорювати перспективи членства країн Східної Європи сприяють поширенню у європейській теоретичній думці ідеї створення на європейському просторі низки “союзів”⁴ або “Об'єднаної Європейської Співдружності”⁵ на базі проектів регіональної співпраці. Виклавши своє бачення майбутніх відносин з країнами-сусідами в листі до Високого представника ЄС з закордонних справ і політики безпеки К.Ештон та комісара ЄС з питань розширення і політики сусідства Ш.Фюле (6 жовтня), міністри закордонних справ Польщі (Радослав Сікорський) і Швеції (Карл Більдт) не радили запрошувати до вступу в ЄС жодну з пострадянських країн протягом найближчих 10 років.

Невизначеність щодо фіксації положення про європейську перспективу України залишається підґрунтям для розробки нових підходів у євроінтеграційній політиці нашої держави, так само як і в полі-

тиці ЄС щодо України. Очевидно, що ці підходи повинні бути пропорційними перспективі членства, в іншому разі виникає загроза втрати інтересу до євроінтеграційного проекту, тим паче, коли йдеться про 10 чи 20, чи більше років. Сьогодні, зокрема, висувуються пропозиції щодо необхідності застосування нового “двоєдиного підходу” у відносинах ЄС та України, в основу якого, з одного боку, буде покладено співпрацю у тристоронньому форматі ЄС–Україна–Росія у сферах, де інтереси ЄС та Росії збігаються, а з іншого – використання позитивних наслідків цієї співпраці для зміцнення позицій України у сферах, де інтереси розходяться⁶. Рекомендації українських і зарубіжних аналітиків щодо політики ЄС відносно України, можна узагальнити у наступній тезі – прийнявши правила гри з балансування, Євросоюз мусить сконцентруватися на допомозі у трансформації економічної та соціальної структур, тим самим зберігаючи і сприяючи демократичному розвитку України⁷.

Отже, у 2010 році у сфері євроінтеграції українській стороні вдалося реалізувати деякі цілі, поставлені раніше. Головним питанням євроінтеграційного порядку денного залишається Угода про асоціацію, яка поступово набула характеру своєрідного орієнтира у відносинах Україна–ЄС, прогрес яких залежить від того, чи вдасться українському керівництву досягти консенсусу з ЄС щодо принципових положень Угоди – проблеми перспективи членства та поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі.

¹ *European Parliament resolution on Ukraine. 24.11.2010.* – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu>

² *Hygrapped Наталі. Європі бракує амбіцій щодо “Східного партнерства”.* / *Le Monde (Франція).* – Режим доступу <http://infozmi.glavred.info/articles/3582.html>

³ *Gotkowska Justyna. Germany and the Eastern Partnership.* – Режим доступу: www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2010-06-18/germany-and-eastern-partnership

⁴ *Deniz Devrim, Evelina Schulz. Enlargement Fatigue in the European Union: From Enlargement to Many Unions.* / *Working Paper 13 / 2009.* – *Real Instituto Elcano, Madrid, 2009.* – pp.16–17.

⁵ *John Palmer. Beyond EU Enlargement-Creating a United European Commonwealth.* / *Sussex European Institute Working Paper.* – No 104, 2008.

⁶ *Wilson Andrew. Dealing with Yanukovich's Ukraine.* // *March 2010. (ECFR/20)* – Режим доступу www.ecfr.eu

⁷ *Wilson Andrew. Eastern Europe's Tito Option.* – Режим доступу: www.project-syndicate.org

Європейська безпека під знаком Росії

Олена ХИЛЬКО,
кандидат політичних наук,
науковий співробітник
Інституту міжнародних
відносин Київського
національного
університету
ім. Т. Шевченка

Рік, що минає, продемонстрував надзвичайну насиченість заходами, присвяченими проблемам європейської/євроатлантичної/євразійської безпеки, починаючи від Мюнхенської безпекової конференції (лютий 2010), обговорення російського проекту Договору про європейську безпеку – до самітів НАТО та ОБСЄ в листопаді–грудні 2010. Останні два заходи стали найбільш очікуваними та помітними в політичному житті всіх залучених країн і дали відповідь на ряд поставлених запитань.

Така увага до питань європейської безпеки в її широкому розумінні зумовлена низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних причин.

Світова фінансово-економічна криза винесла в ряд пріоритетів безпекового порядку денного питання енергетичної безпеки, безпеки фінансових потоків, кіберзлочинності та ще більшою мірою, ніж раніше, глобалізувала безпеку як таку. Вона зумовила потребу перегляду ресурсних і фінансових потенціалів країн та цілих організацій в сфері безпеки і оборони.

Зростає вплив Росії на формування міжнародного порядку та безпекових процесів, розширюються її претензії на управління ключовими світовими проектами. Експерти оцінюють ці тенденції як завершення монополярного світу постбіполярної епохи та фіксацію виходу на світову арену Росії як центру сили.

“Кризю ідентифікації” переживають Північноатлантичний Альянс та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Відтак, саміти НАТО і ОБСЄ мали дати відповідь на ряд назрілих питань як трансформації цих організацій, так і розбудови нових відносин між членами та державами-партнерами. Для обох інституцій точкою відліку останньої глобальної трансформації є 1999 рік, коли у Вашингтоні була прийнята попередня Стратегічна концепція Альянсу та відбувся останній саміт ОБСЄ в Стамбулі, де були прийняті найважливі-

ші для цієї організації документи за останні 11 років. Десятиліття, що минуло, настільки динамічно змінило безпекове середовище не лише в Європі, а й в усьому світі, і обумовило появу нових загроз та нових акторів, що потреба в адаптації цих структур до нових реалій стало нагальною потребою.

Лісабонський саміт НАТО

Зустріч в Лісабоні мала вирішити ряд суттєвих завдань, серед яких прийняття нової Стратегічної концепції, адаптація ключової статті 5 Вашингтонського договору про спільну оборону до нових загроз, Афганістан, система Протиракетної оборони НАТО та партнерські відносини з Росією. Проект Стратегічної концепції готувався надзвичайно ретельно – починаючи з формування міжнародної групи кваліфікованих експертів до візитів особисто Генерального секретаря в країні-члени та нечлени з метою узгодження основних положень документа. У травні 2010 р. голова експертної комісії Мадлен

Олбрайт оприлюднила Доповідь “НАТО в 2020 р.: гарантована безпека, динамічна взаємодія”. Ця доповідь деякими членами, зокрема Німеччиною, була піддана критиці, однак вона стала підставою для подальших переговорів. Її ключові положення в оригінальній чи відкоригованій формі увійшли до тексту концепції.

Головними положеннями та досягненнями Стратегічної концепції “Активне залучення, сучасна оборона”¹, яка, за словами Генерального Секретаря, ознаменувала вступ Альянсу в третю фазу свого розвитку – “НАТО 3.0” (перша – від Вашингтонського договору 1949 р., друга із закінченням “холодної війни”) стали:

1. Колективна оборона, врегулювання криз і кооперативна безпека або безпека на базі співробітництва – особливо варто виділити останнє, що свідчить про розгляд Альянсом форми кооперативної безпеки як запоруки ефективної відповіді на нові загрози. Зазначено, що всі члени дотримуватимуться положень статті 5 Вашин-

гтонського договору. При цьому НАТО буде стримувати та обороняти від будь-якої загрози агресії та протидіяти викликам безпеці, що з'являються, якщо вони загрожуватимуть безпеці членів чи Альянсу.

2. Головними загрозами (більшість із яких не містила попередня концепція) названі поширення зброї масового знищення, тероризм, нестабільність та конфлікти в межах чи поза межами Альянсу, кібератаки, залежність від зовнішніх енергетичних поставок, вичерпаність природних та інших матеріальних ресурсів. За наполяганням Туреччини, Іран і Сирія не були названі джерелами надходження загроз.

3. Географічний фактор діяльності НАТО не знайшов свого відображення в концепції. Документ лише зазначає, що конфлікти та кризи за межами НАТО можуть становити небезпеку для її членів, а відтак Альянс братиме участь “там, де це необхідно” в попередженні криз, їх врегулюванні, стабілізації в постконфліктних ситуаціях та в справі підтримки реконструкції.

4. Діяльність Альянсу з врегулювання криз носитиме більш комплексний характер, ніж раніше, і включатиме в себе політичний, військовий та цивільний підхід, чого потребують сучасні конфлікти та кризи. Так, передбачається розвиток інструментів та механізмів для цивільного врегулювання криз, а також для підтримання енергетичної безпеки. Це чутливий для співробітництва НАТО і Європейського Союзу аспект, адже неформально вважається, що цивільне врегу-

лювання – прерогатива Євросоюзу, а НАТО робить більший акцент на військових аспектах врегулювання криз. Обидві організації користуються ресурсами і можливостями один одного (згідно з домовленостями “Берлін плюс” та іншим прийнятим на їх основі документах) для тих чи інших операцій, що забезпечує їх компліментарність і більшу ефективність.

5. Альянс залишиться ядерним союзом доти, доки ядерна зброя існуватиме в світі. Хоча залежність від неї в стратегії НАТО зменшується. Водночас, зазначається, що НАТО прагнучим до створення умов для перетворення світу на без’ядерний. Такі формулювання стали результатом компромісу між Францією та Німеччиною, відповідно.

6. Абсолютно новим положенням є оголошення наміру НАТО розвивати систему протиракетної оборони як центральний елемент колективної оборони та шукати співробітництва у цьому питанні з Росією та іншими партнерами.

7. Альянс декларується відкритим для розширення та залишає двері відкритими для всіх, хто може поділяти спільні цінності й брати на себе зобов’язання. Закріплено намір сприяти євроатлантичній інтеграції Західних Балкан.

На саміті була оголошена дата передачі відповідальності за безпеку Афганістану владі країни. Цей процес розпочнеться з наступного року та має завершитися наприкінці 2014 р. Водночас, це не означатиме автоматичний вивід союзницьких військ із країни.

Стратегічна концепція

відобразила європеїзацію безпеки на євроатлантичному просторі, відбила зростання ролі європейських держав, зокрема, Франції та Німеччини на прийняття рішень щодо перспектив НАТО. Адже положення про ядерну зброю та включення до компетенції НАТО питань енергетичної безпеки є відображенням позицій саме європейських союзників США. Відповідно, роль Сполучених Штатів в НАТО виглядає вже не такою, як вона була ще на Вашингтонському саміті НАТО. Альянс став виглядати більш гнучким і мобільним та глобалізованим.

Проте, найпомітнішою подією саміту стала участь Росії в його роботі вперше в історії Альянсу.

Росія і НАТО. Росія в Європі

Відносини Росії і НАТО останніх двадцяти років можна охарактеризувати як “прохолодне співіснування”. Період поліпшення відносин мав місце з 2002 р., коли на Празькому саміті була створена Рада

Росія–НАТО, і до літа 2008 р. – початку конфлікту на Кавказі, коли відносини загострилися. Хоча, слід зазначити, що НАТО так і не втрутилася в конфлікт на боці Грузії. Ключовим каменем спотикання у відносинах двох сторін було питання розши-

рення НАТО. Різке потепління у відносинах Альянсу та Росії стало логічним відображенням об’єктивної потреби залучення Росії до забезпечення безпеки на євроатлантичному просторі.

Зі зміною президента Російської Федерації, який розцінюється на Заході як більш поміркований, держава активізувала свою зовнішню політику. Останніми роками Росія послідовно формує цілісну зовнішньополітичну та військову доктрину, які засвідчують намір Росії відігравати глобальну роль у формуванні світового порядку.

Росія активно нарощує безпекове та економічне співробітництво із Євросоюзом. Наприкінці листопада 2010 р. німецька газета “Зюддойче Цайтунг” опублікувала статтю В.Путіна, в якій він закликає до створення “гармонійного співтовариства економік від Лісабону до Владивостока” або “навіть ще більш просунутих форм економічної інтеграції”, а також створити спільну промислову політику та єдиний енергокомплекс.

Росія активно просуває тезу про неспроможність існуючої системи безпеки в Європі та регіональних інституцій, що її забезпечують. Як підтвердження такої тези Росія оперує прикладами конфлікту на Кавказі 2008 р., який не вдалося попередити наявними засобами, випадками терористичних актів, розширенням НАТО, просуванням американського проекту ПРО, кризою ОБСЄ та фрагментарністю європейської безпеки, яка фіксує лінії розподілу в Європі.

Логічним виявом такої риторики став оприлюдне-

ний наприкінці 2009 р. проект Договору про європейську безпеку, розісланий усім потенційно зацікавленим державам. І хоча текст проекту не носить чітких пропозицій і не характеризується конкретикою формулювань, він, вочевидь, виконує функцію “подразника” для Заходу, який має або інтегрувати Росію до своєї спільноти – політичної, економічної, безпекової – або переформатувати світовий порядок на прийнятних для Росії умовах. І не залежно від того, існують реальні перспективи у російських пропозицій чи ні, вони беззаперечно матимуть суттєві наслідки. Підвищиться статус і роль Росії у вирішенні європейських справ, поставне питання про глибшу інтеграцію Росії в європейський безпекових простір і розбудову тіснішого співробітництва між Росією і НАТО (що, власне, вже відбувається) та Росією та ЄС у політико-воєнній сфері. А у випадку створення такої загальноєвропейської системи колективної безпеки Росія може поставити питання посилення економічної, енергетичної інтеграції з Європою. Намітиться (вже намітилася) тенденція до звуження прийняття важливих рішень у сфері європейської безпеки певним колом держав – на двосторонній основі, – зокрема, Росією, Німеччиною і Францією. Це може серйозно ускладнити можливість впливу інших держав, особливо не членів ЄС, на розвиток системи європейської безпеки, зокрема, це стосується України.

В будь-якому разі висунення Президентом Д.Медведевим ініціативи про

формування нової системи загальноєвропейської безпеки та вихід Росії з Договору про звичайні збройні сили в Європі означало перегляд Росією усталених в постбіполярний період договірних механізмів підтримання європейської безпеки. Європа та США свідомі об’єктивно назрілої потреби трансформувати існуючу архітектуру європейської безпеки, яка не ефективно справляється з існуючими викликами. З іншого боку, побудова нової європейської чи євроатлантичної системи безпеки на базі російських ініціатив означатиме зміщення стратегічного балансу сил, який утвердився в постбіполярний період, на користь Росії. Буде підвищено її статус як центру сили в поліцентричному світі та одного з ключових гравців на європейському континенті, який диктує правила поведінки на європейському безпековому полі іншим його гравцям.

Тому реакція Заходу на російські пропозиції була неоднорідною – від готовності обговорювати до різкого неприйняття. Найпоміркованішу позицію зайняли Франція, Бельгія, Греція, Італія, Іспанія, Кіпр, Німеччина. Водночас, всі держави сходились на тому, що не має потреби створювати нові структури, варто вдосконалювати вже існуючі.

Позицію Північноатлантичного Альянсу озвучив його Генеральний Секретар Андерс фог Расмуссен, перебуваючи у грудні 2009 р. в Москві: “Я не бачу потреби в нових юридично зобов’язуючих документах, оскільки ми вже маємо серйозні документи, які закладають хорошу ос-

нову для нашого співробітництва та для загальноєвропейської безпеки”.

Доповідь експертів щодо нової Стратегічної концепції НАТО містить наступну тезу: “...складається таке враження, що пропозиції (Росії) щодо альтернативної системи безпеки в Європі замислювалися частково для того, щоби стримувати діяльність НАТО”.

Позицію США висловила Держсекретар Хіларі Клінтон в своїй промові у Паризькій Воєнній Школі 29 січня 2010 р. Вона зазначила, що США поділяють ідеї, висловлені в російських пропозиціях, однак “спільні цілі найкраще можуть бути досягнуті в межах існуючих інституцій, таких як ОБСЄ та Рада НАТО–Росія, ніж шляхом обговорення нових договорів, як це пропонує Росія, – надзвичайно тривалого і громіздкого процесу”.

У США існує досить широке коло політиків та аналітиків, які прихильно ставляться до ідеї тіснішого залучення Росії до військово-політичної взаємодії з євроатлантичним співтовариством. Про це говорить навіть З.Бжезинський в своїй статті “Порядок денний для НАТО”, де він закликає “включити Росію до більш широкої системи світової безпеки, що опосередковано сприятиме послабленню імперських амбіцій, які в неї залишаються”.

Відтак, однією з причин руху назустріч між Росією і Альянсом могло стати небажання ризикувати існуючим безпековим порядком на євроатлантичному просторі та розгляд як нейтралізації російського реформаторського наступу можливості тіснішої її ін-

теграції в уже існуючі механізми та інститути у зазначеному просторі.

Іншими факторами, що сприяли зближенню двох сторін стало рішення Бухарестського саміту НАТО 2008 р. про перспективу розширення Альянсу; пом’якшення позиції США щодо планів розміщення елементів системи ПРО у Польщі та Чехії, які мали протистояти загрозі з Ірану; а також позиція Франції та Німеччини, налаштованих на зміцнення відносин з Росією. В своїй статті напередодні саміту міністр С.Лавров сказав, що Росія не розглядає НАТО як загрозу її безпеці та прагне отримати від Альянсу конкретизації положення Основоположного акту Росія–НАТО 1997 р. про зобов’язання Альянсу не розміщувати на території нових членів “суттєвих бойових сил” і надіслати власні пропозиції.

Потребу налагодження взаєморозуміння диктують інтереси обох сторін щодо регіону Східної Європи, який є слабким місцем існуючої архітектури, адже містить конфліктний потенціал через конкуренцію учасників за вплив на регіон, що послаблює стабільність і цілісність всієї архітектури.

Відтак, Стратегічна концепція НАТО відводить Росії два положення, згідно з яким і співробітництво НАТО і Росії має “стратегічну важливість”. НАТО не являє собою загрозу для Росії (таке формулювання не фігурувало в інших документах) і прагнутиме справжнього стратегічного партнерства між двома сторонами. Зазначено, що відносини двох сторін базуються на повазі до принципів територіаль-

ної цілісності, суверенітету, незалежності всіх держав євроатлантичного регіону. Міститься заклик до транспарентності, зокрема в сфері ядерних озброєнь в європейській частині Росії та передислокації цих озброєнь подалі від території держав-членів НАТО у випадку майбутніх скорочень озброєнь. Спільні інтереси НАТО та Росії включають в себе ПРО, боротьбу з тероризмом, наркотрафіком, піратством та сприяння міжнародній безпеці.

Росія схвально поставилася до переговорів про спільне формування систем європейської ПРО, однак на принципах рівноправ'я, прозорості, відповідальності за рішення, а також на умовах збереження існуючого стратегічного балансу. Росія запропонувала створити "секторальну" ПРО, коли відповідальність буде розподілена між державами. Домовлено також про швидку ратифікацію Договору про обмеження стратегічних озброєнь.

За підсумками засідання ради Росія–НАТО був схвалений Спільний огляд викликів безпеці ХХІ століття. Росія і НАТО домовилися продовжувати цивільний, а також військовий транзит через Росію до Афганістану, а також з Афганістану на території третіх країн.

На прес-конференції за підсумками засідання Ради НАТО–Росія Д.Медведев на питання журналіста, чи бачить РФ своє майбутнє в НАТО, відповів неоднозначно. Заявив, що в тому вигляді, в якому на сьогодні перебуває Альянс, це неможливо, однак все змінюється... І потенціал відносин Росія–НАТО ще

далеко не вичерпаний. На темі дискусій про потенційне членство Росії в НАТО варто зупинитись окремо, оскільки вона активно обговорюється як в Росії, так і на Заході.

На Заході першими цю дискусію розпочала німецька газета "Шпігель", яка в березні 2010 р. опублікувала колективну статтю (листа) колишнього міністра оборони Фолькера Рюе та трьох інших провідних експертів в оборонній сфері про можливість вступу Росії до НАТО. Автори закликають залишити двері НАТО відкритими для Росії в силу того, що три центри сили – Північна Америка, Європа та Росія – стоять перед схожими викликами і мають спільні інтереси. Без Росії не можуть бути вирішені питання Ірану, Афганістану, Близькосхідного врегулювання, стримування потенційного конфлікту в Центральній Азії, попередження поширення ядерної зброї тощо. Відтак, їх відносини в межах Альянсу мають набути інституалізованих форм. Відзначається, що з часом Росія зможе поділяти спільні з Заходом цінності – як до цього дійшли інші кандидати на членство з останніх хвиль розширення Альянсу. Із вступом Росії до НАТО, на думку авторів, легше буде інтегрувати до Альянсу Україну та Грузію. Завершують автори зовсім утопічною ідеєю про можливість підпорядкування міжнародному моніторингу всієї російської тактичної ядерної зброї.

Водночас, попри свою утопічність, ця стаття стала "технологією" з прощупування думки світового співтовариства. Варто за-

начити, що в Росії також ведеться дискусія на політичному та експертному рівні щодо можливості вступу країни до Альянсу².

Головною проблемою спроб інтеграції Росії до європейських чи трансатлантичних безпекових процесів залишається відсутність не лише спільних цінностей, а й єдино визначених загроз, які, власне, впливають з цінностей. А різне розуміння суб'єктами єдиного безпекового простору і потенційних загроз може призвести не лише до неефективності нового безпекового порядку, якого шукають, а й до створення нових конфліктів і криз. Обговорюючи можливість вступу Росії до НАТО експерти піднімають питання реакції Китаю на таку ситуацію, а також готовності чи неготовності НАТО поширити статтю 5 Вашингтонського договору на Росію.

З позиції шанованих вітчизняних експертів³, союз НАТО та Росії відповідає інтересам обох сторін. Він "кардинально змінив би сутність НАТО і значно знизив би загальносвітовий коефіцієнт конфронтації".

НАТО–Україна–Росія

Для України, на думку деяких вітчизняних експертів, з якими, вочевидь, не можна не погодитись, все, що покращує відносини Росії з Заходом, насправді на користь Україні. Але при одній умові: що це відбувається не за рахунок України⁴.

Стратегічною метою для України в російсько-європейському переговорному процесі є недопущення маргіналізації між двома системами безпеки, перетворення на предмет ком-

промісів між сторонами переговорів та закріплення фактичних сфер впливу на пострадянському просторі, а також обмеження нашого права на обрання союзів чи коаліцій. З огляду на миротворчий, військовий та цивільний потенціал України вона може зайняти гідне місце об'єкта забезпечення безпеки в світі, а не суб'єкта.

Для України, яка обрала позаблоковий статус, у цьогорічному саміті показовим була відсутність традиційного засідання Комісії Україна–НАТО, та відсутність глави держави на цьому заході. Це стало об'єктивним відображенням того курсу, який обрала Україна.

Напередодні саміту Президент В.Янукович підписав Указ "Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору", згідно з яким було створено комісію з питань партнерства на чолі з Міністром закордонних справ К.Грищенком.

Україна фігурує в Стратегічній концепції в контексті намірів НАТО продовжувати і розвивати партнерство з Україною та Грузією в рамках Комісії Україна–НАТО та Грузія–НАТО, "спираючись на рішення Бухарестського саміту 2008 року та враховуючи євроатлантичну орієнтацію кожної з цих країн".

Саміт ОБСЄ в Астані

Російський фактор відіграв також ключову роль і в проведенні саміту ОБСЄ в Астані. Рішення про проведення саміту в 35-ту річницю Гельсінкського Заключного акта та 20-ї річниці Паризької Хартії для нової Європи було ініційо-

ване Казахстаном, який головував в організації цього року. Чому обов'язково було проводити саміт ОБСЄ в цьому році – не простому з точки зору ряду невирішених персистуючих проблем? Для Казахстану головування в ОБСЄ – це не лише шанс переконати світове співтовариство у невідворотності шляху демократизації країни та її керівництва. Казахстан – перша азійська (середньоазійська) країна, що головує в ОБСЄ за весь час існування організації. Відтак, саме його відповідальність не змарнувати цей шанс, а заявити про себе на міжнародній арені та спробувати реанімувати інертну інституцію, авторитет якої останніми десятиліттями дискредитований. Хоча має право на життя і думка про те, що ОБСЄ вже вичерпала свій ресурс і виконала місію, заради якої була створена 35 років тому.

Високу планку заходу задав попередній Стамбульський саміт ОБСЄ,

що відбувся у листопаді 1999 року, на якому було ухвалено низку документів, зокрема, Хартію для європейської безпеки та Адаптований договір про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСЄ). Наприкінці 90-х ОБСЄ ще виконувала свої функції та служила єдиним форумом для країн євроатлантичного простору. Від того часу чимало країн-членів вступили до ЄС і НАТО й почали вирішувати свої безпекові проблеми у межах цих організацій. Росія просуває власні інтереси в сфері безпеки через двосторонні формати. Кілька років тому Росія оголосила про припинення своєї участі в ДЗЗСЄ, що нівелювало один з найзначніших договірних механізмів ОБСЄ. Окрім того, в ОБСЄ завжди пробуксовувала реалізація “гуманітарного” кошика. Свідченням цього є криза Бюро з демократичних інститутів і прав людини.

Складно давати оцінку саміту в Астані. У будь-якому разі, на мою думку, успішним назвати його не можна. У першу чергу, причиною складнощів, стали неузгоджені напередодні саміту суперечки щодо формулювань фінального документа. Зокрема, Грузія наполягала на фіксації конфлікту всередині Грузії, а Росія – на визнанні Абхазії та Осетії.

Так само Азербайджан наголошував на підтвердженні принципу територіальної цілісності, а Вірменія відстоювала право націй на самовизначення.

Казахстан зіштовхнувся з проблемою формування навіть самого порядку денного, оскільки кожний член хотів бачити або не бачити в ньому різні питання. Безперечно, саміт в Астані “перебив” як за змістовним наповненням, так і за рівнем представництва Лісабонський саміт НАТО, що відбувся десятьма днями раніше. З 56 держав-членів ОБСЄ лише 38 країн представляли глави держав, при цьому були відсутні лідери США, Британії та Франції. Навіть інформаційна кампанія в західних ЗМІ проводилася не досить потужно. Проблемаю на шляху успіху будь-якого саміту ОБСЄ є сформованість організації не за принципом НАТО, коли всі члени поділяють спільні цінності, а за територіальним принципом, що обумовлює складність знаходження відповідей.

Якщо раніше передбачалося винести на обговорення саміту російських ініціатив щодо Договору про європейську безпеку, то в кінцевому підсумку ця проблематика не знайшла свого відображення через пасивну реакцію заходу та недостатню підготовку документа. Викликає сумніви щирість намірів Росії винести це питання на обговорення повторно з огляду на критику організації Д.Медведевим, а також той факт, що в своєму посланні Федеральним зборам Президент РФ жодного разу не згадав про цю організацію. Так само не дійшло до обговорення на

саміті ініціатива щодо створення та ухвалення Статуту ОБСЄ, як це раніше пропонувала Росія. Підсумкова декларація лише містить намір в подальшому провести дискусії щодо пропозиції зі зміцнення євроатлантичної безпеки в рамках Корфуського процесу.

Ключовими положеннями Астанинської декларації “Вперед до безпекового співтовариства” можна назвати:

- визнання нероздільної взаємопов'язаності безпеки всіх держав-членів, неможливості забезпечення власної безпеки за рахунок інших; право кожної держави-члена на вільний вибір чи зміну безпекових домовленостей, включаючи союзницькі договори. Кожна держава має право на нейтралітет. Ніяка держава не може розглядати іншу державу сферою свого впливу.

- декларація містить заклик посилити діалог з енергетичної безпеки; вирішення конфліктів на території ОБСЄ мирним шляхом; відновити та модернізувати домовленості по контролю за озброєнням, зокрема, ратифікувати ДЗЗСЄ та надати чинності Адаптованому ДЗЗСЄ.

Україну на саміті ОБСЄ представляв Президент В.Янукович. Головним підсумком саміту для України стало підтвердження її головування в організації в 2013 році. Відтак, з огляду на казахський досвід, який шанс накладає відповідальність вироблення гідного порядку денного для головування та чіткого визначення координат власної присутності в євроатлантичному безпековому просторі.

¹ *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation. Adopted by Heads of State and Government in Lisbon “Active Engagement, Modern Defence”*. – 20.11.2010.

² Напр., див. Доклад Інститута сучасного розвитку “О перспективах развития отношений России и НАТО” под общей редакцией И.Юргенса и С.Кулика. – жовтень 2010. – с.18–27.

³ В.Горбулін. Вкрай складний іспит або що заважає Україні стати повноцінним військово-політичним союзником НАТО? // День, №211, 18 листопада 2010 // <http://www.day.kiev.ua/316974>

⁴ В.Чалий. Все, що покращує стосунки Росії з Заходом, насправді на користь Україні // <http://ukrzurnal.eu/pol.archive.html/1096/>

Грані українсько-британського стратегічного партнерства

Володимир ХАНДОГІЙ,
Надзвичайний
і Повноважний Посол
України у Сполученому
Королівстві
Великобританії
та Північній Ірландії

Напередодні новорічних і різдвяних свят традиційною є оцінка подій, які відбулися впродовж року, що минає. Цей період є слушною нагодою підбити підсумки реалізації різних проектів, а також, часом, сформулювати питання, які перебуватимуть у центрі уваги в році наступному. Хоч як дивно, це стосується і приватного, і суспільно-політичного життя. Тож як Посол України у Великій Британії хотів би привернути увагу читачів до деяких аспектів українсько-британського стратегічного партнерства.

Без перебільшення можна сказати, що 2010 рік став надзвичайно важливим як для України, так і для Сполученого Королівства. В обох державах відбулися вибори, змінилось вище керівництво та розпочались кардинальні реформи. Не минула наші держави й хвиля протестів проти нових реформ.

Попри внутрішньополітичні зміни, відносини між Україною та Великою Британією залишаються дружніми й навіть мають характер стратегічного партнерства. Такий формат відносин дозволяє сконцентруватися на окремих пріоритетах, притаманних тому чи іншому періоду існування держав.

Насамперед слід зазначити, що сучасна Велика Британія є твердим і послідовним прибічником інтеграції України до Європейського Союзу. Це є основоположним чинником, який визначає характер двосторонніх відносин.

З обранням нового політичного керівництва Великої Британії – коаліційного уряду консерваторів і ліберал-демократів – по-

зиція Лондона стосовно перспектив членства України в ЄС не змінилася. У двосторонніх контактах вищого політичного керівництва України та Великої Британії британська сторона поновила свою підтримку євроінтеграційним прагненням України, визнавши за нашою державою право на набуття членства в ЄС за умови відповідності критеріям вступу. На підтвердження своїх слів дозволю собі процитувати слова Державного секретаря у закордонних справах та справах Співдружності Великої Британії У.Хейга, який зазначив, що «британський уряд відданий прибічнику інтеграції України до Європейського Союзу та співробітництва з євроатлантичними струк-

турами». На переконання У.Хейга, «як європейська держава, Україна має отримати можливість вступу до Європейського Союзу коли досягне критеріїв [членства]». Під час особистої зустрічі У.Хейга з Міністром закордонних справ України К.Грищенком у рамках робочого візиту глави українського зовнішньополітичного відомства до Великої Британії 6 вересня 2010 року британський посадовець зазначив, що його країна «тісно співпрацюватиме з Україною та ЄС, а також іншими партнерами для підтримки тіснішої інтеграції України з іншою частиною Європи».

Нове британське політичне керівництво дотримується твердого перекон-

нання, що тільки відкрита перспектива членства в ЄС може стати дієвим стимулом прискорення внутрішніх реформ у країні, яка заявила про своє бажання набути членства в ЄС. У своєму відкритому листі британській газеті The Times від 27 вересня 2010 року Державний міністр Великої Британії у справах Європи Д.Лідінгтон наголосив, що «Велика Британія була й залишається активним прибічником розширення ЄС. Перспектива розширення продовжує допомагати зміцненню свободи, безпеки та процвітання всього континенту. На сьогодні викликом є забезпечення відповідного сприйняття та підтримки Україні, Молдові та іншим країнам Східної Європи».

Цьому значною мірою також сприяє і загальний політичний консенсус усіх партій британського парламенту щодо розширення ЄС в цілому та підтримки євроінтеграційних прагнень, зокрема.

Коли йдеться про розвиток українсько-британських двосторонніх відносин, неможливо оминати їхній парламентський вимір. Головним промотором «української справи» в Сполученому Королівстві виступає багатопартійна група Парламенту Великої Британії у зв'язках з Україною. У цій країні міжнародні зв'язки парламенту сприймаються як своєрідна альтернатива діяльності Форін Офісу й, водночас, «додаткова дипломатія». Парламентські групи та комітети при цьому нерідко виступають консультативними радами урядових органів, проводять спеціальні слухання з актуальної тематики.

Створена у Парламенті Сполученого Королівства Багатопартійна група у зв'язках з Україною (фактично, якщо вести мову в більш звичних для нас термінах, – група дружби з Україною) формується з депутатів, які в парламентських колах надалі вважаються експертами з української тематики. У разі обговорення питань, пов'язаних з нашою державою, представники групи отримують першочергове право виступу на парламентських засіданнях. Члени групи неодноразово ініціювали парламентські заяви щодо України (знані як Early Day Motion), метою яких було привернути увагу до актуальних подій у нашій державі.

Сам факт існування Багатопартійної групи свідчить про інтерес Великої Британії до розвитку зв'язків з Україною. Серед її депутатів – колишні та дійсні члени тінювих кабінетів, відомі партійні функціонери, віце-спікер парламенту, парламентарії, які входять до її складу, є представниками широкого кола партій – Лейбористської, Консервативної, Ліберально-демократичної та валійської партії Плайд Кімрі. Члени групи, таким чином, перебувають у контакті з урядовим Кабінетом та опозицією, долучаються до поширення інформації про нашу державу та здійснюють вплив на окремі рішення британської сторони в контексті розвитку її відносин із Україною. При цьому внесення такої групи як до Парламентського реєстру, так і до Парламентського переліку погоджених груп свідчить про те, що її діяльність чітко врегульована регламентом, отже є орга-

нічною частиною стратегії Вищого законодавчого органу Сполученого Королівства.

Думка депутатів цікава британському політикуму не в останню чергу через наявність у парламентаріїв безпосередніх знань про Україну, отриманих під час поїздок до нашої держави. Багатопартійна парламентська група у зв'язках з Україною постійно сприяє заходам двостороннього характеру, що організовуються Посольством або неурядовими організаціями, програмною метою яких є зближення України та Великої Британії, підвищення взаємної обізнаності та активізація неофіційних контактів.

Одним із найвагоміших позитивів діяльності групи є те, що вона не є замкненою в суто двосторонньому форматі: за посередництва депутатів групи здійснюється співпраця українських і британських делегацій у міжнародних парламентських органах.

Значна роль у розбудові українсько-британських відносин належить недержавним структурам.

Низка громадських організацій, які добре знають та опікуються справами України, результативно сприяє репрезентації її інтересів у Лондоні та інших

містах Великої Британії.

Скажімо, істотний внесок у розвиток двостороннього економічного співробітництва вносить Британсько-український Сіті Клуб (UBCC). Організація переважно представлена молодими перспективними українцями, які працюють у солідних і респектабельних британських банках, страхових компаніях, фінансових корпораціях, міжнародних юридичних компаніях Лондонського Сіті. Сприяє співпраці на рівні двох держав не лише обмін інформацією з Посольством, а й проведення важливих для України заходів економічної спрямованості в Лондоні. Показовим у цьому сенсі є щорічний круглий стіл «Перспективи української економіки», який збирає провідних економістів та представників інвестиційно-фінансових організацій (BNP Paribas, Credit Suisse, ЄБРР, UBS AG, Moody's). UBCC також активно допомагає в організації зустрічей з британськими парламентаріями. Тут не можна не згадати й Британсько-українську торговельно-промислову палату (BUCC). Саме за підтримки BUCC неодноразово проводилися бізнес-зустрічі між представниками України (ке-

рівниками міністерств, а також у 2008 році – Президента України) та діловими і фінансовими колами Лондонського Сіті.

У Сполученому Королівстві також активно працює Британсько-українське товариство – неурядова організація, створена з метою сприяння розвитку соціального, економічного, торговельного, культурного, політичного співробітництва між Україною та Великою Британією. Головою Ради директорів і президентом товариства є лорд Ричард Спрінг, колишній депутат Палати Громад Парламенту Великої Британії, заступник голови Консервативної партії з питань бізнесу.

Британсько-українське товариство за часів свого майже чотирирічного існування сприяло організації багатьох культурних заходів і провело низку політологічних дискусій. Крім того, у 2008 році за ініціативи Р.Спрінга вперше за останні роки в Палаті громад Парламенту Великої Британії відбулися дебати, присвячені Україні, в яких взяли участь представники всіх основних політичних сил, а також представники британського уряду.

Одним із пріоритетних напрямів двостороннього співробітництва з британською стороною є правова сфера. З цією метою ще в 1993 році було засновано Британсько-Українську правничу фундацію.

У другому півріччі 2010 року відновлено співробітництво з Британсько-Українською правничою асоціацією, головна мета діяльності якої полягає у сприянні та підтримці професійних зв'язків між юристами Великої Британії та України. Наразі три-

ває спільна робота над ініціативою щодо проведення у наступному році в Лондоні юридичного семінару з питань інвестиційного законодавства України.

З метою підтримки професії юриста в Україні асоціація постійно здійснює навчальні програми, проводить семінари на базі українських вищих навчальних закладів юридичного профілю. Нині асоціація активно співпрацює на цьому напрямі з Національною Одеською юридичною академією. Торік у цьому відомому навчальному закладі за сприяння асоціації було проведено низку семінарів провідними британськими та американськими фахівцями у сфері юриспруденції. Наступного року асоціація планує провести низку семінарів у Києво-Могилянській академії, а також у Національній Одеській юридичній академії.

Посольство України у Великій Британії активно сприяє асоціації у налагодженні безпосередніх контактів з Інститутом міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т.Шевченка.

Ведучи мову про українсько-британську співпрацю, не можна оминати й перспективу вивчення та використання британського досвіду економічних реформ, способів організації та шляхів впровадження систем соціального захисту.

На окрему увагу заслуговує британський досвід приватизації, що його здебільшого пов'язують з діяльністю Кабінету міністрів на чолі з Маргарет Тетчер. Вважаю, що плюси та мінуси приватизації по-британськи мали б стати предметом особливої ува-

ги з боку різних урядових і неурядових структур.

У Великій Британії, як і в багатьох інших європейських країнах, великий державний сектор економіки утворився після Другої світової війни. Післявоєнне відновлення та реконструкція найбільш капіталомістких галузей промисловості здійснювалася за державні кошти. А коли необхідність у загальних переливаннях капіталу відпала, почалися зворотні приватизаційні процеси, оскільки в нових ринкових умовах більш ефективної роботи можна вже було очікувати від приватного капіталу, а не від державного. Незважаючи на проведену в середині 1980-х рр. приватизацію об'єктів ряду галузей (вугільна промисловість, енергетика, залізничний транспорт), державний сектор продовжує відігравати важливу роль в економіці країни. На державу нині припадає 20% споживчих витрат і 9% інвестицій в основний капітал. Через бюджет перерозподіляється 40% національного доходу. Попри це, приватизація здійснювалася досить масштабно. Наприклад, в 1994 році була приватизована державна вуглевидобувна компанія British Coal. Так у приватні руки були передані 22 шахти та 32 відкритих вугільних родовища. У ті часи країну охопила хвиля страйків, оскільки приватизація передбачала скорочення значного числа робочих місць і закриття нерентабельних шахт. Однак приватизація все-таки відбулася. У 1986 році, тобто на наступний рік після закінчення страйку, в країні залишалося всього 50 діючих вугільних шахт

– у 20 разів менше, ніж до початку приватизації.

Основним практичним уроком приватизації у Великій Британії за часів Маргарет Тетчер стало проведення складних переговорів про передачу великих комплексів національної власності в руки стратегічних інвесторів за прийнятну ціну. Згідно з дослідженнями, Велика Британія стала лідером як за кількістю приватизаційних процесів, так і за сумою виручених державою грошей від приватизації. За період 1978–2000 років в Англії відбулося 169 приватизаційних процесів, дохід від яких становив більше 150 млрд. доларів США (у цінах 1996 року). За кількістю приватизаційних угод у цей час Велику Британію не випередив ніхто, а за обсягами отриманих від приватизації сум Англія стала лідером у Європі та другою у світі після Японії, де приватизаційні угоди принесли імператорській скарбниці свого часу 189 млрд. доларів США.

Сьогодні для України дуже актуальним предметом вивчення є британські реформи 2010 року (система охорони здоров'я, освіта, сектор безпеки та оборони, державна служба).

Прихід до влади у Великій Британії нового уряду ознаменував початок серйозних реформ у багатьох сферах життєдіяльності країни. Коаліція Консервативної та Ліберально-демократичної партій Сполученого Королівства фактично об'єднала партійні програми обох політичних сил і, починаючи з травня 2010 року, розпочала роботу з втілення у життя своїх передвиборчих програм.

Одним із перших рішень, яке було реалізовано новим урядом, стало створення Ради національної безпеки Сполученого Королівства (до 2010 року Велика Британія не мала такого органу), покликаної забезпечити координацію діяльності державних міністерств і відомств із протидії загрозам національній безпеці. Рада національної безпеки стала центральним органом у системі прийняття рішень, які стосуються зовнішньої та безпекової політики Сполученого Королівства. Саме з використанням цього дорадчого майданчика

вперше за останні роки була розроблена стратегія національної безпеки Великої Британії, проведений стратегічний оборонний огляд, опрацьовані основні аспекти оборонного договору з Францією, прийнято низку важливих рішень щодо подальшої стратегії стосовно Афганістану тощо. Крім того, створення РНБ сприяло оптимізації підходів Сполученого Королівства до реалізації зовнішньополітичних пріоритетів держави.

Водночас, враховуючи досить низький інтерес британського суспільства до особливостей зовнішньої політики власної держави, зазначені процеси не мали суттєвого резонансу у Сполученому Королівстві, а стали лише важливою темою дискусії в експертних і дипломатичних колах країни.

На противагу цьому досить бурхливу та неодно-

значну реакцію британського суспільства викликали ініціативи нового уряду в соціальній сфері, зокрема, у галузі охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення тощо.

Так, з листопада 2010 року в Лондоні відбулися акції протесту студентів і викладачів вищих навчальних закладів Великої Британії проти планів британського уряду скоротити державне фінансування сфери вищої освіти та проти лібералізації цін на навчання. Попри масштабні студентські протести, Палата громад підтримала пропозиції уряду щодо підвищення плати за навчання в громадських університетах країни з 3 до 9 тис. ф. ст. на рік. Незважаючи на сподівання опозиції, 14 грудня 2010 року рішення було підтримано й Палатою лордів.

За оцінкою британських політологів, демонстрації студентів отримали широку підтримку населення Сполученого Королівства, що може стати початком більш серйозних акцій протесту британців проти дій уряду зі скорочення

бюджетного фінансування окремих соціальних сфер Великої Британії.

У липні 2010 року уряд Великої Британії оголосив про початок масштабної реформи сфери охорони здоров'я, вперше за 60 років. Значне скорочення штату медичного персоналу (близько 10 тисяч осіб) розглядається як крок до економії бюджетних коштів. Відповідно до плану реформи бюджетні кошти, які формуються з податкових надходжень, спрямовуватимуться безпосередньо до терапевтів, які здійснюють первинну діагностику пацієнтів.

За оцінкою представників медичних благодійних організацій, пацієнти можуть постраждати від таких змін унаслідок неправильного використання бюджетних коштів або некомпетентності окремих лікарів.

Основним лейтмотивом усіх внутрішньополітичних реформ стало намагання британського уряду досягти істотних скорочень витрат державного бюджету, а також стимулювати працездатне насе-

лення держави, яке отримує пільги, до більш активної ролі на ринку праці. Річ у тім, що значною проблемою є зловживання великою кількістю британців пільговим законодавством та небажання працювати в існуючих умовах (коли допомога по безробіттю дозволяє людині забезпечувати себе на рівні істотно вищому за прожитковий).

Підсумовуючи, хотів би підкреслити, що сьогодні до-

сить складно провести паралелі розвитку економічної та політичної ситуації в Україні та Великій Британії. Це обумовлюється і надзвичайно великим історичним досвідом демократичних перетворень у Сполученому Королівстві, і ефективними економічними реформами, які проводилися Великою Британією у другій половині двадцятого століття, і навіть рівнем самосвідомості політично активної частини населення. Однак можна констатувати той факт, що обидві держави стоять на шляху великих перетворень. І Київ і Лондон розпочали і проводять майже революційні реформи в економічній та політичній сферах.

Ефективність цих реформ залежатиме не лише від конкретних кроків урядів, від наполегливості та послідовності реформаторів, а й від реальних політичних, економічних і соціальних наслідків реформування, які неможливо спрогнозувати в повному обсязі, надто за умов глобалізованого світу.

Українці у світі

Парламентські слухання на цю тему відбулися 8 грудня в стінах Верховної Ради. Як зазначив, відкриваючи засідання, перший віце-спікер Адам Мартинюк, «уперше за роки незалежності України в парламенті розглядається роль, місце і значення українців у світовій цивілізації». За словами політика, на сьогодні понад 17 мільйонів українців проживають в десятках інших країн світу. Мета парламентських слухань – дати новий імпульс загальнонаціональному культурно-просвітницькому проекту «Українці в світі», який має слугувати активізації патріотичного виховання українського суспільства. А результатом мають стати конкретні законодавчі ініціативи та рішення.

В обговоренні взяв участь заступник Міністра закордонних справ України Руслан Демченко. Він зазначив, що надзавдання просвітницького проекту «Українці в світі» визначив сам його автор – народний депутат України Петро Ющенко.

– Це формування національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і пере-

конань сучасного українця, виховання його в повазі до нашого історичного минулого на прикладах видатних співвітчизників, духовних подвижників від доби Київської Русі до сьогодення.

Значення проекту, поза сумнівом, виходить далеко за суто культурно-просвітницькі рамки й має виняткову національно-політичну вагу. В його основі портретна галерея – у прямому та переносному сенсі цього слова – видатних синів та доньок України – як етнічних українців, так і тих представників інших народів, котрі в Україні народилися. Це сотні й сотні великих людей, які становлять гордість нації, її тисячолітньої історії, культури та науки, які уславили Україну в світі й зробили визначний внесок у розвиток європейської та світової цивілізації. Серед них – Григорій Сковорода і Тарас Шевченко, Богдан Хмельницький і Пилип Орлик, Володимир Вернадський і Сергій Корольов, Ігор Сікорський та Євген Патон, Микола Лисенко і Григорій Віршовка та багато інших знаних імен.

Як співробітнику зовнішньополітичного відомства, – зазначив Р.Демченко, – мені приємно зазначити, що серед видатних осіб, представлених проектом, є й багато дипломатів. Це діячі часів козацької держави Немирич та Мужилівський, і ті, хто досяг службових вершин в інших державах: Григорій Орлик – у Франції, Олександр Безбородько та Андрій Розумовський – у Росії, Агенор Голуховський – в Австро-Угорщині.

Той, хто бачив хоча б невелику частину експозиції, що налічує понад дві тисячі картин, фотографій, ікон, усвідомлює, яке культурно-історичне багатство акумулював проект та які унікальні можливості він відкриває для вивчення та популяризації нашої спадщини, відродження національної пам'яті, надання освітньому процесу виразного патріотичного акценту, виховання в підростаючого покоління почуття національної гідності та гордості за Україну та її героїв. Перекоаний, що ці суспільно важливі сторони проекту, організаційні та інші аспекти його подальшої реалізації будуть належним чином висвітлені у виступах представників профільних міністерств і відомств України. Зі свого боку, Міністерство закордонних справ повністю усвідомлює, який потужний потенціал має проект «Українці у світі» і готове максимально використовувати його в своїй роботі.

Перевага проекту полягає в тому, що він доносить важливу для нас інформа-

цію наочно, на прикладах конкретних визначних українських постатей та їхніх здобутків. Уявіть собі, наскільки зріс авторитет нашої країни, коли світ довідався, що першу людину в космос запустив Сергій Корольов – уродженець Житомира. Приклади можна наводити й далі.

МЗС України стояло біля витоків проекту, активно сприяючи його авторів як у створенні інформаційної бази, так і в практичному наповненні експозиції.

Зокрема, важливою частиною виставки стали портрети видатних українців-емігрантів, інформацію про яких було зібрано українськими дипломатами у різних країнах світу. Зрозуміло, що ця робота була б неможливою, – сказав Р.Демченко, – без підтримки наших співвітчизників за кордоном – представників закордонного українства. Наголошу, що залучення діаспори до здійснення проекту саме по собі має неабияке політичне значення. Воно зміцнює національну свідомість громади, посилює її зв'язок з історичною Батьківщиною, зрештою, сприяє єднанню всього світового українства.

Окремо відзначена активну допомогу наших громад у поверненні в Україну художніх творів та архівних документів, пов'язаних із життям та творчістю видатних українців. Тільки за останні роки на Батьківщину повернулися безцінні рукописи Тараса Шевченка, архіви Лесі Українки, Сержа Лифаря, Володимира Винниченка,

які зберігалися у США та Франції. Уже традиційними стали відзначення спільно з українськими громадами в багатьох країнах Шевченківських днів, днів української писемності та літератури.

У минулому році широко святкувалося 200-річчя від дня народження всесвітньо відомого українського письменника Миколи Гоголя. Під егідою ЮНЕСКО відбулося вшанування 100-річного ювілею художниці Марії Приймаченко. Особливу увагу Міністерство закордонних справ приділило відзначенню 300-річчя Конституції Пилипа Орлика – першої демократичної Конституції світу та вічного символу української державності.

Важливим аспектом донесення до світової громадськості інформації про видатних представників українського народу є встановлення за кордоном пам'ятників та пам'ятних знаків. Сьогодні у 38 країнах світу вони увічнюють пам'ять Тараса Шевченка, Григорія Сковороди, Михайла Грушевського, Миколи Гоголя, Івана Франка, Лесі Українки, Соломії Крушельницької, багатьох інших наших співвітчизників.

Проект «Українці у світі», безперечно, має посісти одне з чільних місць у системній роботі з популяризації історичної спадщини та культурних здобутків України, зміцнення її міжнародного іміджу як європейської держави, що відіграла й продовжує відігравати значну роль у розвитку сучасної цивілізації. Його тематичні розділи «Козацька доба», «Художня культура» та інші є по суті концептуально сформованою основою для організації виставок за кордоном, у тому числі в осередках української діаспори, в недільних українських школах, в університетах, де вивчається україністика. На нашу думку, такі виставки та експозиції мають також входити до програм днів культури України, які регулярно проводяться в різних країнах світу.

Іван Франко казав: «Народ, який не цінує своїх великих людей, не вартий звання освіченого народу». Ми, українці, великий, освічений народ, який дуже багато зробив для світової культури, науки й освіти, для затвердження демократичних цінностей. Світ, безперечно, має про це знати.

До парламентських слу-

хань було підготовлено проект рекомендацій Кабінету Міністрів, у якому передбачено, що уряд має розробити Державну цільову програму формування позитивного міжнародного іміджу України на період до 2015 року, а також програму пошуку та повернення архівів видатних особистостей. Крім того, уряду пропонується розглянути можливість збільшення з 2011 року фінансування Державного комітету архівів України для створення єдиного банку даних про перебування українських архівних документів і документів про Україну в державних, інституційних, приватних архівах за кордоном та проведення дослідницьких робіт в архівних установах іноземних держав з метою пошуку документів з історії України та документів, незаконно вивезених за її межі.

Цим самим проектом передбачено, що разом із громадською організацією «За помісну Україну» Кабмін має опрацювати питання про створення на базі «Національної галереї портретів видатних українців «Українці у світі» галереї, заснованої на державній власності. Пропонується вивчити можливість розміщення цієї національної галереї у приміщенні Національного

культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький Арсенал» після завершення ремонтно-будівельних робіт.

Також уряд має розглянути можливість надання Центральному державному архіву зарубіжної україніки статусу музею-архіву з огляду на те, що до його фондів входять не лише документи, а й особисті речі та колекції українських емігрантів.

Значну допомогу в реалізації проекту мають надати 22 культурно-інформаційні центри у складі дипломатичних представництв України, утворені в Австрії, Білорусі, Бельгії, Болгарії, Греції, Грузії, Ізраїлі, Іспанії, Італії, Естонії, Казахстані, Китаї, Молдові, Польщі, Португалії, Румунії, США, Франції, Німеччині, Чехії, Угорщині та генеральному консульстві України у Стамбулі. Ці осередки стали важливим каналом поширення інформації про політичне, економічне, наукове та культурне життя України. Як повідомив заступник Міністра Руслан Демченко, за умови забезпечення належного фінансування у 2015 році планується відкрити такі центри у Великій Британії, Канаді, Словаччині та Німеччині.

Інф. редакції «З.С.»

Східне партнерство та ідея європейської інтеграції

Організаторами круглого столу «Східне партнерство та ідея європейської інтеграції. Можливості обмеження і сфери співробітництва з точки зору Польщі та України», який наприкінці листопада зібрав у Києві провідних експертів обох країн, виступили Інститут зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України разом із польською фундацією «Форум Східної політики», Група стратегічних та безпекових студій за підтримки Міністерства закордонних справ Республіки Польща.

Головною ідеєю «Східного партнерства» її ініціатори – Польща та Швеція – вважають зміцнення демократичних процесів у країнах Східної Європи і Південного Кавказу, надання їм допомоги в здійсненні процесів модернізації, встановлення верховенства права, розвитку громадянського суспільства через стимулювання регуляторних реформ, запровадження вільної торгівлі, секторального співробітництва та сприяння міжлюдським контактам.

Польська сторона, яку на круглому столі представили дипломати з Міністерства закордонних справ Польщі, експерти провідних наукових центрів і громадських організацій, переконана: головне, що має взяти Україна у «Східного партнерства» – це приведення національного законодавства до вимог і стандартів Євросоюзу, що неможливо без серйозних внутрішніх реформ. На думку начальника відділу

у справах «Східного партнерства» і політики ЄС щодо Східної Європи МЗС Польщі Ярослава Дзедзіца: «Наступний рік стане ключовим у контексті запровадження ініціативи ЄС «Східне партнерство». Сприятимуть ефективнішій реалізації програм ініціативи три фактори.

По-перше, розпочала свою діяльність Європейська служба зовнішньої дії – так зване Європейське МЗС. Це перший фактор, який сприятиме ефективнішій імplementації «Східного партнерства». По-друге – головування в ЄС Угорщини з січня по червень 2011 року. Впродовж угорського головування в травні в Будапешті має відбутися друга зустріч країн-учасниць «Східного партнерства». «Під час зустрічі буде перевірено ефективність ЄС по відношенню до партнерських держав та з'ясується реальний рівень зацікавленості цих держав», – зазна-

чив Ярослав Дзедзіц. Він підкреслив, що Варшава має на меті тісно співпрацювати з Будапештом під час організації саміту, оскільки перед Польщею – як країною, що головуватиме у Раді ЄС у другій половині 2011 року, – постане завдання подальшої практичної реалізації прийнятих рішень у столиці Угорщини. На переконання пана Я.Дзедзіца, саме головування Польщі в ЄС є тим третім фактором, який стане одним із поштовхів до ефективнішого впровадження ініціативи «Східного партнерства». Крім того, у своєму виступі Ярослав Дзедзіц зазначив, що «українська влада має бути у постійному діалозі з народом, який її обрав; має впроваджувати справді демократичні реформи, але при цьому роз'яснювати їхню сутність народові. А це якраз той досвід, який пропонує «Східне партнерство».

Виконавчий директор Польсько-української фундації співпраці ПАУСІ Ян Пекло під час обговорення звернув увагу на таке актуальне питання, як нові загрози, що з'являються в Україні внаслідок бурхливого розвитку Польщі. Йдеться про програму розвитку воєводств Східної Польщі. Ще два роки тому, по обидві боки українсько-польського кордону знаходилися однаково бідні регіони. Але починаючи з 2007 року по 2013 рік, Польща отримає величезні кошти, понад 30 млрд. євро на розвиток своїх східних воєводств. Зараз там бурхливими темпами реалізуються інфраструктурні проекти, розвивається освіта, сільське господарство, новітні технології. Він ставить питання: «А що відбувається з українського боку?» Жодних державних і регіональних програм, жодного зрозумілого напрямку роз-

витку, жодного фінансування. Відтак на кордоні виникає напруга. З одного боку, розвиток і благополуччя, з іншого – деградація та бідність.

«Це загроза нашій стабільності, адже люди з українського боку кордону прагнуть його перетнути», – зазначив пан Пекло. Тому, він вважає, що «ЄС і Польща мають думати про підтримку українського регіонального розвитку».

Ще один цікавий момент, який було висвітлено під час дискусії, – визнання німецьким експертом не зовсім конструктивної ролі Німеччини в долі українсько-європейських відносин упродовж останнього часу. На думку експертів, позиція «не запрошуємо до членства бо не має реформ» є не виправданою. Адже відсутність мотивації до реформ виникає саме через відсутність запрошення. Прикладом можуть слугувати досвід Румунії та Сербії. З'явилося запрошення до членства – відразу розпочалися реформи.

З боку Євросоюзу щодо «Східного партнерства» звучить чимало критики, нагадав экс-представник України при ЄС, Посол з особливих доручень МЗС

України Андрій Веселовський. Він зазначив, що серед східних сусідок Євросоюзу є держави, які балансують між Європою та Євразією (наприклад, Україна та Білорусь), і такі, що готуються до членства в ЄС (як Грузія). Тож, на думку Посла, і механізми співпраці з цими державами з боку «Східного партнерства» мають бути різними».

При цьому Андрій Веселовський визнає: «У «Східному партнерстві» є певні елементи, які можна було б використати для того, щоб у кожній країні-учасниці щось змінювалося на краще».

Окрім необхідності міжурядового порозуміння, учасники «круглого столу» вказали на важливу роль громадянського суспільства в просуванні ідей цієї програми та наголосили на проведенні Третього Форуму громадянського суспільства у Познані, на якому зустрінуться кількості громадських організацій із ЄС та країн-учасниць ініціативи «Східне партнерство».

Експерти дійшли висновку, що «Східне партнерство» не є панацеєю чи ліками для модернізації України. Це, швидше, по-

сібник для демократичних реформ, для запровадження європейських стандартів у всі сфери життя і владних структур, і громади. Але жодна програма не допоможе Україні інтегруватися в європейську спільноту, якщо всередині країни не проводитимуться справжні реформи, спрямовані на боротьбу з корупцією, захист прав і свобод українців, на розвиток і підтримку незалежних ЗМІ, наголосили учасники українсько-польського круглого столу.

Обговорення українськими та польськими науковцями реалій і перспектив ініціативи «Східне партнерство» у Києві передувало експертній дискусії високого рівня, яка відбулася 13 грудня 2010 року у Брюсселі. Україну на другому щорічному засіданні міністрів закордонних справ країн ЄС та держав-партнерів ініціативи «Східне партнерство» представляв Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко. Виступаючи перед учасниками зустрічі, Міністр наголосив, що істотний прогрес, досягнутий останнім часом у відносинах України з ЄС, став результатом системних реформ у ключових секторах державного розвитку та рішучості керівництва країни реалізувати курс на європейську інтеграцію.

Костянтин Грищенко зазначив необхідність подальшого амбітного розвитку «Східного партнерства», який підвищив би привабливість ініціативи для всіх країн-партнерів. Він підкреслив важливість значного збільшення обсягів фінансових ресурсів, які виділяються Євросоюзом на потреби «Східного партнерства», з тим, щоб ця ініціатива перетворилася на дієвий інструмент підтримки внутрішніх реформ у країнах-партнерах, у т.ч. в Україні.

Оцінюючи прогрес, досягнутий у реалізації «Східного партнерства», учасники дискусії відзначили провідну роль, яку успішно відіграє Україна у цьому процесі. Зокрема, в контексті переговорного процесу щодо Угоди про асоціацію, просування у напрямі безвізового режиму та поглиблення енергетичної інтеграції з ЄС.

Цей форум проводився в рамках регулярного політичного діалогу, передбаченого спільною заявою Празького саміту «Східного партнерства» від 7 травня 2009 р., і був присвячений аналізу стану справ у реалізації ініціативи, а також підготовці до наступного саміту «Східного партнерства», що відбудеться в Будапешті у травні 2011 р.

Головувала на засіданні Високий представник ЄС у закордонних справах та безпековій політиці Кетрін Ештон.

*За інформацією
Інституту міжнародної
політики Дипломатичної
академії України при МЗС
України і прес-служби
МЗС України*

Обережний оптимізм на противагу песимізму розвитку світової економіки

Тамара ПАНФІЛОВА,
кандидат економічних наук

Світова економіка поступово виходить із гострої фази найглибшої фінансово-економічної кризи епохи глобалізації. Причини та характер розгортання цієї кризи аналізуються і коментуються експертами провідних міжнародних інституцій, зокрема, міжнародних організацій, форумів, рейтингових агентств, а також вченими-економістами. Огляд публікацій дозволяє говорити про обережний оптимізм щодо темпів економічного зростання і песимізм щодо перспектив стабілізації фінансових систем тих країн, які через вживання екстремних антикризових заходів значно погіршили стан державних фінансів. Оптимізм притаманний оцінкам перспектив поживлення економічної активності, яке відбувається різними темпами: мляво в багатьох країнах із розвинутою економікою і впевне-

но в більшості країн, що розвиваються, а також країн із ринком, що формується. (За сучасною класифікацією МВФ, до групи європейських країн із ринком, що формується, включені Албанія, Білорусь, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Угорщина, Косово, Латвія, Литва, Македонія, Молдова, Польща, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина, Угорщина, Україна, Чорногорія та Естонія).

Серед країн із ринком, що формується, і країн, що розвиваються, найбільш високих темпів зростання на етапі виходу з кризи досягли країни Азії, найповільніше долають кризові явища країни Європи, зокрема, країн СНД.

За жовтневими оцінками МВФ, темпи економічного зростання у найближчій перспективі будуть значно відрізнятися як за регіонами, так і за окремими країнами та групами країн регіону. Очікується, що світовий ВВП підвищиться на 4,8% у 2010-му та на 4,2% у 2011 році. Тобто у наступному році прогнозується певне уповільнення темпів економічного зростання практично в усьому світі. Найнижчі темпи зростання прогножуються для країн із розвинутою економікою – на рівні лише 2,7% і 2,2%, відповідно, причому в деяких країнах зростання може помітно уповільнитися в другій половині 2010 року та пер-

шій половині 2011 року. Для країн Єврозони перспективи зростання ще песимістичніші – 1,7% за підсумками 2010 року та 1,5% у 2011 році. У країнах з ринком, що формується, і країнах, що розвиваються, в цілому прогнозується зростання ВВП на 7,1% у 2010-му та на 6,4% у 2011 році й майже удвічі повільніше для країн Центральної та Східної Європи (на 3,7 та 3,1% відповідно).

Як і раніше, «локомотивом» економічного зростання будуть країни Азії, що розвиваються, для яких прогнозується зростання на 9,4% у 2010-му та на 8,4% у 2011 році, зокрема, для Китаю на 10,5% та 9,6% відповідно. Дещо іншу тенденцію МВФ прогнозує для країн СНД – зростання на 4,3% у 2010-му та на 4,6% у 2011 році, тобто зростання без уповільнення. Сприятливим є прогноз й для України – на 3,7% та 4,5% відповідно.

Експерти міжнародних інституцій одностайні в тому, що перспективи економічної активності залишаються незвично невизначеними, оскільки відбулися значні зміни в переліку основних ризиків на глобальному та регіональному рівнях, а також для окремих країн. Як і жорсткі ситуації можуть актуалізуватися?

На глобальному рівні переважають ризики зниження темпів економічно-

го зростання. За визначенням експертів МВФ, уповільнення темпів економічного зростання актуалізує «хвостовий» ризик подвійної рецесії. Про це свідчать наведені вище прогнозні дані. Великі ризики представляють глобальні дисбаланси, зокрема сукупність дефіцитів і профіцитів рахунку поточних операцій, які накопичувалися у світовій економіці з кінця 1990-х років. Глобальні дисбаланси викликали наростання макроекономічних і фінансових диспропорцій у світовому господарстві й були одним із факторів, які поглибили сучасну фінансово-економічну кризу. Нерівновага балансу по поточних операціях визначається комплексом чинників, зокрема, станом торговельного балансу та балансу руху капіталу, ефективністю макроекономічної та валютно-фінансової політики (рівнем розвитку країни), регіональними особливостями розвитку.

Для розвинених країн визначальними будуть ризики, пов'язані зі збільшенням дефіцитів бюджетних сальдо та державного боргу, які спричинили безпрецедентні заходи державної підтримки установ фінансової та інших окремих галузей реального сектора національних економік. Зберігатимуться значні незадіяні потужності, хронічно високі рівні

безробіття та зниження добробуту. За деякими оцінками, промислово розвинені країни ризикують втратити десятиліття на подолання низьких темпів економічного зростання. Проблеми в секторі державних фінансів та нарощування валового державного боргу підвищують ризики суверенної ліквідності та платоспроможності в окремих країнах і наступне розгортання ланцюгової реакції.

Підтвердженням можливості актуалізації цих ризиків є такі факти. Внаслідок спаду активності та збільшення витрат на заходи стимулювання бюджетні дефіцити в країнах із розвинутою економікою досягли близько 6–7% від ВВП. Найбільший дефіцит за підсумками 2009 р., за даними МВФ, зафіксовано: серед країн зони євро – в Ірландії (-14,6%), Греції (-13,6%) та Іспанії, серед інших розвинених країн Європи – у Великобританії (-10,3%). При цьому дефіцит бюджету для розвинених країн Європи збільшився в період кризи щонайменше у 2–3 рази. Що ж до суверенної заборгованості, слід зазначити, що єдиною країною у світі з величиною валового бор-

гу, який перевищує 200% ВВП, є Японія, де темпи приросту цього показника у найближчому майбутньому, за даними МВФ, становитимуть 5–8% на рік. До групи країн, де величина співвідношення валовий борг/ВВП перевищує 100% за підсумками 2009 р., увійшли Італія, Греція та Сінгапур. При цьому лише для Сінгапуру в найближчій перспективі прогнозується зниження цього показника. Стосовно інших розвинених країн світу МВФ прогнозує перевищення 100% за цим показником для Ісландії, Бельгії, США та Ірландії. Значно вищою за 60% є величина цього показника для Франції, Німеччини, Великобританії – найпотужніших економік Євро-союзу.

Для країн, що розвиваються, зберігаються ризики високої залежності від ситуації на ринках розвинених країн, зокрема через зменшення попиту та, відповідно, скорочення імпорту. Залишається високою чутливість до факторів уразливості. У фінансовій сфері ключовими проблемами в найближчому майбутньому залишатимуться: велике зростання проблемних кредитів,

підвищення відсоткових ставок і низький рівень потоків міжнародного капіталу, погіршення ситуації в банківській сфері, дестабілізація курсів валют. Різні темпи відновлення в країнах Європи з ринками, що формуються, в тому числі й України, тісно пов'язані зі ступенем перегріву економіки та кредитної експансії напередод-

ні кризи.

Певним підтвердженням проблем економічного зростання та скорочення попиту на ринках розвинених країн є динаміка показника ВВП на душу населення у доларах США (табл.1). Серед провідних країн світу за цим показником лише для Японії не відбулося його зменшення за підсумками 2009 року. Найменше постраждали США – тут показник знизився лише на 774 долари.

Понад 10 тис. доларів за цим показником втратили Норвегія, Люксембург та Ісландія. Попри надзвичайно високу динаміку економічного зростання на рівні 9–10% упродовж останніх років, величина ВВП на душу населення для Китаю є у 10 разів меншою, ніж для більшості провідних країн світу, та у 25–30 разів – порівняно з країнами-лідерами.

Наведені дані доповнюють оцінки міжнародних інституцій щодо економічних показників Європи, які залишаються більш низькими порівняно з пожевланням в інших регіонах світу. Прогноз розвитку посткризової ситуації в Європі є особливо важливими для України, враховуючи прагнення поглибити інтеграційні взаємовідносини та підготовку Угоди про асоціацію.

Серед експертів поширюється думка, що через брак грошей європейська модель розвитку стане

Таблиця 1
Динаміка ВВП на душу населення провідних країн світу та Китаю, тис.дол. США (поточних)

Країна	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Ліхтенштейн	105,380	113,838	123,970	141,114	-
Люксембург	80,959	90,643	106,831	117,955	105,350
Норвегія	65,324	72,250	82,294	94,568	79,089
Данія	47,577	50,462	56,894	62,036	55,992
Ірландія	48,466	52,042	59,608	60,178	51,049
Нідерланди	39,122	41,459	47,511	53,076	47,917
США	42,534	44,663	46,458	47,210	46,436
Австрія	36,792	38,799	44,648	49,525	46,019
Фінляндія	37,290	39,458	46,462	50,775	44,491
Швеція	41,066	43,949	50,558	52,884	43,654
Бельгія	35,941	37,843	43,144	47,149	43,430
Австралія	34,128	36,203	40,660	48,499	42,279
Франція	34,228	35,848	40,644	44,471	41,051
Німеччина	33,811	35,408	40,398	44,525	40,873
Японія	35,627	34,148	34,264	38,268	39,727
Канада	35,088	39,162	43,185	45,003	39,599
Ісландія	54,935	54,813	65,566	52,932	38,029
Велика Британія	37,859	40,251	45,901	43,361	35,165
Китай	1,731	2,072	2,660	3,422	3,744

Джерело: складено і проранжовано автором за даними статистичної бази Світового банку, макропоказник GDP per capita (current US\$), режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

менш соціальною та більш ліберальною, ринковою.

Як вже зазначалося, серед нагальних завдань післякризової стабілізації – зниження величезних бюджетних дефіцитів і державної заборгованості в більшості країн Єврозони. У зв'язку з цим здійснюються спроби передбачити, наскільки істотно зміниться соціально-економічна модель розвитку ЄС після того, як країни члени радикально уріжуть свої бюджети. Тобто в єдиній Європі відбувається справжня зміна віх – перехід від боргової моделі до моделі розвитку в межах заробленого. Внаслідок цього прогнозуються наступні зміни:

1. У найближчі роки відбудеться помітне зниження купівельної спроможності. Це неминуче, оскільки, по-перше, у ряді країн (наприклад у Греції, Іспанії, Ірландії, Італії) бюджетникам безпосередньо скоротили чи скоротять зарплати – на 5 та більше відсотків. По-друге, слідом за Грецією та Португалією підвищувати податки (насамперед, податок на додану вартість), доведеться й іншим державам. Деяким країнам ЄС, наприклад Німеччині та Данії, довелося відмовитися від планів полегшити податковий тягар. По-третє, повсюдна боротьба за збирання податків призведе до того, що у найрізноманітніших верствах населення – від представників малого бізнесу й вільних професій до мультимільонерів – скоротяться реальні доходи.

Купівельна спроможність населення впаде внаслідок того, що більшості країн Єврозони доведеться урізати всілякі субсидії та пільги, як це

вже зробила, наприклад, Іспанія, скасувавши премію за народження дитини в 2500 євро. Не поліпшиться становище пенсіонерів, є висока вірогідність цього, умови життя безробітних також погіршаться. Демонтаж багатьох європейських соціальних здобутків, що поглинають значну частину держбюджетів, практично незворотний.

2. В Європі жертвами режиму суворої економії стануть великі державні інвестиційні проекти, передусім – інфраструктурні. Так, Португалія заморозила будівництво нового аеропорту під Лісабоном та мосту через річку Тежу. Це означає, що тисячі європейських фірм недоотримують замовлень на мільярди євро. При цьому очікується, що кошти платників податків використовуватимуться більш ефективно.

3. Держави зони євро у пошуках можливостей поповнити бюджет неминуче звернуться до такого механізму, як приватизація. Немає сумнівів, що в таких сферах, як транспорт, зв'язок, енергетика Європу чекає нова хвиля приватизації.

4. Європейським державам доведеться переглянути свою практику субсидування тих чи інших галузей економіки. Так у Німеччині отримували дотації як шахти, які видобували кам'яне вугілля, так і компанії, котрі впроваджують технології альтернативних енергоресурсів. У рамках ЄС це, перш за все, фермери. У тій чи іншій формі кошти платників податків йдуть на підтримку авто-, літакобудівників, будівельників.

Таким чином, заробляти

гроші європейським фірмам та їх працівникам буде надалі важче, що знову негативно позначиться на купівельній спроможності європейців, на рівнях безробіття і на темпах економічного зростання. З одного боку, це підсилить соціальну напругу, що може викликати чергові вибухи невдоволення. З іншого – це може загальмувати інфляцію, що дозволить ЄЦБ тримати відсоткові ставки на низькому рівні й тим самим стимулювати кредитування економіки.

5. Прогнозується згортання державного втручання в економіку.

Європейські держави, які зв'язані по руках і ногах зобов'язаннями суворо дотримуватися фінансової дисципліни, надалі вже не зможуть так активно, як раніше, реалізовувати державну промислову політику. Іншими словами, боротьба за оздоровлення фінансів врешті-решт призведе до вимушеного згортання державної присутності в європейській економіці та обмежить можливості політичного втручання. Фактично це прискорить давно назрілі та необхідні для подальшого зростання структурні реформи. У результаті євро-

пейська соціально-економічна модель стане менш соціальною, і врешті – більш ефективною і конкурентоспроможною.

Проте європейці протестують проти значного скорочення суспільних витрат. Вони переконані, що причина кризи не у витратному пенсійному та соціальному забезпеченні, а в неправильній економічній політиці.

У зв'язку зі зростаючою бідністю та безробіттям країн європейського регіону, включаючи країни СНД, Світовий банк і МВФ наполегливо рекомендують проведення соціальних реформ.

Реформа політики витрат на соціальні потреби, яка відставала в багатьох країнах цього регіону, стає особливо актуальною, адже уряди країн Східної Європи та Центральної Азії, передусім країн СНД, незалежно від рівня їхніх доходів витрачають більше, ніж країни інших регіонів. Сумарний рівень державних видатків у країнах із середнім рівнем доходу, таких як Польща, Росія, Україна, і Туреччина в цей час перевищує 40% ВВП порівняно з 30% у країнах із середнім рівнем доходу інших регіонів.

За даними Світового банку, цей регіон зіштовхнувся з найбільш сильним тиском на бюджет порівняно з іншими регіонами світу за весь час глобальної фінансової кризи. У середньому скорочення фіскального балансу в країнах Східної Європи і Центральної Азії в період між 2008 і 2009 роками досягло 6% ВВП, водночас як на Близькому Сході утрималося на рівні 1%, у Латинській Америці – 3%, а в Африці та країнах Азії, що розвиваються, – близько 4%.

Сучасна криза значно зменшила доходи країн регіону. Якщо використати для порівняння показник ВВП на душу населення у доларовому еквіваленті (табл. 2) можна зробити наступні висновки. Серед країн СНД лише Росії вдалося перевищити величину цього показника для світу в цілому, а Туркменістану та Узбекистану – зберегти позитивну динаміку. Найбільших втрат величини цього показника зазнала Україна, зважаючи на скорочення ВВП і девальвацію гривні.

При цьому більшість країн СНД значно погіршили свої позиції в рей-

тингах конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму. Слід зауважити, що ще у 2007 р. автори звіту стратифікували країни світу на 5 груп за рівнем розвитку та величиною ВВП на душу населення у доларовому обчисленні: 1-ша група (факторний розвиток) з рівнем доходів менше за 2 тис. дол. США; 2-га група (перехідна до ефективного розвитку) з рівнем доходів 2–3 тис. дол. США; 3-тя група (ефективний розвиток) з рівнем доходів 3–9 тис. дол.; 4-та група (перехідна до інноваційного розвитку) з рівнем доходів від 9–17 тис. дол.; 5-та група (інноваційний розвиток) з рівнем доходів понад 17 тис. дол. США включає 31 країну. Україна та більшість країн СНД були віднесені авторами доповіді до 2-ї групи з рівнем доходів від 2-х до 3-х тис. дол. США. У подальшому, судячи зі зростання доходів, найбільш розвинені країни СНД, у тому числі Україна, були включені до групи з ефективним розвитком, а Росія – до групи країн, що переходять до інноваційного розвитку. В експертній доповіді 2010 року практично всі країни «по-

вернулися» до групи перехідних до ефективного розвитку, Росія – до групи ефективного розвитку. Узбекистан і Білорусь авторами доповідей ВЕФ не аналізуються.

Зважаючи на різке погіршення ситуації з доходами на душу населення в Україні, підлягають ретельному аналізу та врахуванню національних інтересів рекомендації міжнародних інституцій щодо соціально-економічних пріоритетів у посткризовий період. У короткостроковій перспективі нереалістично та недоцільно ставити завдання стабілізації державного боргу через ризик поновлення спаду й можливе посилення соціальної напруги в суспільстві.

З позицій Світового банку, пріоритетами у країнах СНД мають стати реформи програм соціального захисту, вдосконалення систем освіти, реструктуризація фінансування охорони здоров'я, скорочення субсидій у сфері енергетики, інвестування в інфраструктуру, а також скорочення програм стимулювання.

За даними Світового банку, попри можливе завершення найважчої фінансової кризи, відновлення світової економіки має нестійкий характер. Згідно з прогнозом, наслідки кризи призведуть до зміни моделі фінансування та економічного зростання впродовж наступних 10 років.

Понад те, упродовж наступних 5–10 років очікується, що зниження схильності до ризику, проведення більш виважених заходів регу-

лювання та необхідність скоротити деякі ризиковані види кредитування, характерні для періоду економічного буму, що передував кризі, призведуть до дефіциту капіталу й до збільшення його вартості для країн, що розвиваються. Цілком ймовірно, будуть порушені всі види фінансування. Проте нестача прямих іноземних інвестицій відчуватиметься меншою мірою, ніж дефіцит боргового капіталу.

У результаті впродовж наступних 5–7 років тренд економічного зростання у країнах, що розвиваються, може опинитися на 0,2–0,7% нижчим, ніж він міг би бути при збереженні надлишкового та недорогого фінансування, як у період економічного буму.

Країни, що розвиваються, не зможуть уникнути жорстких умов, які виникнуть на міжнародних фінансових ринках. У зв'язку з цим експерти Світового банку рекомендують знижувати вартість внутрішніх запозичень і стимулювати розвиток внутрішніх ринків капіталу шляхом розширення регіональних фінансових центрів, підвищення конкуренції та регулювання банківського сектора.

Насамкінець, хочу висловити оптимістичні сподівання на те, що песимістичні прогнози зазначених міжнародних інституцій щодо розвитку соціально-економічної ситуації в Європі та Центральній Азії не справдяться. При цьому, добре уявляючи можливі ризикові ситуації та вживаючи застережних заходів, Україна зможе уникнути негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз стабільному економічному зростанню.

Таблиця 2
Динаміка ВВП на душу населення країн СНД, тис. дол. США (поточних)

Країна	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2009/2008, %
Російська Федерація	5,341	6,943	9,149	11,748	8,676	73,85
Казахстан	3,771	5,292	6,772	8,514	6,870	80,69
Білорусь	3,090	3,798	4,667	6,277	5,069	80,76
Азербайджан	1,578	2,473	3,851	5,329	4,899	91,93
Туркменістан	1,673	2,093	2,544	3,374	3,904	115,71
Вірменія	1,599	2,081	2,996	3,873	2,826	72,97
Україна	1,829	2,303	3,069	3,891	2,468	63,43
Грузія	1,470	1,761	2,318	2,918	2,447	83,86
Молдова	831	951	1,231	1,696	1,516	89,39
Узбекистан	547	643	830	1,022	1,182	115,66
Киргизька Республіка	478	546	726	974	860	88,30
Таджикистан	354	424	552	751	716	95,34
Світ у цілому	7,051	7,550	8,418	9,153	8,594	93,90

Джерело: складено і проранжовано за даними статистичної бази Світового банку, макропоказник GDP per capita (current US\$), режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

Українсько-китайське співробітництво: від стагнації до прориву

Загальна характеристика

Українсько-китайське співробітництво є однією з найважливіших зовнішніх складових економічного потенціалу України. Відносини стратегічного партнерства, започатковані на першому етапі становлення дружніх двосторонніх зв'язків, заклали підвалини для успішного співробітництва у різних галузях. Надання Китаєм Україні гарантій безпеки під час відмови нашої держави від ядерної зброї (1994 р.) та послідовна підтримка з боку України позиції КНР із так званих «чутливих» питань (Тайвань, Тибет) визначили високий рівень двосторонньої довіри між нашими країнами й дозволили розпочати співробітництво в аерокосмічній та військово-технічній галузях, створили умови для поступового переходу від «сировинно-побутового» характеру товарообміну до інвестиційно-виробничної співпраці.

На жаль, після десятиріччя сталого розвитку українсько-китайського співробітництва (1994–2004) відбулося певне згортання діалогу, в першу чергу на найвищому рівні. Після

Ігор ЛИТВИН,
голова Правління Асоціації українсько-китайського співробітництва,
Надзвичайний та Повноважний
Посол України,
Посол України в КНР (1999–2001 рр.)

низки успішних державних (1995 та 2002 рр.) та офіційного (2003 р.) візитів до КНР тодішнього Президента України Л.Кучми з вини української сторони виникла пауза, яка не сприяла розвитку двосторонніх відносин. Досить прикорм є те, що Україна фактично не скористалася значними можливостями для просування своїх інтересів, які нам давала Олімпіада у Пекіні (2008 р.).

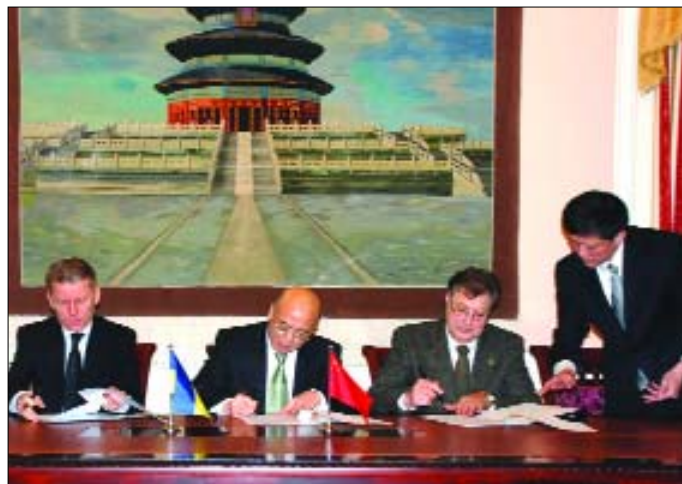
Проривним з цієї точки зору став 2010 рік. Визначальним моментом у повороті до нового характеру українсько-китайських відносин є візит до КНР Міністра закордонних справ України К.Гриценка в липні 2010 р., під час якого було «перегорнуто сторінку» та розпочато новий діалог між урядами двох країн. Саме в ході зазначеного ві-

зиту прем'єр Держради КНР Вень Цзябао проголосив: «Нині з'явилися нові шанси для розвитку китайсько-українських відносин. Обидві сторони мають розширити контакти на високому рівні, поглибити взаємодію з метою відкрити нову сторінку в історії двосторонніх зв'язків».

Державний візит до КНР Президента України В.Януковича у вересні 2010 р. ознаменував початок нового етапу у двосторонніх відносинах. Пряме, безпосереднє спілкування Президента України з лідером Китаю має величезне значення для встановлення нового рівня взаємної до-

віри між представниками управлінського апарату та бізнесових кіл наших країн. Варто зазначити, що за думкою аналітиків «Forbes» у листопаді 2010 р. саме Голова КНР Ху Цзіньтао став найвпливовішою людиною в світі, посунувши з цього місця Президента США Б.Обаму.

Підписання в Пекіні 2 вересня 2010 р. Спільної заяви Президента України В.Ф.Януковича та Голови КНР Ху Цзіньтао має стратегічне значення для подальшого розвитку двосторонніх відносин. У заяві, зокрема, йдеться: «Сторони вважають, що взаємні візити між двома країнами на вищому рівні та політичний діалог є надзвичайно корисним для поглиблення взаєморозуміння, координації взаємних по-

Підписання тристороннього Меморандуму про співробітництво Асоціації українсько-китайського співробітництва, Ленінської районної у місті Дніпропетровську ради та Посольства КНР в Україні, м. Дніпропетровськ, листопад 2009 р.

зицій та активізації взаємовигідного співробітництва. Сторони продовжать підтримувати контакти на вищому рівні, постійно зміцнюючи політичну основу розвитку двосторонніх відносин».

Політичне значення зазначеного візиту глави Української держави до Китаю підсилюється наявністю величезного економічного потенціалу, який має українсько-китайська співпраця. Стрімке та невпинне зростання китайської економіки (навіть на тлі, а швидше – всупереч світовій фінансово-економічній кризі) давно вже перестало бути світовим економічним феноменом і перетворилося на один із найсуттєвіших світових економічних чинників. Протягом 2010 р. Китай послідовно зміцнював свої позиції на світовому ринку, спочатку посунувши Німеччину з першого місця світових експортерів, а потім Японію з другого місця за розмірами ВВП.

Окремо слід зазначити інвестиційний потенціал українсько-китайського співробітництва. Китай має найбільший у світі золотовалютний резерв (понад 2 трлн дол. США, з яких третина номінована у американських цінних паперах). Тиск на Китай з боку американського уряду та федеральної резервної системи США, спрямований на спонукання уряду КНР до зміцнення китайського юаню відносно американського долару, призвів до значної активізації китайського зовнішнього інвестування.

Останніми роками Китай вкладає значні фінансові ресурси у потенційно цікаві для своєї економіки зарубіжні проекти. Зокре-

Виступ Посла І.Литвина на українсько-китайському бізнес-форумі, м. Пекін, вересень 2010 р.

ма, в розробку нафтодобувної промисловості Венесуели Китаєм інвестовано 20 млрд. дол. США, під російські нафту та газ надано кредит у 25 млрд. дол., а Казахстан отримав 10 млрд. дол. США. Саме з огляду на довгострокову перспективу слід, наприклад, розглядати участь китайських корпорацій у розвідці та розробці корисних копалин українського чорноморського шельфу.

Не менш важливим для Китаю є створення іноземних продовольчих баз, особливо на тлі загострення світової продовольчої кризи. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва у Китаї дуже висока, що дозволяє йому не тільки вирішувати продовольчу проблему всередині країни, а й експортувати велику кількість продовольчих товарів. Утім, у довгостроковій перспективі можливості китайського сільського господарства все-таки значно обмежені природними чинниками, що привертає увагу китайського бізнесу до українського чорнозему. Вже стають реальністю, наприклад, проекти, пов'язані з забезпеченням китайської економіки широкою

номенклатурою товарів критичного імпорту. Україна, як передбачається китайськими державними плановими органами, у змозі забезпечити Китай достатніми запасами зерна, соняшникової олії, рапсу, білого гороху, вовни тощо.

Роль найбільшого експортера у світі вимагає від КНР уваги до оптимізації міжнародних транспортних потоків і розвитку світової транспортної інфраструктури. Відродження «шовкового шляху», до якого уряд КНР активно залучає всі зацікавлені країни та міжнародні організації, має у першу чергу економічне підґрунтя. Таким чином, розвиток української транспортної мережі в контексті трансконтинентальних перевезень цілком відповідає стратегічним інтересам китайського експорту до Європи і, відповідно, має інвестиційну привабливість для китайського бізнесу.

Найголовнішим результатом Державного візиту Президента України стало виведення двосторонніх відносин із самоплинного стану до рівня послідовного планомірного стратегічного співробітництва на

Урочисте підписання Меморандуму про співробітництво між Асоціацією українсько-китайського співробітництва та Genertec International Advertising & Exhibition Co., Ltd, м. Пекін, вересень 2010 р.

базі досягнутих на найвищому рівні домовленостей, практичним показником чого стало створення Міждержавної комісії з питань співробітництва замість Міжурядової двосторонньої комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва. У рамках візиту були підписані такі важливі для розвитку двосторонньої взаємодії угоди, як рамкова угода про фінансове співробітництво між Мінвуглепром Укрїни та Державним банком розвитку КНР (яка дала змогу трохи пізніше укласти в Києві конкретну угоду про фінансування процесу модернізації вугледобувних підприємств України), рамкова угода щодо кредитного фінансування проекту організації залізничного пасажирського сполучення м.Київ – міжнародний аеропорт «Бориспіль» і будівництво інших інфраструктурних об'єктів аеропорту та відповідний контракт з реалізації проекту, програма українсько-китайського співробітництва в галузі дослідження та використання космічного простору в мирних цілях

Посол КНР в Україні Чжан Сіюнь та Посол І.Литвин на урочистому прийомі в Посольстві КНР із нагоди святкування 61-ї річниці утворення КНР, м. Київ, жовтень 2010 р.

на 2011–2015 роки, угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Гонконгу (САР Сянган) про взаємне скасування віз, протокол між митними службами двох країн про взаємну допомогу в перевірці достовірності задекларованої вартості товарів, що має значно просунути справу зі зменшення долі так званого «сірого імпорту» з КНР, та інші документи.

У рамках вересневого візиту до Китайської Народної Республіки Президент України відбулася поїздка до Китаю делегації ділових кіл України. Делегація взяла участь у Пекінському економічному форумі 3-го вересня 2010 р., який було організовано Китайським комітетом сприяння міжнародній торгівлі. На його відкритті виступив з промовою Президент України В.Янукович, який підкреслив, що українське законодавство та двосторонні угоди передбачають надання іноземним інвесторам додаткових держгарантій щодо

захисту їх капіталовкладень.

Президент України наголосив, що сьогодні Україна готова поглиблювати співпрацю з КНР у сфері авіабудування. Зокрема – у розробці регіональних і транспортних літаків, а також підготовки фахівців. Він зазначив, що на цьому шляху вже є значні напрацювання. Зокрема, йдеться про підписану угоду щодо участі АНТК ім. Антонова у створенні першого китайського важкого транспортного літака. Також триває робота з китайськими партнерами щодо просування на ринок КНР сучасних моделей українських пасажирських та транспортних літаків серії Ан.

Серед найбільш інвестиційно привабливих для китайських інвесторів секторів української економіки В.Янукович назвав сільське господарство, переробну промисловість, ядерну енергетику, житлове будівництво та телекомунікації.

Бізнесмени обох країн високо оцінили рішення про створення Міждержавної Комісії з економічного співробітництва між Україною та Китайською Народною Республікою та поділяють амбітні цілі керівництва обох країн щодо нарощування до 2012 р. двостороннього товарообігу до 10 млрд. дол. США.

Ділові кола висловили задоволення підписанням угоди про співробітництво в банківській сфері (між Ексімбанками обох держав), яка значно розширює можливості українських експортерів в Китаї та китайських в Україні, а також такими спільними документами, як меморандум про взаєморозуміння між НАК «Укргролізинг»

і Китайською національною корпорацією з експорту-імпорту машинобудівного обладнання у сфері поставок зернових елеваторів і допоміжного обладнання для них, меморандум між Державним агентством України з інвестицій та розвитку та Експортно-імпортним банком КНР тощо. Сторони також обговорили проекти участі українського бізнесу в створенні інфраструктури північно-західних регіонів Китаю, зокрема поставки необхідного українського обладнання, застосування українських технологій та залучення провідних фахівців.

Під час проведення пекінського економічного форуму українська та китайська сторони узгодили рішення та підписали угоду про створення Спільної ділової ради між УСПП і ТПП України та Китайським комітетом сприяння міжнародній торгівлі, одним із співорганізаторів якої стала Асоціація українсько-китайського співробітництва.

Асоціація українсько-китайського співробітництва (АУКС) була створена у 2008 р. у відповідь на за-

цікавленість Посольства КНР в існуванні в Україні недержавної організації, покликаної всебічно сприяти діяльності китайських компаній, підприємств та організацій на українському ринку. З іншого боку, нагальним завданням асоціації є просування та підтримка інтересів українських компаній та підприємств на китайському ринку, а також створення сприятливих умов для гуманітарних та культурних обмінів між двома країнами.

Наглядову раду АУКС очолює один із найавторитетніших українських дипломатів Анатолій Зленко, до її складу входять керівники профільних міністерств і відомств України, а також Посол України в КНР Юрій Костенко.

У ході візиту до КНР керівництво АУКС підписало кілька двосторонніх документів, зокрема Угоду про співпрацю з Китайським народним товариством дружби із закордоном, Протокол про співробітництво з Асоціацією випускників ВУЗів колишнього СРСР, Меморандум про співробітництво з Китайською державною ком-

Урочистий прийом з нагоди від'їзду першого заступника Міністра закордонних справ України pana Юрія Костенка у зв'язку з початком дипломатичної місії на посаді Надзвичайного і Повноважного Посла України в КНР, м. Київ, липень 2009 р.

панією міжнародних виставок Генертек.

Були також плідними зустрічі провідних українських фармацевтичних підприємств з китайськими виробниками фармацевтичної сировини, продукції «in bulk», матеріалів, обладнання, комплектуючих та технологій біофармпрепаратів. Керівництвом Об'єднання організацій роботодавців медичної та мікробіологічної промисловості України порушено питання про виділення китайською стороною цільового пільгового кредиту у розмірі 100 млн. дол. США для закупівлі в Китаї лікарської сировини для фармацевтичної галузі України.

На виконання Державної цільової програми енергоефективності на 2010–2015 рр. (Постанова КМУ від 01.03.2010 № 243) керівництвом ТОВ «Актив Солар» та ВАТ «Укр-ексімбанк» підписано рамкову Угоду про співпрацю у сфері сонячної енергетики з Китайською національною корпорацією машинобудування, промисловості та генерального проектування, а також Експортно-імпортним банком Китаю.

Авіакомпанія «Аеросвіт» підписала угоду з китайською авіакомпанією «Hainan Airlines» про спільне використання кодів («кодшерінг»), що на практиці призведе до поступового збільшення кількості авіарейсів між Києвом та найбільшими містами КНР.

Науково-виробнича група «Дніпротехсервіс» провела переговори з Китайською корпорацією металургійного проектування щодо взаємних поставок обладнання, придбання

Зустріч делегації китайської компанії «Sany Heavy Industries Co., Ltd.» з керівництвом Національного агентства з інвестицій та розвитку, м. Київ, травень 2010 р.

документації, а також щодо створення в Україні проектно-монтажної організації для роботи на ринках СНД. Досягнуто домовленості щодо участі китайської сторони у щорічній конференції «Машинобудування – гірничо-металургійному комплексу». Зазначена конференція відбулася у Дніпропетровську наприкінці жовтня 2010 р. За активного сприяння Асоціації українсько-китайського співробітництва була організована участь у роботі конференції делегації китайської корпорації, яка провела також плідні переговори про співробітництво із представниками кількох провідних українських металургійних комбінатів, серед яких мариупольський ММК ім.Ілліча та Запоріжсталь.

Побужський феронікелевий комбінат провів переговори з Пекінською індустріальною компанією та Національним інженерним центром із розробки технології водно-вугільного пального.

Успішними виявилися і переговори, проведені юридичною фірмою «Василь Кісіль і партнери» щодо надання професій-

них послуг із захисту інтелектуальної власності, консультацій з міжнародної торгівлі, зокрема, з укладення договорів купівлі-продажу, агентських і дистрибуційних договорів, фінансування торговельних операцій, а також щодо надання юридичного супроводу в процесі створення суб'єктів господарської діяльності в Україні. Зацікавлені у виході на український ринок китайські компанії потребують конкретної допомоги з широкого кола юридичних питань, зокрема щодо відкриття представницьких офісів, залучення китайських інвестицій в українські компанії, створення спільних підприємств, реалізації інфраструктурних проектів тощо.

Таким чином, проведені в рамках Державного візиту до КНР Президента України В.Януковича численних ділових кіл надали практичного змісту досягнутим на найвищому рівні домовленостям. Визначення пріоритетних стратегічних об'єктів в Україні для спільної реалізації з китайськими партнерами стало рішучим кроком до нових форм двостороннього співробітництва. Серед мас-

штабних інвестиційних проектів, зокрема, обговорювалися наступні:

- Реконструкція злітно-посадкової смуги аеропорту «Бориспіль», створення карго-терміналу, реконструкція та будівництво нових пасажирських терміналів, будівництво залізничного сполучення між аеропортом та Києвом;

- Будівництво парогазової електростанції у м.Щолкіно (АР Крим);

- Реконструкція одеського морського торговельного порту та будівництво нових причалів та терміналів у Дніпро-Бузькому лимані;

- Будівництво нових автомобільних доріг Львів–Краковець та Одеса–Рені;

- Реконструкція та будівництво великої кільцевої дороги навколо Києва;

- Модернізація української газотранспортної системи, освоєння нафтогазових родовищ на шельфі Чорного та Азовського морів;

- Реконструкція та модернізація українських шахт;

- Видобування уранової руди на Новокосятинівському родовищі;

- Створення СП на базі ПО «Південмаш» ім. Макарова;

- Модернізація та оновлення рухомого складу української залізниці.

Зазначені проекти знаходяться на різних етапах розробки та реалізації, утім їхнє здійснення означатиме перехід українсько-китайського співробітництва на принципово новий рівень співпраці. Успішне використання переваг інвестиційно-іновачного підходу для реалізації крупномасштабних проектів дозволить двосторонньому партнерству звіль-

Підписання Протоколу про співробітництво між Асоціацією українсько-китайського співробітництва та Асоціацією випускників ВНЗ колишнього Радянського Союзу, м. Пекін, вересень 2010 р.

нитися від штампу «меншовартості», яким упродовж останніх років помічалося в Україні співробітництво з Китаєм.

Важливо зазначити, що Асоціація українсько-китайського співробітництва підтримує високий темп ділової активності, чому сприятиме створення Представництва АУКС у Пекіні.

Серед головних завдань удосконалення механізмів українсько-китайського співробітництва слід зазначити вирішення проблеми виведення з тіні значної частки китайського імпорту до України. За майже 20 років двосторонньої торгівлі в силу різних суб'єктивних та об'єктивних причин значний відсоток китайських товарів розмитнюються в Україні за так званими «сірими» схемами. Нині керівництвом Митної служби України запроваджується комплекс заходів щодо реформування та удосконалення митної практики в Україні.

На жаль, багато років поспіль для китайської сторони актуальним залишається «візове» питання.

Попри суттєвий прогрес у цьому напрямі, зокрема, зменшення випадків безпідставних відмов громадянам КНР у перетині кордону України, загальна ситуація залишається досить складною і з точки зору механізму одержання візи китайськими громадянами, і щодо виникнення непорозумінь безпосередньо на кордонах України. Ставлення до

громадян КНР як до потенційних порушників міграційного режиму, багаторічні процедури перетину українського кордону не додають українсько-китайським відносинам довіри та добросусідства.

Дуже актуальним для українсько-китайських двосторонніх взаємин є питання укладення міждержавної угоди щодо співробітництва в галузі туризму. Відсутність базового документа залишає туристичні обміни між двома країнами на рівні «човникового» туризму початку 1990-х років. Дуже важливим є те, що на політичному рівні всі необхідні рішення вже ухвалені, справа за реалізацією досягнутих домовленостей.

Нагальною потребою, більше того – кричущою вимогою часу глобалізації та інтеграції є налагодження ефективних взаємин на рівні регіонів України та провінцій КНР, на рівні промислових і економічних центрів обох країн.

Попри те, що активізація українсько-китайської співпраці випала на завершальний етап підготовки

до проведення в Україні фіналу чемпіонату Європи 2012 року з футболу, китайські партнери висловлюють значну зацікавленість у залученні до підготовки та проведення Євро-2012 в Україні. Зокрема, ними висловлені побажання щодо здійснення таких проєктів:

- Організація низки чартерних авіарейсів з Китаю для перевезення китайських туристів, їхнього розміщення в Україні та відвідання футбольних матчів. Важливо підкреслити, що йдеться про VIP-туристів, знайомство яких з Україною матиме велике значення для подальшого розвитку інвестиційного співробітництва між нашими країнами;

- Використання досвіду підготовки до Олімпіади-2008 року та можливостей Китаю щодо прикрашення та озеленення українських міст, адже саме у цьому напрямі Китай досяг визнання у світі;

- Розміщення замовлень на виробництво сувенірної продукції та пам'ятних предметів із символікою Євро-2012 та українською символікою. Можливості Китаю у цьому напрямі визнані у світі та успішно використовуються іншими державами для проведення подібних міжнародних заходів.

Значний потенціал має співпраця України та Китаю в галузі освіти та культури, Китайська науково-технічна та гуманітарна інтелігенція значною мірою орієнтована на базові цінності, що залишаються актуальними в Україні. В очах пересічного громадянина Китаю Україна є країною з високо розвинутою системою освіти, всесвітньовідомими науковими

школами та великим науковим потенціалом. Використання таких переваг для залучення китайських студентів є нагальним завданням для українсько-китайського гуманітарного співробітництва. Тим паче, що після Пекінської олімпіади кількість китайців, які володіють англійською мовою, перевищує населення США, Канади, Австралії та Великої Британії разом взятих.

В Україні існує природний інтерес до стародавньої китайської культури, значна кількість української молоді захоплюється китайськими оздоровчими практиками та бойовими мистецтвами, з року в рік зростає популярність китайської кухні та поглядів фен-шуй, що спричиняє зацікавленість у пізнанні Китаю.

Активізація контактів на громадському рівні не тільки сприятиме кращому взаєморозумінню між українським та китайським народами, а й збагачуватиме національні культури наших країн, створюватиме природну атмосферу дружби та взаємної поваги у глобалізованому світі XXI століття.

Нова сторінка двосторонніх україно-китайських відносин лише розпочалася писатися. Переконали у тому, що фантастично великий потенціал наших відносин з Піднебесною дозволить вписати у багаторічну та масштабну книжку українсько-китайської дружби та співробітництва ще безліч славетних розділів. Задля того, щоб наші прийдешні покоління їх «читали» із задоволенням та гордістю, нам потрібно принаймні не втратити можливість скористатися нашим шансом.

Сприяння модернізації країни – основне завдання української дипломатії

**Борис ГУМЕНЮК,
доктор історичних наук, професор,
ректор Дипломатичної академії України при МЗС України**

Ось і настав Новий 2011 рік. Ми знову сповнені сподівань на здобутки та передчуттів звершень. Такою вже є Людина з її нездоланною вірою у Добро, Щастя, Успіх. І хвала Всевишньому, що він сотворив нас саме такими. Мабуть, це те, що дозволяє Людству рухатися вперед, долаючи неймовірні перешкоди.

Згідно з теорією Джорджа Фрідмана, сучасний світ розвивається в темпі 20-річних циклів. Упродовж двох десятиліть переважають технологічні системи в галузі виробництва, зв'язку, транспорту; радикально модернізуються практично всі сфери людської діяльності; відбуваються серйозні екологічні та кліматичні зміни. Можливо, саме тому зросла швидкість плину часу всього людського буття. Звідусіль тільки й чути: «Дивись як швидко збігає час! Тільки вчора було лі-

то, а ось вже й білі мухи». Або навпаки. Це справді так. Раніше для якісних стрибків потрібні були цілі епохи, сьогодні – лише кілька десятків років. Що буде далі, можна тільки уявити!

2011 рік – це рік 20-річчя незалежної України. Ця незалежність від попередніх історично короткотермінових відрізняється тим, що вона є, безумовно, остаточною, завершеною, незворотною, справжньою та всеперемагаючою. Незалежністю! Перед нами новий 20-річний цикл. Ми повинні здолати всі виклики, які він нам посиляє і відтак стати повноправним членом клубу 20 найрозвиненіших країн світу. Свою засадну роль у цій багатоплановій операції має відіграти українська дипломатія. На мою думку, її головне стратегічне завдання можна сформулювати так: «Підпорядкування всіх інтелектуальних, люд-

ських, адміністративних та інших ресурсів із метою всебічного, ефективного націленого на результат сприяння внутрішній модернізації українського суспільства». Тактичний напрям дій – це активна дипломатична присутність, передовсім, у чотирьох центрах сили сучасного світопорядку – США, ЄС, РФ, Китаї. Другим (за переліком, а не значенням) тактичним напрямом має бути радіус дії нашої дипломатії, який охоплює столиці прямих та опосередкованих сусідів – Мінськ, Анкара, Тель-Авів, Тегеран. Така сама прискіплива увага має приділятися Токію, Нью-Делі, Сеулу, Бразилії, Каракасу... Окремого прориву вимагає також сфера формування новітнього образу нової успішної країни.

За оцінками переважної більшості фахівців, минулий рік став для України роком позитивних якісних зрушень та перетворень як у політичній, так і в економічній сферах. Чого варте лише прийняття 1 червня 2010 року Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики»! Він не лише закріпив статус України як європейської позаблокової держави, яка прагне до співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи при цьому залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур, а й визначив конкретні напря-

ми реформування та розвитку нашої держави. Таким чином, чи не вперше в історії незалежної України на законодавчому рівні було визнано нерозривний зв'язок між внутрішньою та зовнішньою політикою.

У свою чергу, започаткування реальних реформ в Україні стало поштовхом для значних позитивних зрушень і в сфері зовнішньої політики, зокрема на євроінтеграційному напрямі: у рамках проведення 22 листопада минулого року чотирнадцятого саміту Україна–ЄС наша держава отримала від ЄС План дій щодо запровадження безвізового режиму, положення якого передбачають (також вперше) чіткі умови, при виконанні яких Україна має досягнути поставленої мети, а також домовленості про прискорення переговорного процесу стосовно укладення Угоди з ЄС про асоціацію.

Власне, бачення подальшого розвитку України Президентом нашої держави було чітко окреслено під час проведення 17 листопада 2010 року одного з чергових засідань РНБО України. «На моє глибоке переконання, – заявив тоді В.Янукович, – ключовим сьогодні є: по-перше, успішне проведення реформ і модернізація країни; по-друге, ефективність самої влади як у внутрішній, так і в зовнішній політиці; по-третє, наявність у влади довгострокової стратегії розвитку держави, яку ро-

зуміє та поділяє суспільство; по-четверте, широка соціальна база державної політики, збереження стабільної суспільної підтримки дій влади; і по-п'яте – недопущення нових політичних криз та революцій¹».

Аналіз ситуації свідчить про те, що так звані світові виклики та загрози ХХІ ст., зокрема проблеми міжнародного тероризму, транскордонної організованої злочинності, конкуренції за природні ресурси, нерозповсюдження зброї масового ураження, зміни клімату на планеті тощо, які на даний час широко обговорюються на різноманітних міжнародних заходах, в тому числі й за участю українських експертів, на щастя не є для сучасної України першочерговими. Для нашої держави, на мою думку, пріоритетним є завершення процесу ефективної модернізації соціально-економічного розвитку нашої держави – надійного підґрунтя для подальшого вигідного позиціонування України на міжнародній арені та експансії інтересів нашої держави за кордоном.

Реалізація державної політики у сфері зовнішніх зносин, координація відповідних заходів, зокрема тих, що спрямовані на входження України в європейський простір і створення передумов для набуття Україною членства в ЄС, віднесена до компетенції цілісної системи центральних органів виконавчої влади нашої держави. Без будь-яких сумнівів, провідна роль у цій системі належить Міністерству закордонних справ, основні завдання якого визначено у затвердженому Постановою Кабінету Міністрів

України від 12 липня 2006 року №960 «Положенні про Міністерство закордонних справ України».

За умов значної активізації глобалізаційних процесів будь-яка країна не може існувати ізольовано від світового співтовариства. Особливо це стосується міжнародних економічних відносин, які і є тим базисом, тією передумовою для подальшого розвитку політичних, культурних та інших відносин між країнами. Водночас, окрім позитивних моментів розвитку глобалізаційні процеси несуть й загрозу зовнішнього негативно впливу на внутрішньодержавний розвиток будь-якої країни.

Остання світова економічна криза, на жаль, не оминула Україну, болісно зачепивши майже всі галузі її економіки, тисячі підприємств і мільйони громадян. За умов, коли джерела швидкого зростання докризових років було вичерпано, єдиним шляхом надання позитивної динаміки сталого економічного розвитку може стати проведення рішучих системних реформ, спрямованих, насамперед, на підвищення конкурентоспроможності економіки нашої держави на світовому ринку та формування її позитивного інвестиційного клімату.

Проект Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації «Doing Business» підготував і оприлюднив у листопаді 2010 року економічний рейтинг привабливості ведення бізнесу (дослідження охоплюють період з червня 2009 по травень 2010 рр.), у якому Україна зайняла 145 місце з 183 країн світу². Для порівняння: ос-

Традиційна зустріч із керівниками диппредставництв іноземних держав і міжнародних організацій, акредитованих в Україні

новні регіональні конкуренти нашої держави на світових ринках (за даними «Doing Business») посіли значно вищі місця, зокрема Грузія – 12 місце, Словачька Республіка – 42 місце, Угорська Республіка – 46, Румунія – 56, Республіка Білорусь – 68, Республіка Польща 70, Республіка Молдова – 90, водночас як Російська Федерація – 123 місце.

Така сама негативна для України тенденція, на жаль, простежується й за результатами проведення інших досліджень, зокрема рейтингу бельгійської компанії зі страхування ризиків міжнародної комерційної діяльності «Discoire-Delcreder», фахівці якої 24 вересня минулого року назвали Україну найвищим показником комерційного та найвищим показником середньо- та довгострокового політичних ризиків³.

Вказане може свідчити, з одного боку, про нагальну необхідність завершення внутрішньодержавних реформ у нашій державі, зокрема адміністративної, податкової, митної та трудової, а з іншого – про необхідність формування позитивного іміджу нашої дер-

жави, її привабливого інвестиційного клімату на міжнародній арені, що, у свою чергу, є одним з головних завдань зовнішньополітичного відомства України. У цьому контексті, зокрема, особлива увага української дипломатії має приділятися роботі впливових у світі міжнародних консалтингових компаній таких, зокрема, як «PricewaterhouseCoopers», «KPMG», «Baker & McKenzie» та ін., висновками яких доволі часто користуються рейтингові агенції.

Попередній аналіз основних показників зовнішньоекономічної діяльності України в період із січня по вересень 2010 дає підстави для висновку: Україна все ще залишається у досить складному економічному становищі, пов'язаному, передусім, із наслідками світової кредитно-фінансової кризи та проблемами внутрішньоекономічного розвитку нашої держави. Зокрема, за інформацією Державного комітету статистики України, негативне для України сальдо зовнішнього товарообігу станом на 1 жовтня 2010 року становило 5,4 млрд. дол. США і від-

стежувалося у торгівлі з усіма без винятку стратегічними партнерами України: Російською Федерацією (5,7 млрд.), країнами СНД взагалі (5,1 млрд.), країнами Європи (4,2 млрд.), Китаєм (2,3 млрд.) та США (0,6 млрд.). Така сама ситуація відстежувалася і в 2009, 2008 та 2007 рр., коли від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами України становило 5,7, 18,6 та 11,4 млрд. дол. США відповідно.

Зазначене, по-перше, може свідчити про вкрай низьку конкурентоспроможність товарів українського виробництва на зовнішніх ринках та, по-друге, про неефективність механізмів диверсифікації ринків збуту українських товарів за кордоном. На перший погляд, зазначені проблеми торкаються виключно підприємців-товаровиробників, які мають відповідати за якість виробленої ними продукції, беручи при цьому на себе всі без виключення ризики підприємницької діяльності. Проте у період загальної глобалізації такі підходи стали неефективними та невиправданими. Як вказує досвід міжнародної діяльності, бізнес та дипломатія мають крокувати разом. У цьому контексті для української дипломатії є вкрай важливим продовжити роботу в напрямі лібералізації та спрощення візового режиму з іноземними державами, посилити дипломатичну присутність України за кордоном, зокрема, шляхом значного збільшення кількості дипломатів, які є фахівцями у сфері зовнішньоекономічних відносин, всебічне сприяти подальшій експансії українського бізнесу на нові перспективні ринки, зокрема рин-

ки країн Азії, Африки та Латинської Америки.

Аналіз цієї самої статистичної інформації свідчить про те, що позитивне сальдо зовнішньої торгівлі України товарами з країнами Азії у січні-вересні 2010 р. становило 3 млрд., водночас як з африканськими країнами – 1,5 млрд. дол. США. У цьому контексті, передусім, необхідно виділити результати торгівлі України з Туреччиною, позитивне сальдо якої у згаданому періоді становило 1,3 млрд. дол. США, Ліваном (0,7 млрд.), Індією та Саудівською Аравією (по 0,5 млрд.), Сирією та Йорданією (по 0,4 млрд.), а також Грузією та Ізраїлем (по 0,3 млрд.). З країн африканського континенту в цьому контексті важливими є результати торгівлі товарами України з Єгиптом (позитивне сальдо 0,8 млрд. дол. США), Нігерією та Тунісом (по 0,2 млрд.), а також Лівією (0,1 млрд. дол. США). Водночас із Мексикою позитивне сальдо становило 0,1 млрд. дол. США.

Серед європейських країн, за даними Держкомстату, найбільш вдало для України розвивалася торгівля товарами з Італією (позитивне сальдо – 0,8 млрд. дол. США), а також Сербією (0,08 млрд.) та Швейцарією (0,06 млрд.), в той час, як з усіх країн-членів СНД найуспішнішою для України була торгівля з Молдовою (0,5 млрд.) та Казахстаном (0,4 млрд.).

Більш прийнятна з економічної точки зору ситуація відстежується у зовнішній торгівлі послугами. Так, позитивне сальдо, за інформацією Держкомстату України, становило у 2009 році 4,4 млрд. дол. США, з яких 3 млрд. при-

Засідання Ради Національної безпеки і оборони України, м. Київ, 17 листопада 2010 року

падало на країни-члени СНД та, зокрема, Російську Федерацію (2,8 млрд.), 0,3 млрд. – на країни Європи, 0,2 млрд. – на США, та по 0,1 млрд. на країни Африки та Азії. Цілком зрозуміло, що таку позитивну для України динаміку доцільно та необхідно підтримувати, в тому числі й дипломатичними методами.

Залучення іноземних інвестицій у розвиток української економіки також значною мірою залежить від роботи української дипломатії. Попри те, що рівень іноземних інвестицій в економіку нашої держави з року в рік зростає, його темпи в Україні є чи не найнижчими серед країн пострадянського простору. За даними Держкомстату України, станом на 1 жовтня 2010 року рівень прямих іноземних інвестицій в розвиток економіки України становив 42,5 млрд. дол. США, зрісши, таким чином, на 2,5 та 0,5 млрд. відповідно впродовж 2010 та 2009 рр. Основними інвесторами при цьому залишалися не лише стратегічні партнери України, зокрема, Німеччина (16,5% від загального обсягу), Нідерланди (9,6%), Російська Федерація (7%), Австрія (6,3%), Сполучене Ко-

ролівство (5,4%), Франція (4,1%), Швеція (4,1%) та США (2,9%), а й Кіпр (22%) та Британські Віргінські острови (3,4%) – суб'єкти міжнародного права, які досить часто ототожнюються експертами з так званими офшорними зонами. Питання так званої офшорності Республіки Кіпр, яка з 2004 р. стала повноправним членом ЄС, на даний час доволі суперечливе, свідченням чого є й численні офіційні висновки з цього приводу ОЕСР, ФАТФ та інших впливових міжнародних організацій. Таким чином усі розмови про те, що «Кіпр є офшором» не витримують жодної критики. Водночас, головним, на наш погляд, у цьому контексті є сам факт надходження іноземних інвестицій в економіку України, незважаючи на географічне джерело їх надходження.

З метою забезпечення ефективного використання інвестиційних ресурсів держави, сприяння залученню інвесторів до реалізації пріоритетних для держави проектів, прискоренню відновлення економіки та переходу до її сталого зростання, 8 вересня 2010 р. Президент України

В.Янукович своїм Указом № 895/2010 «Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку» затвердив чотири основні пріоритетні напрями соціально-економічного та культурного розвитку України, а саме:

1. «Нова енергія» (проекти, що передбачають використання альтернативних джерел енергії або диверсифікацію постачання енергоносіїв в Україну);

2. «Нова якість життя» (проекти, спрямовані на розв'язання проблеми забезпечення громадян доступним житлом, створення умов для здобуття громадянами якісної освіти, поліпшення медичного обслуговування, забезпечення безпечного для життя і здоров'я довкілля);

3. «Нова інфраструктура» (проекти, спрямовані на підвищення ефективності використання транзитного потенціалу України);

4. «Олімпійська надія – 2022» (проекти, спрямовані на підтримку олімпійського руху в Україні, розвитку спортивних вищих досягнень).

На перший погляд, зазначені напрями стосуються виключно внутрішньо-економічного розвитку нашої держави. Водночас, з урахуванням значної нестачі внутрішніх ресурсів, дефіциту бюджету, стагнації української економіки особливої актуальності набувають питання іноземного інвестування, активну участь у залученні яких мають взяти й співробітники МЗС України.

Потребують уваги й результати аналізу рівня українських інвестицій у розвиток економік інших країн світу, який досить

часто називають рівнем витоку українського капіталу за кордон. Так, за даними Держкомстату України, станом на 1 жовтня 2010 року загальний рівень прямих українських інвестицій за межі нашої держави становив 6,9 млрд. дол. США, зрісши при цьому на 0,7 та 0,1 млрд. дол. США впродовж 2009 та 2008 рр. відповідно. Головною країною-реципієнтом українських інвестицій залишається Кіпр (92,8% від загального обсягу інвестицій), водночас як наступні місця посіли Російська Федерація, Латвія, Республіка Польща, Грузія, Казakhstan, Британські Віргінські острова та ін. На наш погляд, виток українського капіталу в розумних межах за кордон є цілком нормальним явищем у сфері глобальних міжнародних економічних відносин: така ситуація, поруч із іншим, може свідчити про експансію українського бізнесу на іноземні ринки. Водночас, надмірний перекіс інвестицій у бік однієї з найменших держав-членів ЄС – Республіки Кіпр з чисельністю населення близько 850 тис. осіб свідчить про продовження практики активного легального використання українським бізнесом кіпрської юрисдикції в процесі міжнародного податкового планування. Передумови для цього було створено ще у радянські часи минулого століття внаслідок підписання у 1982 році чинної на даний час Угоди між Урядом СРСР та Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування доходів та майна. У цьому контексті головним завданням для МЗС України залишається остаточне погодження з

кіпрською стороною положень нової угоди про уникнення подвійного оподаткування та її підписання з метою зменшення рівня витоку українського капіталу на Кіпр з метою уникнення від оподаткування на території нашої держави. Попередні намагання МЗС України та Міністерства фінансів нашої держави денонсувати вищезгадану угоду радянських часів ні до чого не призвели, оскільки Верховна Рада України у червні 2008 р. відмовилася підтримати їх пропозицію щодо денонсації: за відповідний законопроект проголосували 223 народних депутати з 441, зареєстрованих у сесійній залі українського парламенту.

Створення зони вільної торгівлі України з ЄС на вигідних умовах для України, ефективне використання можливостей нашої держави, диверсифікація шляхів її енергозабезпечення, реструктуризація зовнішньої заборгованості, ефективне представництво в міжнародних організаціях економічного спрямування, забезпечення захисту українських товаровиробників у процесі антидемпінгових розслідувань тощо мають перебувати і знаходитися у зоні постійної уваги українського зовнішньополітичного відомства.

Тим важливішим є якнайшвидше завершення реструктуризації МЗС України відповідно до Указу Президента України № 522 /2010 від 8 квітня 2010 р. «Про деякі питання представництва економічних інтересів України за кордоном», положення якого передбачають повну ліквідацію торговельно-еконо-

мічних місій у складі закордонних дипломатичних установ України та утворення натомість у складі ЗДУ відділів з економічних питань.

Поряд з активною участю у сфері забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності України, особлива увага МЗС України має приділятися формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Слід визнати, що сьогодні уявлення про Україну в світі є досить поверховим, фрагментарним і, на жаль, переважно негативним, що й досі пов'язано з існуванням усталених стереотипів сприйняття нашої держави міжнародним співтовариством. Значний потенціал України, багатство її історії, культури і народу поки що залишаються для світової спільноти «terra incognita». Сучасні шпальти іноземних засобів масової інформації здебільшого містять повідомлення про Україну в негативно-сенсаційному плані, торкаючись, передусім, питань корупції, злочинності, антидемпінгових розслідувань, тіньової економіки, проблем із захистом прав національних меншин, непослідовності у розбудові демократичного громадянського суспільства тощо. Оцінки провідних міжнародних кредитно-фінансових інституцій та рейтингових агентств, як зазначалося вище, вказують на невідповідність української економіки критеріям ефективного розвитку. Більшість іноземних політологів вважає Україну маловпливовою європейською державою, яка все ще знаходиться у пошуку свого місця у світі. Ними також відстежується значний

розрив між порівняно високим рівнем політичного діалогу та неадекватною економічною основою зовнішньої політики України. У переважній більшості іноземців наша держава асоціюється, передусім, з Чорнобильською катастрофою та трагічними віхами в історії українського народу, зокрема, Голодомором 1932–1933 рр., і тільки потім – з відомими українськими спортсменами, науковцями, діячами мистецтва.

У такій ситуації роль МЗС України у формуванні позитивного іміджу України за кордоном має зростати. Закордонні дипломатичні представництва України мають активізувати підготовку і розповсюдження роз'яснювальних матеріалів іноземними мовами (перед усім англійською) щодо економічних реформ, які нині запроваджуються українським урядом, податкового, трудового та митного законодавства країни тощо, а також окремих буклетів під назвою, наприклад, «Doing Business in Ukraine», де надавалися б поради іноземним підприємцям з приводу чинної нормативно-правової бази ведення бізнесу в нашій державі, зазначалися основні переваги інвестування в економіку України. ЗДУ мають використати всі свої можливості та активи іноземних торговельно-промислових палат для проведення міжнародних бізнес-форумів, створення бізнес-асоціацій, організації презентацій та сприяння участі українських виробників у міжнародних виставкових заходах за кордоном.

У цьому контексті досить цікавим є досвід роботи Посольства України в

Республіці Кіпр, співробітники якого у період з 2004 по 2007 рр. організували проведення у м. Лімасол (Республіка Кіпр) Першого кіпрсько-українського бізнес-форуму за участю керівництва Українського національного комітету Міжнародної торговельної палати, торговельно-промислової палати Кіпру, міністерств закордонних справ та фінансів Республіки Кіпр, кіпрських та українських підприємців; підготували, виготовили та розповсюдили серед представників кіпрського бізнесу інформаційний буклет англійською мовою під назвою «Invest in Ukraine: New Opportunities for Cypriot Business», а також створили при ТПП Кіпру функціонуючу на постійній основі українсько-кіпрську бізнес-асоціацію, члени якої вже встигли двічі побувати з діловими візитами в Україні на запрошення Торговельно-промислової палати України. Про подальший розвиток кіпрсько-українських економічних зв'язків свідчать результати чергового кіпрсько-українського бізнес-форуму, який наприкінці листопада – початку грудня 2010 р. пройшов у м. Пафосі (Республіка Кіпр). Такі заходи значною мірою сприяють зростанню престижу України на міжнародній арені та наближають її до світових, у даному випадку ЄСівських, стандартів ведення бізнесу.

Поширення за кордоном інформації про історичну, культурну, наукову спадщину українського народу, його внеску у загальний розвиток людської цивілізації матимуть величезний позитивний вплив на поліпшення іміджу України в

очах світового співтовариства.

У цьому контексті ефективною може бути співпраця МЗС України з Міжнародним благодійним фондом А.Яценюка «Open Ukraine», незалежним приватним міжнародним благодійним Фондом Віктора Пінчука, іншими авторитетними на міжнародній арені українськими неурядовими організаціями, основними завданнями яких є саме піднесення міжнародного авторитету України, популяризація її за кордоном, а також сприяння публічній дипломатії. Одним із вдалив прикладів такого співробітництва є організація Дипломатичною академією України при МЗС України, у тому числі й спільно із зазначеними фондами, цілої низки зустрічей професорсько-викладацького складу та слухачів Академії з впливовими у світі політичними діячами, зокрема Президентом США (1993–2001 рр.) Біллом Клінтоном, Президентом Словачької Республіки (1999–2004 рр.) Рудольфом Шустером, Міністром-ментором Сінгапуру Лі Куан Ю, заступником Міністра оборони США Олександром Вершбоу, Генеральним секретарем НАТО (1995–1999 рр.) Хав'єром Соланою, Віце-канцлером, Міністром закордонних справ Німеччини (1998–2005 рр.) Йошкою Фішером, заступником Державного секретаря США (1994–2001 рр.) Строубом Телботом. Їхні позитивні враження від перебування в Україні та оптимістичні прогнози щодо її розвитку були розтиражовані по всьому світу численними іноземними засобами масової ін-

**17 листопада в Києві
екс-президенту Словачької
Республіки Рудольфу Шустеру
на урочистій церемонії
присвоїли звання почесного
доктора Дипломатичної академії
України**

формації, зокрема, інформаційними агенціями «Deutsche Welle», «ИТАР-ТАСС», «ВВС», «РИА-Новости».

В ювілейному для української незалежної держави 2011 році українська дипломатія має здійснити нові прориви у співробітництві з чотирма стратегічними центрами сучасної геополітики – по лінії Україна–ЄС, Україна–Китай, Україна–США та Україна–РФ.

Україна–ЄС. На сучасному етапі у відносинах України та Європейського Союзу відбувається перехід від відносин партнерства до принципово нового формату взаємин – асоціації. Угода про асоціацію між Україною та ЄС буде юридично зобов'язуючим документом, який визначатиме рамки політичної асоціації та економічної інтеграції. Сьогодні перед Україною постають завдання, які впливають з узятих зобов'язань як в рамках чинних угод з ЄС, так і тих, що визначатимуться майбутньою угодою про асоціацію. Від ефективності здійснення подальших структурних реформ в усіх сферах залежатимуть європейські перспективи нашої держави.

На даний час основною платформою для співро-

бітництва між Україною та ЄС залишається Європейська політика сусідства. Існуючі рамки співпраці дають можливість реалізувати широкомасштабні перетворення в країні й тим самим наблизитися до європейських стандартів, зокрема, Копенгагенських і Мадридських критеріїв членства в ЄС. Водночас, одним із інструментів співробітництва між Україною та ЄС в межах ЄПС є так зване «Східне партнерство», що виступає додатковою платформою для представлення Україною своїх інтересів, використання запропонованих механізмів проведення структурних реформ у країні.

Враховуючи юридично-зобов'язувальний характер майбутньої угоди про асоціацію, Україні доцільно наполягати на включенні до угоди положення про перспективу членства в ЄС. Крім цього, у рамках переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі необхідно наполягати на застосуванні до України зі сторони ЄС асиметричної торговельної політики, за якої Україна матиме перехідний період для закріплення власних позицій на ринках ЄС.

Україна–Китай. У 2010 році двосторонні відносини між Україною та Кита-

єм значно активізувалися: відбулися дві зустрічі Президента України з Головою КНР Ху Цзіньтао – у рамках саміту з питань ядерної безпеки у м. Вашингтоні, США (квітень 2010 р.) та в рамках Державного візиту В.Януковича до КНР (вересень 2010 р.). Попередня така зустріч на найвищому рівні відбулася 7 років тому (квітень 2003 р.) у рамках візиту в КНР тодішнього Президента України Л.Кучми.

На даний час основними пріоритетами розвитку українсько-китайських взаємовідносин у практичній площині є:

- реалізація співробітництва України та КНР у космічній сфері на період 2011–2015 рр.;
- будівництво Китайською національною корпорацією з експорту та імпорту машин та обладнання залізниці за маршрутом: м. Київ – міжнародний аеропорт «Бориспіль»;
- будівництво газотурбінної гідроелектростанції на території Автономної Республіки Крим;
- запровадження на українській митниці, у рамках безкоштовного гранту КНР, спеціальної системи перевірки цінностей, що декларуються.

Реалізація зазначених проектів створить передумови для залучення в роз-

виток економіки України близько 4 млрд. доларів США китайських інвестицій. Готується проект нової міждержавної угоди про стратегічне співробітництво між Україною та КНР.

Україна–США. Поштовхом у співробітництві між Україною та США стала зустріч між Президентом України В.Януковичем та Президентом США Б.Обамою в рамках саміту з питань ядерної безпеки у м. Вашингтон, США (квітень 2010 р.). За його результатами, Україна офіційно відмовилася від 90 кг високозбагаченого урану, який зберігається на території нашої держави з радянських часів, а також зобов'язалася його утилізувати до 2012 року, що сприяє активізації конструктивного діалогу.

Пріоритетами співробітництва між Україною та США залишається реалізація спільних проектів у сфері охорони довкілля і здоров'я, дослідження космосу, реанімації проекту «Морський старт», реалізації науково-технічних проектів за участю американського Фонду цивільних досліджень та розвитку.

Україна–РФ. Розбудова взаємовигідного, рівноправного діалогу на загально визначених принципах міждержавного спілкування і міжнародного права залишається принциповим пріоритетом у взаєминах між Україною та РФ.

За умов поглиблення наслідків світової економічної кризи безумовним пріоритетом розвитку українсько-російських відносин є налагодження взаємовигідного співробітництва в різноманітних сферах економіки, зокрема, у галузях атомної енергети-

ки та авіабудування. Підписання угоди між російською компанією ТВЕЛ та українським державним концерном «Ядерне паливо» про створення на паритетних засадах спільного підприємства для виготовлення ядерного палива на території України за російськими технологіями та угоди про створення спільного підприємства «ОАК–Антонов» між російським ВАТ «Об'єднана авіабудівна корпорація» та українським державним авіаційним концерном «Антонов» з метою спільного виробництва та продажу літаків Ан-148, Ан-140, Ан-70 та Ан-124 на світових ринках відкривають великі перспективи для обох країн.

Стратегічними для двостороннього співробітництва залишаються космічна галузь, науково-технічна, транспортна сфери, сільське господарство, міжрегіональне та прикордонне співробітництво.

Подальші успіхи української дипломатії на цих чотирьох ключових напрямках, безперечно, створять міцне підґрунтя для вдалої реалізації всього зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного курсу нашої країни і тим самим реально сприятимуть модернізації українського суспільства. І тоді у Новому 2011 році, коли ми святкуватимемо 20 річницю Незалежності України цифра «20» символічно випромінюватиме енергію національної впевненості в тому, що до 2020 року Україна неодмінно посяде своє законне місце серед 20 найрозвиненіших країн європейського континенту, невід'ємною ментальною, історичною, цивілізаційною частиною якою вона є.

¹ Під головуванням Президента України відбулося засідання РНБО [електронний ресурс]: за даними Прес-служби Президента України // Офіційний електронний портал Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/18731.html>

² Economy Rankings [електронний ресурс]: за даними проекту “Doing Business” // Офіційний електронний портал проекту “Doing Business”. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/rankings>

³ Risk Assessment Ukraine by Ducroire/Delcredere SA.NV [електронний ресурс]: за даними рейтингу компанії Ducroire/Delcredere // Офіційний електронний портал компанії Ducroire/Delcredere. – Режим доступу: <http://www.ducroiredelcredere.co.uk/WebDuk/WebSite.nsf/AllWeb/Ukraine?OpenDocument&Disp=1>

Українсько-бельгійські відносини: не підбиваючи підсумки...

Євген БЕРШЕДА,
радник голови Верховної
Ради України,
Надзвичайний
і Повноважний Посол
України у Бельгії
(2008–2010 рр.)

Економічна місія Його Величності Наслідного Принца Філіпа в Україну 21–24 листопада 2010 р. за участі авторитетної делегації з більш ніж 150 підприємців, яка відбулася під час бельгійського головування в Євросоюзі, є свідченням не лише конструктивного характеру українсько-бельгійських відносин і взаємного прагнення до їх подальшого розвитку, а й місця України та її ресурсного потенціалу у світовій економіці. Адже цього року Україна стала четвертою країною – після Індії, Бразилії та Казахстану, яку цього року відвідав майбутній Король Бельгії в супроводі бізнесменів. На 2011 рік традиційну бельгійську економічну місію заплановано до Росії, США, Китаю та Перу і Чилі.

Активна діяльність бельгійського капіталу на території України розпочалася наприкінці XIX – початку XX ст. У цей період бельгійці були тут найбільшими іноземними інвесторами, вдвічі перевершуючи за обсягами вкладень представників Франції. А такі компанії як “CokeKerrill”, “Solvay”, “Providance” та “Societe Generale” фактично стали ключовими гравцями у галузях металургії та вуглевидобування, міського електротранспорту, хімії та суднобудування та, разом із представниками агробізнесу, формували економічний потенціал України. Судноверфі в Миколаєві, заводи та копальні у Донбасі, перші трамвайні лінії у Києві та Одесі, цукрові заводи на Черкащині та багато інших об'єктів створено за активної участі бельгійських підприємців, інженерів та робітників. Отже, Економічну місію Його Величності Принца Філіпа слід розглядати в контексті повернення бельгійського капіталу в Україну.

Історія відносин України та Бельгії включає і таку сторінку як заснування 1919 р. у Брюсселі на території комуни Іксель однієї з перших дипломатичних установ України у Західній Європі – Надзвичайної дипломатичної місії Української Народної Республіки у Бельгії та Нідерландах. Свідченням цього є меморіальна дошка, урочисто відкрита минулого року за ініціативи По-

сольства України в Бельгії.

Політичні відносини України та Королівства Бельгії мають позитивну динаміку та містять численні приклади плідної взаємодії, взаєморозуміння та взаємопідтримки як на двосторонньому рівні, так і в міжнародних організаціях.

Укладено понад 30 міжурядових, міжвідомчих і міжрегіональних угод.

Основу розвитку співробітництва становить Дорожня карта двосторонніх відносин між Україною та Королівством Бельгія, її спільнотами та регіонами.

З 1992 р. відбувається політичний діалог на найвищому рівні, частиною якого став перший в історії двосторонніх відносин офіційний візит Президента України до Бельгії в жовтні 2009 р.

Останнім часом керівництво Бельгії неодноразово висловлювало впевненість у європейському майбутньому України, без прив'язки до конкретного терміну набуття членства в Євросоюзі. Такі заяви остаточно руйнують певний стереотип щодо приналежності цієї країни до “евроскептиків” щодо вступу нашої держави до ЄС.

Постійні контакти налагоджено на рівні керівників парламентів. Створено депутатські групи Україна–Бельгія та Бельгія–Україна. Колишній голова Палати представників бельгійського парламенту та нинішній Президент Європейської Ради Герман Ван Ромпей взяв участь у

Міжнародній конференції з нагоди 75-ї річниці Голодомору в Україні 1932–1933 рр. На регулярній основі проходять зустрічі прем'єр-міністрів України та Бельгії.

2008 року Глава бельгійського уряду Ів Летерм здійснив офіційний візит в Україну. Нещодавно у Брюсселі відбулася його зустріч із Прем'єр-міністром України Миколою Азаровим.

Співробітництво на рівні глав МЗС розпочалося офіційним візитом Міністра закордонних справ Бельгії в Україну у травні 1996 р. Тричі відвідував Київ колишній керівник дипломатичного відомства Бельгії Карл Де Гухт, а минулого місяця він був в Україні як Єврокомісар. Цього року міністри закордонних справ наших країн двічі зустрічалися у Брюсселі. З 2002 р. триває практика політичних консультацій на рівні керівництва та директорів департаментів МЗС двох країн.

Унікальність Бельгії для України полягає, зокрема, й у тому, що послами нашої країни у Бельгії двічі ставали дипломати рівня міністра та ще двічі – першого заступника Міністра закордонних справ України.

До перспективних напрямів двосторонніх відносин України і Бельгії належить розвиток економічного співробітництва насамперед шляхом залучення в Україну бельгійського досвіду та інвестицій.

Історія і сучасна практика свідчать, що поєднання бельгійських технологій з українськими ресурсами дозволяє отримувати результати, які є конкурентоспроможними на українському та світовому ринках.

З огляду на сучасні пріоритети економічного розвитку України та Бельгії особливий інтерес для обох країн становить двостороннє співробітництво в енергетиці, в т.ч. ядерній, сфері високих технологій, транспортній галузі, зокрема, мультимодальних перевезеннях між портами Північного та Чорного морів, хімічній промисловості, наприклад, шляхом використання побічних продуктів української коксохімії, а також в агропромисловому секторі.

На окрему увагу заслуговує міжпортове співробітництво з використанням досвіду співпраці між портами Одеса та Антверпен, започаткованої Меморандумом, підписаним в листопаді 2009 року.

Йдеться про продовження спільних зусиль із реалізації проектів співробітництва між портами Миколаєва і Гента, Іллічівська і Зеєбрюгге, Севастополя і Остенде.

Одним із важливих елементів міжпортowego співробітництва міг би стати досвід забезпечення контролю у прикордонних портах, яким готова поділитися бельгійська сторона з Україною.

Серед проектів стратегічного значення, до яких виявляє інтерес бельгійський бізнес, – реконструкція діючої та будівництво нової інфраструктури на р. Дніпро.

Повномасштабне відновлення та розвиток навігації на одній з найбільших річок Європи дозволило би, в тому числі розширити використання українського суднового ходу через дунайське гирло Бистре для розвитку річкового судноплавства на Південному Сході Європи (р. Дніпро – Чорне море – р. Дунай), а також залучити бельгійські та інші інвестиції до однієї з ключових галузей промисловості України – суднобудування.

У контексті розвитку місцевого самоврядування в Україні уявляється перспективним міжрегіональне співробітництво на рівні областей та провінцій. Зокрема, налагодження на основі вже проведеної попередньої роботи співробітництва між регіонами

двох країн, які мають спільні риси у структурі економіки та де напрацьовані людські й ділові контакти: між Львівською областю та Західною Фландрією, Миколаївською областю і Східною

Фландрією, Чернігівською областю та провінцією Лімбург, Київською областю та провінцією Валлонський Брабант, Дніпропетровською областю та провінцією Льеж, Черкаською областю і провінцією Люксембург, Полтавською областю та провінцією Ено, Закарпатською областю та провінцією Намюр, містами Одеса і Антверпен, Севастополь і Стенде, Донецьк і Шарлеруа. Не випадково, губернатор провінції Льеж у листопаді 2010 р. відвідав Дніпропетровськ з метою підготовки конкретних проектів міжрегіонального співробітництва.

Встановленню безпосередніх економічних зв'язків могли би сприяти презентації інвестиційного потенціалу українських областей у провінціях Бельгії за участі торговельно-промислових палат національного і місцевого рівня.

Ймовірним варіантом міжрегіональних зв'язків України та Бельгії може стати долучення до співпраці третьої сторони. Зокрема, наявні можливості започаткування українсько-бельгійсько-польського співробітництва на базі створення трикутника: Львівська область – Західна Фландрія та Люблінське воєводство (Польща), яке вже налагодило співпрацю зі згаданими бельгійською про-

вінцією та українською областю.

Заслугує на увагу й розвиток освітнього та науково-технічного співробітництва України з Бельгією за участі Київського національного університету ім. Т.Шевченка та Брюссельської вільної університету, Київського національного економічного університету, Миколаївського університету кораблебудування та Гентського університету, Дніпропетровського та Льежського університетів.

Потребує опрацювання підготовлений українською стороною проект угоди між Національною академією наук України та Королівською Фламандською академією наук і мистецтв. До перспективних проектів відноситься також співпраця Головної астрономічної обсерваторії України з Королівською обсерваторією Бельгії в галузі космічних досліджень. Низка українських наукових установ виявила зацікавленість у співпраці з бельгійськими компаніями у сфері нанотехнологій. З огляду на те, що українсько-бельгійське міжуніверситетське співробітництво здійснюється переважно у сфері точних та природничих наук, воно могло би бути доповнене проектами у галузі політичних, економічних та історичних досліджень.

Створено передумови

для розвитку співробітництва Дипломатичної академії МЗС України з Королівським інститутом міжнародних відносин "Егмон". Наявне науково-технічне співробітництво між Україною і Бельгією носитиме більш системний характер у разі надання йому договірно-правової бази у вигляді відповідної міжурядової угоди.

У культурно-гуманітарній сфері вбачається перспективною підтримка співробітництва між Державним комітетом архівів України і Головними Королівськими архівами Бельгії, Центральною науковою бібліотекою Національної академії наук України та Королівською бібліотекою Бельгії.

Потребують подальшого

опрацювання проекти співпраці українських музейних установ із Фламандським музеєм Першої світової війни (м. Іпр). Йдеться про підготовку матеріалів щодо подій періоду Першої світової війни на території сучасної України для нової експозиції у бельгійському музеї, яка готується до 100-річчя початку Першої світової війни.

Стенди всесвітньо відомого бельгійського музею битви при Ватерлоо можуть бути збагачені додатковими матеріалами щодо заснування 1819 року на території нинішньої Миколаївської області України єдиного у Східній Єв-

ропі населеного пункту під назвою Ватерлоо.

Наявність у України та Бельгії спільної цивілізаційної спадщини сприяє всебічному зближенню двох країн і народів та служить надійною запорукою їхнього подальшого розвитку.

Необхідно особливо зазначити вагомий внесок

Посольства Бельгії в Україні у розвиток двосторонніх відносин упродовж останніх років та його зусилля по забезпеченню успіху Економічної місії Наслідного Принца Філіпа в Україну.

Саме завдяки безпрецедентним ініціативам дипломатичної установи однієї з країн – засновниць Євросоюзу у книжці "Сталь у степу" вперше опубліковано матеріали, які свідчать про давню та багату історію економічних відносин наших народів у межах єдиного європейського економічного простору.

Бізнес-форум «Бельгія–Україна»: нові перспективи для торгівлі та інвестицій

Представницький загін бельгійських бізнесменів і керівників українського бізнесу взяли участь у роботі бізнес-форуму «Бельгія–Україна» у Дипломатичній академії при МЗС України в рамках візиту Бельгійської економічної місії на чолі з Його Королівською Високістю принцом Бельгії Філіпом. На форумі виступили та мали можливість обмінятися думками з історії двосторонніх економічних і політичних відносин між двома країнами принц Філіп, радник Голови Верховної Ради України, Надзвичайний і Повноважний Посол України у Бельгії (2008–2010 рр.) Євген Бершеда, посол Бельгії в Україні Марк Вінк, заступник Міністра закордонних справ України Павло Клімкін, ректор Дипакадемії Борис Гумєнюк, Генеральний директор ГДІПу Павло Кривонос та інші.

Учасників Форуму безпосередньо привітав принц Бельгії Філіп, зазначивши, що основна мета зустрічі полягає у встановленні нових можливостей для торгівлі та інвестицій між Бельгією та Україною.

«Протягом багатьох років Бельгія має позитивний торговельний баланс із Україною з високим потенціалом для подальшого розвитку. Ми приїхали до

України, щоб сказати нашим колегам, що ми відкриті для бізнесу. Завдяки цьому форуму, зокрема, ми прагнемо знайти нові можливості для збільшення торгівлі та інвестицій і встановити нові партнерські відносини», – сказав Томас Лейсі, президент Федерації підприємств Бельгії.

У ході форуму державні особи та керівники бізнесу обговорили шляхи розширення та зміцнення торговельних зв'язків між двома країнами. Бельгійські бізнесмени зазначили, що вони розглядають перспективи співпраці у різних галузях економіки, зокрема у будівельній, харчовій та транспортній галузі, в логістиці. Це лише деякі сектори, в яких вони мають великий досвід і яким вони готові поділитися зі своїми колегами в Україні. Крім того, Євро-2012 є ще однією прекрасною можливістю для співпраці.

«Перший візит бельгійської економічної місії на чолі з Його Королівською Високістю принцом Бельгії Філіпом є потужним сигналом, який підтверджує нашу готовність і зацікавленість у співпраці з Україною, яку й надалі ми маємо твердий намір розширювати та поглиблювати», – заявив посол Королівства Бельгії в Україні Марк Вінк.

Час різдвяних добрих справ

Новорічний календар української столиці неможливо уявити без Різдвяного благодійного ярмарку, який увісімнадцяте організовує Міжнародний жіночий клуб м. Києва. У минулому номері по гарячих слідах враженнями про це яскраве дійство, яке, без перебільшення, благословив сам бог торгівлі Гермес, поділився генеральний директор Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв, які працюють в Україні, Павло Кривонос. ГДІП цього року виступила спонсором ярмарку, на рахунок Міжнародного жіночого клубу ними переведено 16 тисяч гривень. Традиційно репрезентуючи Україну, гдівівцям вдалося продати товарів ще на 8 тисяч 800 гривень, які також були передані до Благодійного комітету МЖКК. Усього ж працівникам 35 посольств вдалося вторгувати новорічним ярмарковим крамом більш як на мільйон гривень.

– Добре, коли в людей на душі хороше, – перехопив наш погляд біля стенду Піднебесної Надзвичайний і Повноважний Посол КНР в Україні Чжан Сіюнь, образно додавши: – Це ж – наче яскраве сонце, наче ясне небо! Чудово, що прибуток піде у фонд нужденним людям. Але, водночас, це – веселий ярмарок, і я бачив по обличчях жінок нашого посольства, по тому, як вони чепуряться, що це для них – справжнє свято. Вони тут знаходять відгук для своєї душі. Навіть на роботу приходять не такі натхненні, – напівжартома додав пан Посол.

Неабиякий ексклюзив – за бажання на ярмарку можна було спробувати грог особисто від Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Фінляндія в Україні Кристера Міккелссона – всього 7 гривень за порцію. За словами самого пана Посла, напій виготовляється за особистим рецептом. Скориставшись нагодою, звернулися з проханням до пана Кристера Міккелссона поділитися з читачами журналу справами дипломатичними...

– Грудень – підсумок року. У цей час більше думаєш про те, що ми встигли зробити, що хочемо здійснити на майбутнє. Гадаю, для посольства Фінляндії, 2010-й – був гарним роком. Наша робота сприяла зміцненню контактів між представниками наших країн – як пересічних громадян, так і бізнесменів. Відбулися два важливих візити. Наш Міністр закордонних справ Александер Стубб відвідав Київ у червні. А український Прем'єр-міністр

Микола Азаров приїздив до Хельсінкі в жовтні. Для роботи дипломатів – це вже непогано.

Також ми встигли цього року для українських громадян організувати кращі умови для отримання віз, співпрацюючи з Візовим центром Фінляндії. Його було відкрито 15 жовтня. Раніше в грудні в посольстві утворювалися великі черги. А тепер все відбувається легше та швидше. І настрої у людей гарні. Це, погодьтеся, – також успіх.

У комерційному плані після двох років світової кризи, здається, збільшується обопільний попит на наші товари та послуги, підвищується зацікавленість працювати разом. Маємо надію, що ми вже пережили ці важкі часи, а отже – перемогли.

Якраз у цей момент до гостинного фінського прилавку завітав Надзвичайний і Повноважний Посол Франції в Україні Жак Фор.

– Приємно констатувати, що 2010-й – можна назвати повноцінним роком також і для нас, французів, – повідомив пан Посол. – Зокрема, у роботі посольства це був

дуже продуктивний час для зміцнення відносин між нашими двома країнами. Це – позитивний реверанс, який я цілком можу робити зараз, побажавши українцям та Україні всього доброго!

Нашим черговим співрозмовником став Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Молдова, доктор Іон Стевіле.

– Я приїхав у липні, тому навряд чи зможу підбити підсумки цілого року. Хоча для мене це вже друга місія в Україні. Я був тут у 2004–2006 роках. Тож країна мені

знайома. Є чимало друзів, розумію мову. Тобто, відчуваю себе як удома.

Щодо наших двосторонніх відносин, звичайно, є певна динаміка в розвитку відносин. Та є й певні проблеми, які дісталися нам із минулого. Це пов'язано з демаркацією кордонів і питаннями власності. Триває дуже інтенсивна робота в цьому напрямі. Працюють спеціальні комісії. Тож, вірю, що результати будуть.

Оцінюючи роботу дипломатичної місії, вимушений сказати, що у 2010 році ми не змогли добитися реалізації кількох важливих цілей. Зокрема, поновити роботу міжурядової комісії з торгово-економічного співробітництва. Час організувати більше зустрічей на найвищому рівні. Мабуть, не все з задуманого відбулося тому, що в нас був рік дострокових виборів президента. У таких обставинах дуже важко організувати зустрічі, підтримувати постійний діалог. Утім, вибори минули. Сподіваємося на ефективне формування структури влади в Молдові, щоб у 2011 році досягти прориву та відкрити нову сторінку в наших відносинах.

Щодо ярмаркового дійства, я вражений. Ми вперше беремо участь у такому заході. Переконали, маємо бути присутніми тут завжди. Тим паче, що йдеться про доброчинність. Адже ми всі постійно зобов'язані піклуватися про хворих дітей, людей, які потребують нашої підтримки та допомоги. І ми насправді, конкретними діями маємо виявляти свою солідарність із цією категорією населення, простягати руку допомоги та підтримки.

А от Надзвичайному і Повноважному Послу Естонської Республіки в Україні Яану Хейну довелося привозити на ярмарок додаткову партію товарів – не вистачило! Як-то кажуть, прямо з коліс пан Посол із задоволенням поділився своїми враженнями від року минулого.

– Проводжаю 2010-й, я сказав би, з ноткою смутку. Тому що це мій останній рік як посла в Україні – вже п'ятий. А загалом, оптимістом я сюди приїхав і поїду ще більшим оптимістом, відзначаючи тенденції до кращого. Зокрема, радує те, що у відносинах між Естонією та Україною зроблені великі кроки вперед. Вдалося здійснити те, до чого обидві країни прагнули давно – відбувся візит Прем'єр-міністра України Миколи Яновича Азарова до Естонії.

Також вдалося знову запустити роботу міждержавної комісії, дуже важливої для розвитку наших економічних зв'язків. Переконали, ця комісія допоможе ефективніше

вирішувати повсякденні проблеми для бізнесу.

Також наприкінці року в Україну приїздить наш Міністр закордонних справ Урмас Паєт (візит відбувся 7 грудня. – **Ред.**) Пройдуть зустрічі з українським керівництвом на найвищому рівні, починаючи від Президента, Прем'єр-міністра, Співкератора парламенту та, звичайно, колеги – Міністра закордонних справ України.

Тому рік справді був насиченим. На противагу від попередніх, коли хоча й з об'єктивних причин, але такого активного обміну візитами та прямих відносин – не відмічалось. Втім, маю зазначити, що наші відносини завжди залишалися стабільними. І, як на зустрічі прем'єр-

міністрів з обох сторін було сказано, що дав би Бог усім державам такі відносини з міцною основою. Бо навіть, якщо не було конкретних щорічних візитів, все одно й товарообіг збільшувався, й інвестиції. Звичайно, є ще чимало того, що можна робити краще. Але все одно, ці наші відмінні відносини – доказ того, що колись була закладена дуже надійна основа для них. І попри те, що змінюються уряди, змінюються склади парламентів із обох боків, все одно наші відносини – стабільні та міцні.

Фото МЖКК, ГДП, «З.С.»

Vale et me ama

(Будь здоровий і люби мене)

Традиційно у переддень професійного свята українських дипломатів відбулась урочиста презентація відразу двох видань, які побачили світ завдяки Генеральній дирекції з обслуговування іноземних представництв, – це «Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917–1924 рр.)» та XI випуску наукового щорічника «Україна дипломатична». Відкрив зібрання заступник Міністра закордонних справ України Олександр ГОРІН. Він сказав:

– Історія українського державотворення – це той аспект нашої історії, який зазнав найбільшого свідомого замовчання та перекручення фактів.

Наприклад, чи широкому загалу відомо, що на території Української Народної Республіки вже в 1918 році функціонувало 77 дипломатичних і консульських установ 22 держав світу, в тому числі – Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини, Болгарії, Південно-Африканського Союзу, Бразилії та інших.

Україну представляла 91 дипломатична місія в 19 державах світу.

Перманентні хвилі боротьби проти «українського буржуазного націоналізму» призвели до того, що для частини українців геро-

їчна боротьба кількох поколінь за власну національну державу перетворилася на суцільну «білу пляму».

Заповнити цю дошкульну прогалину, відтворити об'єктивну історію українського національно-визвольного руху – одне з нагальних суспільних завдань, адже ніщо так не впливає на формування національної свідомості, як знання правдивої історії власного народу, його героїчних традицій.

Публікація якомога широким масиву документів із історії України зробить їх доступними не тільки для науковців, викладачів історії, а й для широкого загалу небайдужих для нашого суспільного минулого.

Міністерство закордонних справ України започаткувало публікацію серії документальних зібрань із історії української дипломатії XX століття. Сьогодні я пропоную вашій увазі нове видання, підготовлене МЗС спільно з Державною архівною службою України та Українським науководослідним інститутом архівної справи та документознавства, – «Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917–1924 рр.)».

На сьогодні це найбільш цілісна з точки зору документального наповнення публікація, яка охоплює солідний період становлення та діяльності дипломатичної та консульської служб молодшої Української держави в першій чверті XX століття.

Хотів би зазначити, що на особливу увагу заслуговує те, що чимало висловів і коментарів, зроблених учасниками відображених у документах подій стосовно захисту національних інтересів України на міжнародній арені, залишаються актуальними й сьогодні.

Разом з цим виданням ми також презентуємо XI випуск наукового щорічника «Україна дипломатична», одним із засновників якого також є Міністерство закордонних справ України. За вже існуючої традиції в ньому друкуються статті, матеріали та дослідження провідних науковців України як з історичної, так і сучасної проблематики розвитку міжнародних відносин.

Зрозуміло, що головний наголос зроблено на висвітленні місця та ролі України в системі сучасних міжнародних відносин,

різних аспектів її зовнішньої політики.

Міністерство закордонних справ України продовжуватиме й надалі роботу, спрямовану на відкриття широкому читацькому загалу мало вивчених і невідомих сторінок з історії та сучасної практики української дипломатії.

Такі публікації, на мій погляд, сприятимуть поглибленню знань про зовнішню політику України, слугуватимуть слушним орієнтиром у сучасних реаліях, а також сприятимуть підтвердженню позитивного іміджу нашої держави у світі як країни з багатими і давніми дипломатичними традиціями.

Хочу щиро подякувати кожному, хто долучився до підготовки та появи цих видань, і побажати творчої наснаги та успіхів усім, хто працює на ниві реалізації вагомих для нашої держави історичних дослідницьких проектів.

Ірина МАТЯШ, перший заступник голови Державної архівної служби України, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки не приховує радості від виходу у світ збірки документів «Україна. Перші кроки на дипломатичній арені», ав-

торський колектив якої вона очолює.

– Мені хотілося б сказати, що це не просто книжка – це частина великого проекту, який багато років тому ми задумували з Павлом Олександровичем Кривоносом. Йшлося про видання серії документальних видань про українську дипломатичну службу. За сухими рядками документів стоять непереборні факти, що засвідчують наш поступ на дипломатичній арені. Від задуму до сьогодні ми проводили виставки з такою самою назвою «Україна. Перші кроки на дипломатичній арені». Готували публікації, зокрема у журналі «Зовнішні справи». Адже саме з документів проступають образи перших українських дипломатів, яким випало творити справжню дипломатичну службу.

Генеральний директор Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павло КРИВОНОС є засновником і видавцем обох видань. І хоч вважає свою роль скромною, саме завдяки йому 11 років поспіль, незважаючи на світові та локальні політичні та економічні катаклізми, «Україна дипломатична» виходить друком. Аналогів цьому виданню поки що у світі немає. І Павло Олександрович переконаний, що цей досвід України з користю для себе могли б запозичити інші держави. Ці видання є не тільки прекрасним посібником для студентства, вони стануть у нагоді й маститим дипломатам. Адже коріння багатьох сьогоднішніх проблем, які виникають в Україні у відносинах з іншими державами, скажімо, Російською Федерацією,

лежать, зокрема, у подіях 1919 року, умовах Брестського миру, переговорах, які проводилися в Москві. В архівах зберігаються численні документи, оцінка та публікація яких дозволить краще орієнтуватися в реаліях сьогодення.

Надзвичайний і Повноважний Посол, почесний доктор Дипломатичної академії України Юрій КОЧУБЕЙ переконаний, що проблеми, які були актуальні під час існування Української Народної Республіки, залишаються актуальними й сьогодні.

– Таким чином наші дипломати отримають можливість по-іншому подивитися на сьогоднішню ситуацію. Крім того, ці книжки відображають присутність України в дипломатичних відносинах упродовж усієї її історії. Навіть коли не було Української держави, Україна була присутня у дипломатії. Є відповідні документи у німецьких, французьких, турецьких архівах, які тривалий час залишалися засекреченими. Вони свідчать, що навіть перебуваючи у складі двох імперій, Україна була дуже важливим елементом європейської дипломатії.

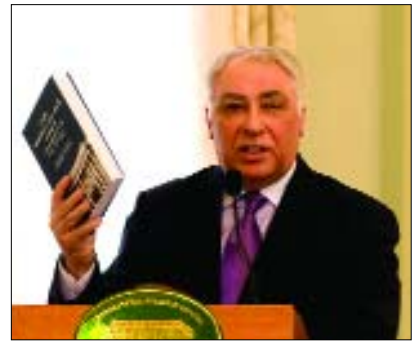
Надзвичайний і Повноважний Посол України у КНР Юрій КОСТЕНКО окремо подякував Павлу Кривоносу за висвітлення на сторінках щорічника «Україна дипломатична» подорожей послів зарубіжних країн Україною. Вітаючи вихід у світ збірки документів «Україна. Перші кроки на дипломатичній арені» Юрій Васильович пригадав, як 10 червня 1992 року після вручення своїх повноважень Надзвичайного Посла в Австрійській Республіці Курт Вальдхайм звернувся до

нього: «Шановний пане перший Посол України в Австрії». І Юрію Костенку довелося пояснювати великому австрійському політику, Генеральному секретарю ООН, що він вчетверте виконує дипломатичну місію від імені України у Відні – після Липинського, Яковлева і Кочубинського.

Дипломатичний корпус на презентації книжок представив дуаїєн Валентин ВЕЛИЧКО, Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Білорусь в Україні, який подякував авторам і видавцям за послідовне відтворення історії дипломатії.

Його Високопреосвященство Архієпископ Іван ЮРКОВИЧ Апостольський Нунцій Святого Престолу – один із авторів 11-го тому «Україна дипломатична». У своїй статті він досліджує міжнародне правосуддя католицької церкви та показує, що зробив Святий Престол і держава Ватикан на міжнародній арені.

Перший проректор Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, доктор філософії, професор Володимир БЕХ на правах члена редколегії щорічника «Україна дипломатична» закликав дипломатів із різних країн долучитися до дискусії на його сторінках щодо суперечностей сучасного світу, запросити до фахової розмови провідних культурологів і соціологів зі своїх країн. Український вчений переконаний, що за кілька десятиліть світ стане повністю відкритим: «Ми маємо бути готовими до цього, завчасно розповідаючи молоді про цінності

різних релігій, народів, цивілізацій».

Упродовж усіх 11 років незмінним головним редактором «Україна дипломатична» є кандидат історичних наук, заслужений журналіст України Анатолій ДЕНИСЕНКО. Представляючи новий том, він уже формує наступний.

– У наступному році ми відзначатимемо 20-річчя незалежності України. Ми надамо слово учасникам вікопомного процесу – перших років незалежної дипломатії. У рубриці «Мовою документів» надрукуємо масив документальних свідчень. За допомогою наших друзів з Укрінформу відтворимо фотохроніку цих подій, познайомимо читача з висловлюваннями державних, політичних, громадських діячів, дипломатів про місце та роль у світовому співтоваристві нашої країни. Хочу подякувати нашому видавцеві та засновнику Павлу Кривоносу. Завдяки його наполегливості й старанням, і фінансовому забезпеченню живе і, дай Боже, житиме наше видання. Хочу завершити, як давні римляни, словами латинського прислів'я: «Vale et me ama», тобто «будь здоровий і люби мене». Отже, будьте здорові та шануйте наше видання!

За інформацією «З.С.»

Китай і США в глобальних трансформаціях

Сергій ШЕРГІН,
доктор політичних наук,
професор, завідувач
кафедри глобальних і
регіональних систем
Дипломатичної академії
України при МЗС України

Серед міжнародних проблем, які активно обговорюються на різних політичних і наукових форумах, «китайському фактору», мабуть, належить першість. На цю тему в світі щороку видається велика кількість науково-публіцистичної та спеціальної літератури. Причина очевидна – це стрімке економічне піднесення Китаю і, що головне, – проблема трансформації міжнародної системи під впливом даного феномену. При цьому в науковій спільноті поширюється думка, що не треба боятися комплексної могутності Китаю та що треба пристосовуватися до зростання його впливу в системі міжнародних відносин. Так, редактор американського тижневика Newsweek Ф. Закарія у своїй резонансній книжці «Постамериканський світ» писав: «Вашингтону задля

інтересів власного процвітання доведеться пристосовуватися до піднесення Азії на чолі з Китаєм».

В опублікованій у 2008 р. Національною розвідувальною радою США аналітичній доповіді «Глобальні зміни світу – 2025» зростання китайського сукупного потенціалу розглядається як найважливіше та найскладніше явище сучасності, результатом якого стане «перетворення Китаю на новий полюс світового порядку». У доповіді, зокрема, зазначалося, що до цього часу Китай стане другою за величиною економікою світу та «головною військовою силою». Задля об'єктивності зазначимо, що деякі прогнози авторів доповіді щодо темпів зростання китайського економічного потенціалу розпочали здійснюватися набагато раніше за вказані терміни.

даними британського часопису The Economist, у 2005 р. Китай за обсягом ВВП, що обраховується за методикою порівняльно-купівельної спроможності (ПКС), посідав 6-те місце, а за розміром на душу населення – 74-те серед 111 країн світу. В 2009–2010 рр. світовий економічний рейтинг Китаю значно підвищився. По-перше, на хвилі подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи КНР за обсягом ВВП вийшла на дру-

ге місце у світі, випередивши Японію, ВВП якої в 2009 р. скоротився майже на 5%. По-друге, КНР фактично стала найбільшою промисловою державою світу: на промислове виробництво припадає не менш як 50% ВВП, тобто 2,5 трлн. дол. У США цей показник нижче – близько 2 трлн. дол. (щоправда, населення США майже в п'ять разів поступається китайському). По-третє, обігнавши Німеччину, Китай став головним світовим експортером.

Стає очевидним, що феноменально стабільний та високий рівень зростання ВВП Китаю, який він демонструє три десятиріччя поспіль, є основною причиною збільшення його впливу на світову економіку і процес формування нового міжнародного порядку. Економічне піднесення Китаю розпочалося з головного завдання, яке було сформульовано на початковому етапі реформ ідеологом і організатором китайської «перебудови»

Ден Сяопіном – упродовж двадцяти років учетверо збільшити ВВП. На наступному етапі економічного розвитку КНР, згідно з «Перспективно-цільовою програмою до 2010 р.», вирішувалося завдання подвоїти ВВП до 2010 р. порівняно з 2000 р. Нещодавно було прийнято чергове престижне завдання – вчетверо збільшити ВВП до 2020 р. порівняно з попереднім десятиріччям «навздогоняючого розвитку». Попри всю амбітність цього завдання є підстави вважати, що воно також буде виконано. Річ у тім, що фактичне подвоєння ВВП КНР з 2000 року було досягнуто ще в 2005–2006 рр. На період 11-ї п'ятирічки (2006–2011 рр.) і наступний період – до 2020 р. заплановано доволі помірковані для сучасного Китаю середньорічні темпи зростання ВВП – відповідно 7,5 і 6,5%. За даними Інституту економіки РАН, такі темпи зростання ВВП у процесі виконання даного завдання дозволять

Китаю за абсолютним розміром ВВП випередити США й стати світовим лідером.

Не суперечать цим даним і прогнозні оцінки деяких західних дослідницьких центрів. Так, експерти Фонду Карнегі вважають, що до 2035 р. китайська економіка вийде на перше

місце у світі та перевищить американську як мінімум удвічі. Згідно з їх прогнозами, ВВП КНР у 2035 р. становитиме 82 трлн. дол. проти 44 трлн. – у США. Очевидно, що наслідки цього не змусять на себе чекати: відбудеться суттєва перебудова світової економічної і валютно-фінансової системи, у рамках якої США доведеться відігравати підпорядковану роль. Однак принаймні до середини поточного століття говорити про деградацію могутності єдиної наддержави передчасно. За підрахунками тих самих експертів, Китаю знадобиться не менше 50 років, щоб зрівнятися зі США за рівнем прибутків на душу населення – основного індикатору економічного благополуччя будь-якої країни.

Відомо, що процес глобальних трансформацій у своїх сучасних формах і проявах охопив не більш як 40% світової спільноти. Проте всі країни, а не тільки глобальні лідери, намагаються з'ясувати чинники та еventуальні масштаби цього феномену, щоб краще підготуватися до його соціально-економічних наслідків. У цьому контексті один із головних парадоксів світового розвитку полягає в тому, що питання про глобальне лідерство

не вирішує проблем країн периферії. Мають на увазі, що країни, які залишилися на узбіччі глобальних трансформацій (частина країн Азії, Африки, Латинської Америки, а також пострадянського простору), перебувають у стані навздогоняючого розвитку, і розрив між ними та «глобальним центром» тільки збільшується. Так, в останніх доповідях Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) зазначалося, що хоча країни світової периферії стали важливими гравцями на світових ринках промислової продукції, їх частка становить лише 10–12% світового експорту товарів із високим рівнем наукоємності, технологічної складності та ефективності виробництва. При цьому співпадіння в деяких регіонах планети процесів економічної інтеграції на локальному та глобальному рівнях – так звана глокалізація – у принципі не розв'язує даної проблеми.

Фундаментальне протиріччя полягає в тому, що до глобалізованої економіки має відношення лише одна чверть населення планети, а решта – близько 4,5 млрд. чол., живе не тільки за межами постіндустріальної, а й індустріальної цивілізації. Такими в цілому є парадокси світового

розвитку в контексті стратегії країн «золотого мільярду» як авангарду глобалізації.

Якщо взяти домінуючу за економічними та силовими параметрами державу світу – Сполучені Штати, то їх глобальному лідерству в найближчій перспективі практично ніщо не загрожує. США забезпечують 31% світової доданої вартості, на них припадає близько 23% світового ВВП. Саме ці показники разом із колосальним соціальним та інноваційним капіталом визначають провідні позиції єдиної наддержави в процесах економічної глобалізації. Ще однією стратегічною перевагою США є те, що вони на зламі XX–XXI ст. здійснили перехід до якісно нового виміру економічного розвитку – управління світовими інноваційними процесами та дослідженнями як основними джерелами зростання ВВП і національного доходу. Це дає США можливість практично одноосібно здійснювати глобальне управління. За словами З.Бжезинського, «в Америки на цьому напрямі не має і незабаром не з'явиться рівної їй протизваги у світі».

Напевно, мине багато часу перед тим, як політично консолідована Європа буде здатна на рівних конкурувати зі США у глобальних змаганнях. Внаслідок свого стрімкого розширення Євросоюз дедалі більш піддається геополітичним і соціокультурним випробуванням, подолання яких не завжди залежить від самих європейців. Доцільно згадати про потенційну небезпеку для територіальної цілісності та суверенітету деяких країн Європи, котру може створити пре-

цедент визнання незалежності Косово.

Проблематично також, щоб переобтяжена своїм історичним минулим, внутрішніми та зовнішніми зобов'язаннями сьогодні вже третя економіка світу – Японія набула статусу ще однієї наддержави. Тим паче, що правлячу еліту Японії поки що влаштовує роль стратегічного союзника та головного економічного партнера США. Даються взнаки й чисельні проблеми Японії, пов'язані з подоланням тривалої рецесії, хронічної кризи внутрішнього ринку та намаганням посилити свої позиції в інтеграційних і безпекових структурах Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР).

Існують припущення, що економічно «свій», але політично «чужий» Заходу Китай, який стрімко глобалізується, не становить безпосередньої загрози ринковим демократіям. Розглядаючи його як стратегічного опонента і «антицентра» у міжнародній системі, США тим не менш зацікавлені в залученні Китаю до процесів модернізації та глобалізації. Цей парадокс можна пояснити тим, що внаслідок розпаду СРСР і неспроможності Росії відігравати роль глобальної держави США та Китай стали ключовими елементами транзитивної за своїми параметрами міжнародної системи. Відтак, залучаючи Китай до активної участі в світових економічних процесах, США та інші країни глобального центру прагнуть виконати два суперечливих завдання: стримати зростання його могутності та стабілізувати міжнародну систему, яка дедалі більше еволюці-

онує в бік багатополосної. «Нам треба переконати Китай взяти на себе роль відповідального акціонера», – так прокоментував підхід США щодо участі Китаю в зміцненні міжнародної системи заступник держсекретаря Р.Зелік.

Слід зазначити, що з другої половини XX ст., управління системою міжнародних відносин вперше стало здійснюватися на глобальному рівні, тобто через Раду Безпеки ООН, статус якої легітимізував проєкцію сили через кордони суверенних держав. Це давало можливість членам Ради Безпеки, зокрема США і СРСР, порушувати на свій розсуд суверенітет інших членів міжнародної спільноти. Оскільки принцип консенсусу, покладений в основу механізму вирішення важливих питань міжнародного життя, виявився неефективним, «гра без правил», швидше, стала правилом, ніж виключенням у міжнародних відносинах біполярного періоду.

Наприкінці XX ст. стала виникати деяка метаполітична структура у вигляді глобального ареопагу міжнародних неурядових організацій (МНО) і транснаціональних корпорацій (ТНК), яка де факто протиставила себе побудованому на принципах державного суверенітету Вестфальському світоустрою.

Згодом «Давоська культура», міжнародна «штабна економіка» з її осередками (СОТ, МВФ, Світовий банк тощо), а також клуб провідних світових акторів – G-7 і НАТО стали характерними рисами постмодерного транснаціонального світу та важелями глобального управління. Здавалося, що глобальна конфігурація та модель транснаціонального управління остаточно сформуються в процесі конкуренції та взаємодії зазначених організацій.

Утім сьогодні розподіл сфер впливу зазнає істотних структурних змін, і, що головне, розвиток світової економіки відбувається вкрай нерівномірно. За оцінками банків Goldman Sachs і Deutsche Bank, до 2015 р. щорічний сукупний прибуток Бразилії, Росії, Індії та Китаю (абревіатура групи – BRIC) зростатиме швидше, ніж відповідний показник США, Японії, Німеччини, Великої Британії та Італії, взятих разом. За тими самими прогнозами, до 2025 р. темпи економічного зростання BRIC вдвічі перевищать аналогічний показник країн «великої сімки».

Слід зазначити, що тенденція випереджаючого розвитку країн периферії виявилася ще в 90-ті роки. Але на той час Вашингтон зробив ставку не стільки на розширення існуючих міжнародних структур за рахунок країн, що розвиваються, скільки на їх зміцнення. Макроекономічні стратегії, відомі як «Вашингтонський консенсус» – своєрідна угода між МВФ, МБРР та американською Федеральною резервною

системою про принципи політики США стосовно країн, що розвиваються, визначили новий підхід США до стабілізації глобальної економічної системи. Адміністрація демократів на чолі з Б. Клінтоном захопилася ідеєю прискореної лібералізації ринків капіталу й товарних ринків в країнах капіталістичної периферії та, зокрема, створенням «вільних» економік у державах колишнього «соціалістичного табору». У сферу політики «неолібералізму», покликаної навчити ці країни працювати в режимі глобалізаційної відкритості, крім колишніх радянських республік, потрапили Китай, Мексика, Індія, Пакистан, Туреччина, В'єтнам і ряд інших. Але основним здобутком глобальної стратегії адміністрації Б. Клінтона в 90-ті роки стало зміцнення режиму міжнародної торгівлі завдяки створенню СОТ і розширенню організації Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), а також зміцнення і розширення НАТО, яка очолила воєнні операції в Боснії та Косово.

З приходом до влади республіканської адміністрації глобалізаційний проєкт США зазнав суттєвих змін, які відрізняють його від попередніх як за своїм концептуальним змістом, так і методикою виконання. Модифіковане бачення геостратегічних перспектив світового порядку виявилось в намаганні США взяти на себе його забезпечення за рахунок глобальної проєкції сили на сфері власних транснаціональних інтересів. Парадокс такого глобального бачення світового порядку полягає

в тому, що, проголошуючи подальшу демократизацію міжнародних відносин, зокрема лібералізацію торгівлі та принципи «відкритого регіоналізму», Вашингтон став на шлях розбудови глобальної імперії, в якій США відведена роль світ-системного ядра.

Глобальна стратегія Вашингтона поширюється також і на міжнародні організації, які США намагаються привести у відповідність з високими темпами економічного зростання, що демонструють країни нещодавно створеного блоку G-20. Стурбованість з приводу того, що вони потенційно можуть розбалансувати міжнародну економічну систему спонукало Вашингтон активізувати діалог у рамках СОТ з Бразилією, Індією, ПАР і Китаєм. Так, свого часу адміністрація Дж. Буша наполягала на розширенні квоти голосів у МВФ для Мексики, Туреччини, Південної Кореї та Китаю. У Вашингтоні небезпідставно вважали, що відсторонення цих країн від управління міжнародною системою лише підсилуватиме антиамериканизм, що може створити додаткові проблеми для реалізації глобальних інтересів США. Проте діяльність США по залученню Китаю та Індії до «концерту» великих держав поки що має скромні результати. Так, у контексті реформування МВФ квота голосів Китаю зросла лише з 2,98 до 3,72%. Значно більшого успіху досягли США в залученні Китаю та Індії у галузі нерозповсюдження ядерної зброї. У жовтні 2006 р., після проведення КНДР ядерного випробування, Китай вперше підтримав резолюцію Ради

Безпеки ООН щодо санкцій проти північнокорейського режиму. Аналогічну підтримку Вашингтон одержав від Індії як члена Ради управляючих МАГАТЕ стосовно ядерної програми Ірану.

Ситуація в плані вирішення проблем, пов'язаних з домінуванням США в міжнародній економічній системі, мало змінилася і після приходу до влади демократів. Характерним прикладом став черговий саміт G-20 у листопаді 2010 р. у Сеулі, який мав на меті узгодити валютно-фінансову політику країн «великої двадцятки» за умов світової кризи. Жорстка критика з боку Пекіна політики Б. Обами знову підтвердила наявність глибоких протиріч між США і Китаєм у сфері міжнародних економічних відносин. Взаємні звинувачення у штучному зниженні курсу долару та юаню не сприяли визначенню конкретних і прозорих шляхів виходу з фінансово-економічної кризи. По-над те, Пекін і Росія на саміті в Сеулі закликали Вашингтон піти на системні реформи міжнародних фінансових організацій для того, щоб надати більше місць у них країнам, що розвиваються. Такі пропозиції підтримала й Німеччина, яка, у свою чергу,

закликала США не перекладати на чужі плечі вирішення складних фінансових проблем, а самим взятися за їх розв'язання.

Насправді так звана «модифікована стратегія», яку останнім часом здійснює Вашингтон у контексті глобалізації світової економіки, не містить чогось принципово нового. Історія свідчить, що розвиток світової цивілізації відбувався через створення імперських утворень, які прагнули експортувати свої ідеї, інститути, культуру, спосіб та стиль життя. Іншими словами, абсолютна перемога глобалізації не можлива без створення імперії на кшталт Рах Амерісапа. Саме таку політику, в якій дивовижним чином поєднуються елементи «м'якої» і «жорсткої» сили, здійснює 44-й президент США для збереження американського глобального лідерства.

Відносно новим фактором глобальної політики США, як це було зазначено вище, є проекція військової сили на сферу американських транснаціональних інтересів. Мета цієї політики – розширення сфери територіально-просторового впливу та доступу до енергетичних ресурсів планети, що не тільки забезпечує життєдіяльність американського

суспільства, а й дає йому можливість підтримувати високий рівень споживання та сталого економічного розвитку. Посилення територіально-просторового чинника в глобальній стратегії США має на меті створити додаткові передумови для переходу до глобального управління.

Глобальне лідерство пов'язане з великими ризиками, масштаб яких значною мірою залежить як від внутрішніх, так і зовнішніх чинників. У випадку зі США до перших належать: проблема подолання колосального торговельного дефіциту (близько 800 млрд. дол., з яких понад 300 млрд. припадає на Китай), необхідність знецінення долару, що призведе до занурення світової економіки у безодню рецесії, а також людський фактор, або небажання більшості заможних американців заради сумнівних зовнішньополітичних практик ризикувати своїм добробутом і способом життя.

До зовнішніх чинників можна віднести протидію

імперській стратегії глобалізації з боку трійки регіональних лідерів, якими є Китай, Індія та Росія. З різних причин вони не можуть відігравати лідерів глобалізації і тому змушені задовольнятися статусом напівпериферійних акторів і об'єктів глобалізації. Гіпотетично до них може приєднатися група країн Європейського Союзу, які вбачають у стратегії глобалізації серйозні загрози своїм економічним і геополітичним інтересам. Амбітний план Євросоюзу з перехоплення лідерства у США упродовж десяти років – 2000–2010 (Лісабонська програма) з огляду на його нереальність і внаслідок зниження конкурентоспроможності європейської економіки сьогодні практично не діє.

Тут слід зазначити ще один парадокс епохи глобальних трансформацій, який виявляється в тому, що високий рівень соціального капіталу в європейських і азійських економіках не допомагає, а заважає інноваційному розвитку. Особливо це явище

Щорічний список найвпливовіших людей планети за версією журналу Forbes у 2010 році посів Голова КНР Ху Цзіньтао. «Він править 1,3 млрд. людей і командує найбільшою армією на Землі. Під його керівництвом Китай став другою світовою економікою», – йдеться у супровідному тексті. Лауреат Нобелівської премії миру 2009 року Президент США Барак Обама посів друге місце

простежується в Китаї та країнах Південно-Східної Азії – так званих азійських тигрів, стратегія розвитку яких сконцентрована на безперервному зростанні експорту. Певною мірою це стосується і Японії, яка з 90-х років не може подолати економічний спад і вийти на рівень прискореного розвитку, що був притаманний їй до того часу.

За умов перерозподілу сфер глобального впливу основний опонент Сполучених Штатів, Китай, вже створив нові інституціональні структури за межами американської досяжності. Мається на увазі Шанхайська організація співробітництва (ШОС), до складу якої, крім Китаю, входять Росія, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан і Узбекистан. Разом з Індією, Іраном, Монголією та Пакистаном у ролі спостерігачів вони сприяють економічному, енергетичному та військово-політичному співробітництву в регіоні Центральної Азії. У спільній декларації, прийнятій на саміті ШОС в червні 2006 р. у Пекіні зазначалося, що «відмінності в культурних традиціях, політичних і соціальних системах, цінностях і моделях розвитку, що сформувались історично, не мають використовуватися як привід для втру-

чання у внутрішні справи інших країн». На наступному саміті ШОС у серпні 2007 р. в Бішкеці (Киргизстан) Китай був одним із ініціаторів ідеї створення енергетичного клубу в рамках цієї організації. Коментуючи рішення останніх самітів ШОС, експерт вашингтонського фонду «Спадщина» А.Коен охарактеризував її діяльність як «антиамериканську» і при цьому підкреслив, що «гострі розбіжності між могутнім Китаєм і невизначеною у своєму майбутньому статусі Росією неминучі».

Варто зазначити, що Китай у конкурентній боротьбі за доступ до ресурсів планети значно розширив кордони своєї економічної експансії. Так, у жовтні 2006 р. в Пекіні під час проведення економічного саміту, на який було запрошено більш як 40 лідерів із країн Африки, обговорювалися плани спільної експлуатації природних ресурсів континенту. На саміті також було досягнуто домовленості щодо створення зони вільної торгівлі в рамках ШОС і АТЕС. Характерно, що дана пропозиція знайшла підтримку з боку Вашингтона, і тогочасний президент США Дж.Буш під час проведення 15-го саміту країн-членів АТЕС у ве-

ресні 2007 р. в Сідней закликав його учасників сконцентрувати зусилля для створення зони вільної торгівлі та системи регіональної безпеки. Через два роки на 17-му саміті АТЕС у листопаді 2009 р. у Сінгапурі президент Б.Обама, назвавши себе «тихоокеанським президентом», заявив, що США вкрай зацікавлені в збереженні безпеки в АТР. Звертаючись до учасників саміту, він зазначив, що «піднесення та розквіт сильного Китаю може стати джерелом стабільності та безпеки для всієї світової спільноти». Таку незвичну для Білого дому позицію можна пояснити реакцією Вашингтона на проголошену офіційним Пекіном концепцію «стратегічних кордонів і життєвого простору», яка спрямована на забезпечення зростання комплексної могутності Китаю.

Працюючи на історичну перспективу і оперуючи категоріями світової політики, Китай поступово перетворюється на носія глобалізації в її азійсько-тихоокеанському вимірі. Підтвердженням цього є активна підтримка Пекіном концепції «єдиного АТР у ХХІ ст.», що дає йому право на поширення своєї торгово-економічної діяльності в рамках АТЕС. Зокрема, виступаючи одним з ініціаторів нових інтеграційних комбінацій у Південно-Східній Азії (АСЕАН + 1; АСЕАН + 3; АСЕАН + 6), Китай незмінно підтримував інтереси країн субрегіону. Таким чином, інтеграційні процеси в регіоні набувають дедалі більшого економічного впливу Китаю, а сама глобалізація стає східноазійською за формою. Саме в цьому й полягає парадокс сучас-

ності, коли північноамериканська та євроатлантична за походженням глобалізація починає поступатися масштабами та активністю своєму азійсько-тихоокеанському варіанту.

Співробітництво в рамках АСЕАН і АТЕС пов'язане для Китаю не тільки зі здобутками, а й проблемами та викликами. Технологічне відставання Китаю від країн постіндустріальної економіки позначається на результатах його конкуренції з ними на ринках АТЕС. Намагаючись компенсувати цей системний недолік, Китай активно використовує ціновий фактор і конфуціанську етику праці, що дає йому певні переваги. Проте даний ресурс не може забезпечувати Китаю тривалих переваг порівняно з авангардними моделями суспільно-економічної та технологічної модернізації, що їх застосовують як на Заході, так і на Сході. Тому в політичних і наукових колах Китаю розуміють, що подальша участь країни в економічних інтеграційних процесах сприятиме лібералізації її соціально-політичного устрою. Якими можуть бути наслідки інтеграційної стратегії Китаю для його державно-центристської політичної та ідеологічної системи можна судити за ставленням Пекіна до принципів «відкритого регіоналізму». Мається на увазі, що не без участі Китаю в процесі еволюції АТЕС були сформульовані такі принципи, як «відкритість», «консультативність», «взаємна користь», «сумісність», «гнучкість», «недискримінаційність», «поступовість» тощо. Покладені в основу економічної та інвестиційної діяльності АТЕС вони

мають загальну назву – «принципи, що не зобов'язують». Використання цих принципів дає можливість Китаю зміцнювати свої позиції в АТЕС і водночас обстоювати вкрай важливий для забезпечення державного суверенітету принцип «економічного невтручання». Така позиція, з якою Китай виступив на Сеульському саміті G-20 сприяла підвищенню його авторитету серед країн, що розвиваються.

Отже, конкурентна боротьба епохи глобальних трансформацій з усіма її парадоксами та протиріччями триває. При цьому її основні учасники, з одного боку, «велика вісімка», з іншого – країни світової периферії продовжують реалізацію протилежних за геополітичною спрямованістю цілей. Розвинені країни постіндустріальної цивілізації насамперед прагнуть до встановлення системи глобального контролю та управління, а решта – аутсайтери світового суспільного прогресу намагаються зберегти свій напівзруйнований економічний суверенітет і адаптуватися до суперечливих наслідків глобалізації. Ризики в глобальній грі для всіх її учасників є надто високими, але й виграш великим – фактично це допуск до участі в глобальному управлінні. Звідси небезпідставним є питання – яка вірогідність того, що міжнародний порядок стане більш стабільним, якщо з часом лідер сучасної глобалізації США буде змінений на ефективнішу за своїми функціональними параметрами державу (можливо, групу держав)? Сучасний етап глобалізації світового розвитку виявляє серед інших дію

двох основних тенденцій – трансформацію міжнародної системи, результатом якої є майже повна ерозія Вестфальської системи, і формування так званої «дифузної мультиполярності», основними полюсами якої залишаються євроатлантична спільнота на чолі США та неконсолідований «не-Захід». У незахідній спільноті ймовірно домінуватимуть регіональні центри сили: Бразилія, Росія, Індія і Китай, які практично не мають шансів на глобальне лідерство. Створити антизахідну чотирьохсторонню або трьохсторонню коаліцію ці держави навряд чи спроможні з геополітичних, економічних і цивілізаційних причин.

Водночас, країни «великої вісімки» на практиці демонструють свою зацікавленість у співробітництві з Китаєм на двосторонніх і багатосторонніх засадах, як у сфері економіки, так і в галузі безпеки. У свою чергу, середні та малі країни виявляють толерантність щодо зовнішньої політики Піднебесної та привчаються до думки, що її економічне піднесення принесе їм значні вигоди. У будь-якому випадку жодна азійська країна не ризикне сьогодні підтримати антикитайські дії, хоч би від кого вони виходили б. За великим рахунком, прагматичний курс Китаю, спрямований на розвиток глобального партнерства, влаштовує всіх членів міжнародного співтовариства.

Україні як європейській державі в цій великій грі необхідно раціонально використати свій інтеграційний потенціал, щоб не залишитися «глобальним маргіналом» сучасного світу, який позбавлений наці-

ональної стратегії суспільної модернізації та глобалізації, а відтак і власної долі. У цьому контексті надзвичайно важливого значення набуває завдання розробки науково обґрунтованої стратегії міжнародної інтеграції для України та плану конкретних заходів щодо її реалізації. Без своєчасного та належного виконання цього завдання неможлива активна участь нашої держави в процесах глобалізації та глобального управління.

Слід зазначити, що для України, яка з різних причин не прагне бути регіональним лідером і тим паче гегемоном, зростання ролі китайського фактору має опосередковане значення. Більшу вагу має те, що позиції України та Китаю з багатьох міжнародних питань є близькими чи такими, що співпадають. Обидві країни дотримуються принципів позаблокової політики та демонструють відсутність бажання використовувати силу для врегулювання міжнародних конфліктів. Без'ядерний статус України при тому, що Китай як ядерна держава виступає в ролі гаранта її безпеки, також сприяє зміцненню взаємної довіри. Свої відносини з Китаєм Україна будує самостійно та без огляду на

своїх стратегічних партнерів – США, Росію чи Європейський Союз. Немає сумніву в тому, що миролюбна зовнішня політика нашої держави за умов її послідовної орієнтації на здійснення національних інтересів, зокрема щодо співробітництва з Китаєм, матиме належні результати.

Вересневий візит 2010 р. Президента України В. Януковича в Китай став своєрідним проривом у двосторонніх відносинах і водночас відкриттям «нової Азії» та нетрадиційних можливостей співробітництва з її новим економічним лідером. Внаслідок цього істотно активізувався міждержавний політичний діалог на вищому рівні, що за відповідних умов дозволить вивести українсько-китайські відносини на рівень стратегічного партнерства. Зроблений також важливий крок на шляху до стратегічного партнерства на двосторонній основі та в рамках євразійського міжрегіонального співробітництва. У зв'язку з цим, небезпідставним буде припущення, що наступним кроком може стати участь України в ШОС, яка за своїми цілями та функціями є своєчасною і досить ефективною відповіддю на виклики XXI століття.

Розбудова дипломатичної служби доби Директорії

**Ірина МАТЯШ,
доктор історичних наук,
професор,
заслужений діяч науки
і техніки України,
перший заступник голови
Державного комітету
архівів України**

*(Закінчення. Початок
у №9-10)*

Помітним явищем в історії української дипломатії доби Директорії УНР стали наради керівників дипломатичних представництв УНР у зарубіжних країнах. Започаткування в червні – серпні 1919 р. такої форми «організаційно-роз'яснювальної роботи керівництва відомства закордонних справ УНР із главами дипломатичних представництв»¹⁷ зумовлювала низка об'єктивних і суб'єктивних чинників. По-перше, постійні зміни місця перебування Уряду УНР (Вінниця, Проскурів, Рівне, Кам'янець-Подільський) ускладнювали його зв'язок через профільне відомство із зарубіжними дипломатичними представництвами, послаблювали контроль за їхньою

діяльністю, що в свою чергу позначалося на міжнародному іміджі держави. По-друге, відсутність формального визнання дипломатичних представників УНР країнами їх акредитації змушувала урізноманітнювати діяльність (передусім – інформаційну задля пропаганди української ідеї) й зумовлювала потребу спільних консультацій. По-третє, напружена військово-політична ситуація в ряді європейських країн після завершення Першої світової війни не сприяла тісній взаємодії українських посольств і дипломатичних місій, що заважало повноцінному втіленню зовнішньополітичної концепції УНР. Відтак перші наради послів і голів дипломатичних місій в 1919 р. відбувалися поза межами державної території України радше з необхідності роз'яснення основних напрямів зовнішньої політики, обміну інформацією та посилення контролю за діяльністю українських дипломатичних представництв, ніж з усвідомленого бажання керівництва МЗС УНР запроваджувати нові форми дипломатичної діяльності.

Першу (18–22 червня 1919 р., Відень) й другу (6–14 серпня 1919 р., Карлсбад) наради провів Міністр закордон-

них справ УНР В. Темницький під час свого короткотермінового перебування (з квітня по серпень 1919 р.) на цій високій посаді. Потребу проведення першої наради зумовило перебування у Відні радника Надзвичайної дипломатичної місії УНР на Паризькій мирній конференції С.Томашівського¹⁸. У нараді взяли участь дипломатичні представники, хто випадково (чи не випадково) опинився у Відні або чия країна акредитації була територіально найближчою: послі УНР (В.Липинський) та ЗУНР (В. Сингалевич) в Австрії, М.Василько (голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Швейцарії), М.Порш (посол УНР у Німеччині), Д.Левицький (голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії). Були присутні також

радники М.Здерковський та А.Жук. Вислухавши повідомлення С.Томашівського про хід Паризької мирної конференції, учасники наради обговорили основні пріоритети зовнішньої політики УНР. Нарада підтвердила незмінність зовнішньополітичного курсу Директорії, основним принципом якого залишалася соборність та державна незалежність усіх українських земель¹⁹. Менше ніж за рік до третьої наради, яка ухвалила кардинально протилежне рішення з цього питання, перша нарада послів визнала за необхідне позбавитися будь-якої залежності від Польщі. Натомість як «природний союзник» розглядалися Німеччина, визнавалася потреба тісніших контактів із Угорщиною та Чехо-Словаччиною. Незмінно негативним зали-

Учасники наради послів і голів надзвичайних дипломатичних місій УНР у Карсбаді, серпень 1919 р.

шилося й ставлення до «реставрації» Росії, хоча припускалася можливість встановлення дипломатичних відносин з державами, які виникли на уламках імперії.

Незабаром В.Темницький зібрав другу Наряду послів і голів дипломатичних місій УНР. Вона відбулася 6–14 серпня 1919 р. у відомому чехословацькому курортному центрі Карлсбаді (нині – Карлові Вари, Чехія). Представник галицької інтелігенції, колишній член Бойової Управи українських січових стрільців, репрезентант ЗУНР – ЗОУНР в РНМ УНР, В. Темницький звертав особливу увагу на представницький склад із точки зору пропорційності представників УНР та ЗО УНР. У нараді взяли участь радник міністра А.Жук, посол УНР у Ні-

меччині М.Порш, голови надзвичайних дипломатичних місій УНР М.Славинський (у Чехословаччині), А.Яковлів (у Голландії та Бельгії), Д.Левіцький (у Данії), К.Лоський (у Швеції та Норвегії), радник місії у Великобританії Я.Олесницький, радник посольства в Австрії В.Полетика, заступник голови місії у Фінляндії М.Залізник, уповноважений представник державного секретаря ЗО УНР О.Бурачинський, голова місії ЗО УНР у Будапешті Я.Біберович, голова делегації ЗО УНР на Паризькій мирній конференції і Державний секретар закордонних справ ЗУНР В.Панейко, голова дипломатичної місії ЗО УНР в Австрії В.Сингалевиц. 12 засідань наради було присвячено обговоренню питань організації та коор-

динації діяльності дипломатичних представництв, пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики УНР, її позиції в світі. З ключовими доповідями виступили міністр В.Темницький (щодо загальних проблем внутрішньої та зовнішньої політики УНР), радник посольства у Бірліні Р.Смаль-Стоцький (про внутрішню політику УНР), член місії УНР на Паризькій мирній конференції В.Панейко (про діяльність делегацій УНР та ЗО УНР на конференції). Доповідь міністра, який вважав становище УНР безнадійним, не залишала підстав для оптимізму. Каменем спотикання стало питання про протиріччя в зовнішній політиці УНР та ЗО УНР. Ситуацію, що склалася,

Члени Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Англії

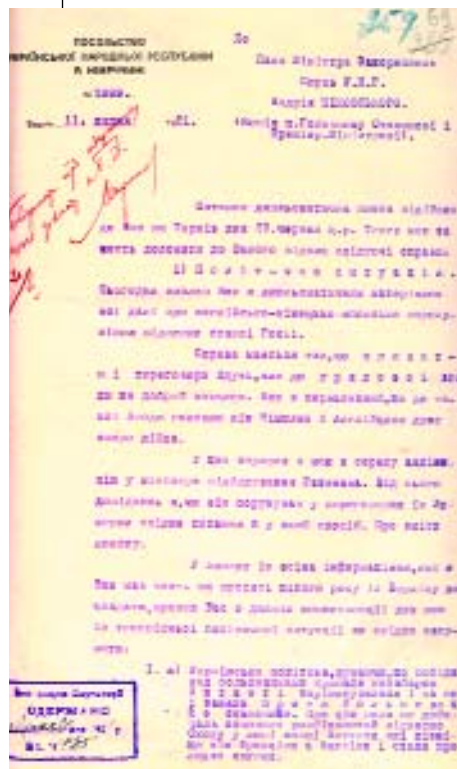
В.Темницький охарактеризував як існування двох «зовнішніх політик». Резолюція наради орієнтувала на чіткішу координацію діяльності дипломатичних установ. Згідно з рішенням наради, змінювалися також акценти в зовнішній політиці, першочергового значення набували відносини з найближчими сусідами (Польщею, Румунією, Чехословаччиною), Італією та новими державами, що виникли внаслідок розпаду Російської імперії (Естонією, Литвою, Латвією, Грузією)²⁰.

Невдовзі після проведення наради В.Темницький залишив посаду, але потреба в проведенні таких зібрань не втратила актуальності. Зокрема, наступну, неофіційну нараду керівників дипломатичних представництв зумовила закритість інформації про підготовку та підписання Варшавського договору між УНР та Річчю Посполитою. Після появи в пресі повідомлень про підготовку Варшавського договору між маршалом Юзефом Пілсудським та Головним отаманом Симоном Петлюрою українські дипломати зібралися в приміщенні Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Відні, щоб з'ясувати підстави правомірності такої

інформації. Думки послів щодо угоди були кардинально протилежними. Більшість вважала договір «політично-дипломатичним успіхом», інші вбачали його невідповідність через значні територіальні та економічні поступки Польщі. Як справедливо зазначав Ігор Каменецький, Польща демонструвала в цьому договорі «оригінальне» розуміння «14 пунктів Вільсона»: «В тому договорі, диктованому польським урядом, було в дійсності признане право українського народу на незалежність, але ціною відступлення Польщі ряду територій, які етнографічно були переважно українськими»²¹. Крім того, в тексті договору стверджу-

Дмитро Антонович (1877–1945), голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Італії

Лист Посла УНР у Німеччині Р. Смаль-Стоцького до Міністра закордонних справ УНР А. Ніковського, 11 липня 1921 р.

**Володимир Сікевич
(1870–1952), голова
Надзвичайної дипломатичної
місії УНР в Угорщині**

валося (п. 9), що у разі непорозумін з тлумаченням основних положень лише польський текст слід вважати вірним. Неофіційна нарада ухвалила відрядити К.Мацієвича, О.Шульгина (представників більшості) та М.Галагана (від меншості) до Варшави з метою з'ясування точного змісту договору та майбутнього напрямку політики уряду УНР.

Наступна Нарада послів і голів дипломатичних місій УНР відбулася 18–20 серпня 1920 р. у Відні за головуванням нового міністра закордонних справ УНР – А.Ніковського. Головна мета зібрання дипломатів полягала в обговоренні нового курсу зовнішньої політики УНР, своє бачення пріоритетів якої продемонстрував міністр, та завдань українських дипломатичних представництв. У нараді взяли участь міністр фінансів Х.Барановський, посол УНР у Австрії Г.Сидоренко, в. о. голови українського посольства у Німеччині Р.Смаль-Стоцький, голови дипломатичних місій у Швейцарії (М.Василько),

Чехословаччині (М.Славінський), Великобританії (А.Марголін), Голландії і Бельгії (А.Яковлів), Греції (М.Левицький), Угорщині (М.Галаган), члени української делегації на Паризькій мирній конференції С.Шелухін та О.Шульгин, колишній посол УНР в Італії Д.Антонович. Ключовим питанням наради стало питання про українсько-польський договір. Після завершення дискусії з цього питання думки учасників зібрання порівняно з висновками, зробленими на неофіційній нараді у Відні, фактично залишилися без змін. Однак більшість учасників наради погодилися з тезою про необхідність зберегти «самостійність» України навіть ціною втрати її «соборності»²². Другим важливим висновком наради стало твердження про потребу збереження української армії та посилення пропагандистської діяльності дипломатичних представництв як засобу ствердження української ідеї. Відтак у ухвалі наради до головних завдань української дипломатії було віднесено інформаційну діяльність. Бурхливу дискусію викликало питання про фінансування діяльності дипломатичних представництв (називалися привласнені окремими дипломатами суми) та скорочення штатів місій. Під час обговорення вперше було порушено питання про запровадження інституту почесних консулів і призначення послів за сумісництвом у двох державах. Розглядалося й питання про створення Національного комітету «для оборони українських інтересів за кордоном». Однострійною була думка учас-

ників наради про «українську орієнтацію» діяльності дипломатичних представництв у складних політичних реаліях того часу.

На час проведення останньої наради МЗС розпочало реєстрацію персонального складу дипломатичних представництв, наслідком якої стало чергове скорочення штатів (на 75%) та фінансування місій, аж до остаточного припинення діяльності представництв у Болгарії, Греції, Данії, США, скандинавських і прибалтійських країнах. У серпні було також скасовано військово-санітарні місії як окремі установи та передано їхні функції дипломатичним представництвам.

Останні спроби зберегти українську дипломатичну присутність в іноземних державах після поразки УНР пов'язані з діяльністю Державного Центру УНР в еміграції. Під час «тарнівського періоду» УНР деякий час продовжували діяти місії в Австрії, Бельгії та Голландії, Великій Британії, Італії, Німеччині, Румунії, США, Туреччині, Чехословаччині, Швейцарії. Однією з останніх припинила своє існування діяльність Надзвичайна дипломатична місія УНР в Угорщині. Її тодішньому керівникові – генералу В.Сікевичу було доручено організувати виїзд Симона Петлюри у Париж. Ключову роль у підготовці від'їзду з Варшави й підготовці перебування Головного отамана в Будапешті відіграв на той час посол УНР у Німеччині в ранзі міністра – Микола Василько, котрий мав надзвичайний ав-

торитет в дипломатичних і державних колах завдяки своєму колосальному професійному досвіду і людським якостям. Присвоєння рангу міністра М.Васильку в квітні 1921 року (тоді він очолював українське дипломатичне представництво в Італії та Швейцарії) було швидше визнанням його заслуг, ніж можливістю отримання пільг. Міністр закордонних справ А.Ніковський повідомив йому про присвоєння звання міністра, «не маючи жадних ілюзій і сентиментів щодо всякої титулятури в теперішньому тяжкому становищі УНР»²³. До думок і порад М. Василька прислухався Голова Директорії.

М.Василько, очевидно, довіряв керівникові дипломатичної місії, знаючи його прихильне ставлення до Головного отамана. В.Сікевичу довелося спілкуватися від імені УНР із диктатором М.Хорті. Протилежник більшовизму, він зберіг всі дипломатичні імунітети за репрезентан-

**Микола Василько (1868–1924),
Посол УНР в Швейцарії**

тами «нерадянської» України. Відтак в українського дипломата склалися доволі толерантні відносини з угорською владою, що давало підстави С. Петлюрі сподіватися на прихильне ставлення до нього в Угорщині.

Доручення з'ясувати умови перебування в Будапешті В.Сікевич отримав безпосередньо від С.Петлюри 29 жовтня 1923 р. Підписання прелімінарної угоди Польщі з радянською Росією в жовтні 1920 р. відгукнулося вимогою 1923 року радянської України до польських властей щодо заборони діяльності уряду УНР і видачі С.Петлюри як ворога народу. Залишатися в Варшаві, де він мешкав з листопада 1921 р. на конспіративних квартирах, Головному отаману ставало небезпечним.

Упродовж жовтня-грудня 1923 р. В.Сікевич підготував перебування С.Петлюри в Будапешті, забезпечив необхідними документами, узгодив відповід-

ні питання з угорським урядом, підшукав помешкання і отримав фінансування. Отримавши паспорти та необхідні документи, 30 грудня 1923 року Симон Петлюра разом із В'ячеславом Прокоповичем виїхав з Варшави. Справжні причини від'їзду Головного отамана не розголошувалися. Офіційна версія передбачала повернення. 2 січня Головний отаман з'явився в приміщенні Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Будапешті. Деякий час він перебував в угорській столиці як керівник прес-бюро місії, зупинившись у приватному приміщенні. Перебування в Будапешті С.Петлюра розглядав як «тимчасове», передбачаючи виїхати «у більш відповідне місце»²⁴. Йшлося про Рим чи Париж. З'ясувати можливість виїзду до Італії С.Петлюра доручив В.Сікевичу, зважаючи на його добрі відносини з місцевою владою, котра з огляду на спільність ідеологічних засад із тодішньою італійською диктатурою могла посприяти в цій справі.

Для детальної розмови та обговорення планів виїзду остаточно місце осідку Головного отамана до Будапешту навідувався, щойно одужавши від хвороби, М.Василько. Там було прийнято рішення щодо «більш відповідного місця», яким мав стати Париж. За кілька місяців після цієї зустрічі, 2 серпня 1924 року, М.Василько пішов із життя в санаторії німецького

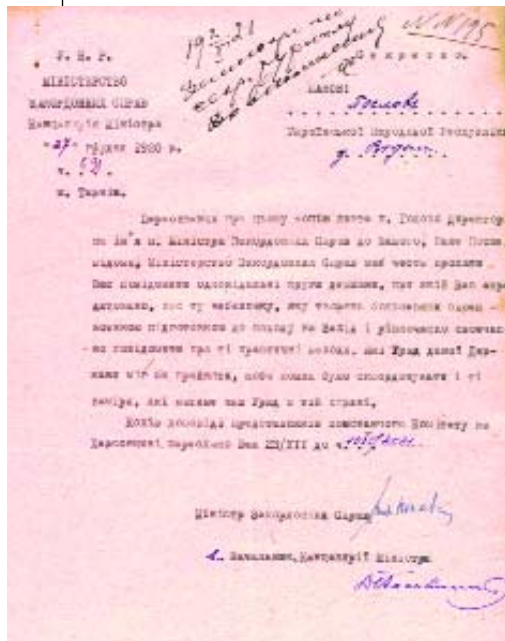

Члени Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині, серпень 1919 р.

курортного містечка Райхенгаль, а В.Сікевич 2 квітня 1924 р. отримав повідомлення про припинення угорським урядом «на підставі політичних поглядів» діяльності Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині. Наступного дня голова місії розпочав ліквідаційні заходи й підготовку документів для архіву. 12 травня 1924 р. він видав останній наказ. Перебування С.Петлюри в Будапешті певною мірою вирішило подальшу долю генерала Сікевича. Від Голови Директорії він отримав повноваження щодо здійснення спеціальної місії «ви-

учити імміграційні обставини в Канаді». У червні 1924 р. генерал Сікевич з родиною прибув до Вінніпега, а згодом оселився на маленькій фермі під Торонто.

Так завершився останній етап історії незалежної української дипломатії доби визвольних змагань, упродовж якого було створено найбільшу кількість нових дипломатичних представництв, запроваджено новації в організації військового аташату, здійснено спроби до вступу в Лігу Націй та засновано таку форму колективного обговорення ключових питань дипломатії як наради послів.

Лист Міністра закордонних справ УНР до посла УНР у Відні, 27 грудня 1920 р.

¹⁷ Матвієнко В.М. Наради послів і голів дипломатичних місій УНР 1919–1920// Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./ Редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. – К.: Знання України, 2004. – Т. 2. – С. 155.

¹⁸ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 7, арк. 5 зв.

¹⁹ Див.: Матвієнко В.М. Наради послів і голів дипломатичних місій УНР 1919–1920// Українська дипломатична енциклопедія... – С. 156; Жук Ю. Спогади про батька// Політика і час. – 1994. – № 4. – С. 61–62.

²⁰ Нариси з історії української дипломатії... – С. 349.

²¹ Каменецький Ігор. УНР і українська загранична політика між двома світовими війнами // Український історик. – 1993. – Ч. 116–119. – Т. 30. – С. 79.

²² У той час, коли учасники наради послів дебатували положення українсько-польського договору, з кінця липня Польща вже вела без участі представників УНР мирні переговори з радянською Росією.

²³ ЦДАВО України, ф. 3518, оп. 1, спр. 57, арк. 13.

²⁴ ЦДАВО України, ф. 3809, оп. 2, спр. 2, арк. 12.

Документи, які публікуються нижче, містять відомості про штати та засади створення та фінансування дипломатичних установ УНР різного рівня, ілюструють діяльність зовнішньопо-

літичного відомства, висвітлюють його організаційно-кадрові проблеми. Цінність опублікованих актів полягає передусім у тому, що вони становлять собою взірці організаційних документів закор-

донного відомства і відображають суспільний рейтинг посади дипломата як державного службовця. Документи публікуються зі збереженням орфографії, стилістики та пунктуації оригіналу.

№ 204 Закон Директорії УНР ухвалений РНМ УНР про надіслання Надзвичайної дипломатичної місії до США, штати Місії та асигнування коштів на її утримання

Київ, 10 січня 1919 р.

1. Вислати до Північно Американських Сполучених Держав Надзвичайну Дипломатичну Місію.

2. В зміну існуючих законів про штати надзвичайних місій і доповнення до тих штатів ухвалити для цієї місії штати, які до цього прикладаються.

3. Асигнувати і розпорядження Міністра Закордонних Справ з коштів Державної Скарбниці один мільон чотиріста сімдесят одну тисячу чотиріста (1.471.400) карбованців на утримання й вислання Надзвичайної Дипломатичної Місії До Північно-Американських Сполучених Держав на протязі 6 місяців.

Голова Ради Міністрів,
Міністр Закордонних Справ В. Чеховський

Штати Надзвичайної Дипломатичної місії
до Північно-Американських Сполучених Держав

Назва посади	Кількість посад	Місячне утримання Одному	Всім	Кляса посади
Голова Місії	1	4.000	4.000	IV
Радник	3	3.000	9.000	V
Секретар	1	2.000	2.000	VI
Заст[упник] секретаря	1	1.800	1.800	VII
Аташе	3	1.800	5.400	VII
Урядовці	4	1.500	6.000	VIII
Разом	13	-	28.200	-

На представництво	20.000	карб[ованців]
На канцелярські видатки	4.000	"
На найом помешкання для Голови Місії	2.000	"
" " " Місії	1.500	"
На найом помешкання для Радника	5.000	"
" " " Секретареві,		
заступн[ику] секретаря, аташе по 500 карбованців	4.000	"
На найом помешкання для урядовців		
по 400 карбованців	1.600	"
На роз'їзди Голові Місії	3.600	"
" " трьом Радникам по 1000 карбованців	3.000	"
" " Секретареві	1.000	"
" " Заступн[ику] Секретаря	500	"
" " трьом аташе по 500 карб.	1.500	"
Обзаведення і непередбачені видатки	5.000	"
На пресу в розпорядження Голови Місії	100.000	"
В розпорядження Голови місії (х-видатки)	50.000	"
Разом	197.100	карб[ованців]
Всього на один місяць	225.300	карб[ованців]
На 6 місяців	1.351.800	"
Під'омних грошей в розмірі двохмісячного утримання для 13 осіб	56.400	"
На обмундівування для 12 осіб одномісячне утримання	28.200	"
На подорож	35.000	"
Разом одноразово	119.600	карб[ованців]
Всього на 6 місяців	1.471.400	"

Примітка: Роз'їзні гроші, зазначені в штатах, видаються всім особам Місії в беззвідомне розпорядження. Урядовці добових грошей не одержують. Всі виплати рахуються в Українській валюті.

Голова Ради Народніх Міністрів.

Міністр Закордонних Справ

В. Чеховський

(В[існик] Д[ержавних] З[аконів], 25 вип[уск], 21 липня 1919 року.)

Опубл.: Хрещко І. Збірник законів і постанов Українського Правительс-
тва відносно закордонних інструкцій. – Ч. 1. – Відень, 1919. – С. 69-72.

№ 205 Лист [А. Жука] до керівника секретаріату зовнішніх справ ЗУНР Л. Цегельського про напрямок зовнішньої політики УНР і ЗУНР

Відень, 12 січня 1919 р.

Високоповажний Пане Доктор!

Користаю з нагоди, щоби написати Вам кілька слів, як керівникові загр[аничної] політики ЗУНР.

1. Спільно з Міністром зак[ордонних] справ у Києві особною нотою повідом[...], те всі держави про злуку обох Україн.

2. Подбайте в порозумінню з [В.] Темницьким про відповідне обсадження заграничних дипломатичних постерунків.

3. Подбайте про відповідний склад Місії до мирових переговорів. Недопускати хлопчаків, блазнів, дикунів. Найменше, але на солідніших людей послати. На чолі Місії поставити проф[есора] [М.] Грушівського. В склад Місії конечно повинен би увійти [В.] Ліпінський, якого відтак треба лишити послом в Парижі.

4. Треба вивести на чисту воду оружний конфлікт з Польщею, зібрати всю оружну силу з обох Україн і вигнати Поляків з Галичини і Холмщини.

5. З Ромунами і Мадярами, доки не доконаємо Поляків, не нааражати[ся] на оружний конфлікт, політикувати...

6. Утримати Раду і Секретаріат ЗУНР аж до дефінітивного злучення обох держав. Може пізніше прийдеться відвойовувати Україну від нової російської навали, тоді пригодиться нам галицька Рада і (секретаріат), на завязок загально української національної влади. Але вже тепер мусить бути спільне військо, спільне дипломатичне представництво і спільна агр[арна] політика.

7. Не зуживати сил на боротьбу з большевизмом, але зберегти від розкладу большевицького всю оружну силу на чолі з [С.] Петлюрою і кинути її на захід, проти Польщі. Як не зукраїнізують большевизму українські большевики, то пізніше зможе з ним порядок зробити [С.] Петлюра, коли відзначить границю від заходу і в сій патріотичній роботі згуртує і загартує патріотичну армію.

Широ Вас здоровлю остаю

З високим поважаннем

Бібліотека та архів Канади (Оттава, Онтаріо). Архів А. Жука. Від-
пуск (?), машинопис.

**№ 206 Постанова Директорії УНР
про негайне звільнення з посад урядовців,
що були призначенні у період
Гетьманату П. Скоропадського**

Київ, 14 січня 1919 р.

Всі урядовці всіх Відомств, як в Центральних Урядових Інституціях так і на місцях, призначені за часи гетьманщини, негайно звільняються з своїх посад. Нове призначення деяких з них може бути тільки по спеціальних докладах відповідних начальників при умові рекомендації їх громадськими організаціями чи відомими громадянами.

Виконання цієї постанови за суворю особистою відповідальністю накладається на відповідних начальників, від яких залежить призначення.

Постанова вводиться по телеграфу. При виконання негайно сповіщати по відповідних інстанціях.

14 січня 1919 року

Голова Директорії В. Винниченко в[ласною] р[укою]
Член-Секретар Ф. Швець в[ласною] р[укою]

(В[існик] Д[ержавних] З[аконів], II-й вип[уск], 21 січня 1919.)

Опубл.: Храпко І. Збірник законів і постанов Українського Правительства відносно закордонних інструкцій. – Ч. 1. – Відень, 1919. – С. 125.

**№ 207 Закон Директорії УНР ухвалений Радою
Народних Міністрів УНР про доповнення закону
про штати надзвичайних дипломатичних місій
УНР за кордоном від 9 січня 1919 р.**

Київ, 18 січня 1919 р.

Закон від 9 січня 1919 року про штати надзвичайних Дипломатичних Місій примітками четвертою, п'ятою та шостою такого змісту:

Примітка 4: Гроші, котрі асигнуються надзвичайним Місіям, повинні бути, в виду пониження за кордоном вартости карбованця, побільшені в 1½ раз; себ-то асигнувати кожній місії на рік разом – 542.400 карб[ованців]

Примітка 5: Представити право Міністрові Закордонних Справ асигнувати в розпорядження Голов Надзвичайних Місій суми, по його углядженню, на допомогу українським громадянам, проживаючим по-за кордоном, із десятиміліонового фонду – із кредиту по § 4, ст[атті] 2, сміти 1919 року (таємні видатки).

Примітка 6: В відміну примітки другої названого закону, Міністрові Закордонних Справ надається право видавати в розпорядження Голов Надзвичайних Місій суми, які по його углядженню, необхідні на пресу і які повинні бути віднесені до десятиміліонового фонду – до кредиту по § 4, ст[атті] 2, сміти 1919 року (таємні видатки).

Голова Ради Народніх Міністрів,
Міністр Закордонних Справ В. Чеховський

Опубл.: Храпко І. Збірник законів і постанов Українського Правительства відносно закордонних інструкцій. – Ч. 1. – Відень, 1919. – С. 91-92.

**№ 208 Закон Директорії УНР ухвалений
РНМ УНР про надіслання Надзвичайної
дипломатичної місії до Великобританії, штати
місії та асигнування коштів на її утримання**

Київ, 23 січня 1919 р.

1. Вислати до Англії Надзвичайну Дипломатичну Місію.
2. В зміну існуючих законів про штати Надзвичайних Місій і доповнення до тих штатів ухвалити для цієї Місії штати, які до цього прикладаються.

3. Асигнувати на утримання і вислання цієї Місії 576.500 карбованців.

Голова Ради Народніх Міністрів
За Міністра Закордонних Справ

В. Чеховський
А. Марголін

Штати Надзвичайної Дипломатичної Місії до Англії

Посада	Число посад	Утримання		Кляса посади
		Одному	Всім	
Голова місії	1	4.000	4.000	V
Радник	2	3.000	6.000	VI
Секретарь	2	2.000	4.000	VI
Атташе	2	1.800	3.600	VII
Урядовців	3	1.500	4.500	VIII
Разом	10	-	22.100	-

На представництво	20.000	карб[ованців]
На канц[елярські] видатки	4.000	"
На найом помешкання Голові Місії	3.000	"
На найом помешкання Місії	2.500	"
На найом помешкання секретарям, радникам, аташе по 500 карбованців	3.000	"
На найом помешкання урядовцям по 400 карбованців	1.200	"
На роз'їзди Голові Місії	3.000	"
На роз'їзди 2 радникам по 1000 карб.	2.000	"
На роз'їзди секретарям по 1000 карб.	2.000	"
На роз'їзди 2 аташе по 500 карб	1.000	"
Обзаведення і непер[едбачені] видатки	5.000	"
В розпорядження Голови Місії (на видатки)	50.000	"
Разом	96.700	карб[ованців]
Всього на 1 місяць	118.800	"
На 4 місяці	475.200	"

Одноразово:

Під'ємних грошей в висоті двохмісяч[ного] утримання на 10 осіб	44.200	карб[ованців]
На виєкіпування для 10 осіб одноміс[ячного] утримання	22.100	"
На подорож	35.000	"
Разом одноразово	101.300	карб[ованців]
Всього на 4 місяців	576.500	"

Примітка: Роз'їздні гроші, зазначені в цих штатах, видаються всім особам місії в безвідчінне розпорядження.

Голова Ради Народніх Міністрів
За Міністра Закордонних Справ

В. Чеховський
А. Марголін

(В[існик] Д[ержавних] З[аконів], вип[уск] 6, 11 лютого 1919 року)

Опубл.: Храпко І. Збірник законів і постанов Українського Правительства відносно закордонних інструкцій. – Ч. 1. – Відень, 1919. – С. 85-88.

(далі буде)

Україна та країни Магрибу

Країни Північної Африки набувають дедалі більшого стратегічного значення для торговельно-економічних інтересів нашої держави. Перспективи розширення політичного та економічного співробітництва, реалізація проектів постачання енергоносіїв їв також пов'язані з цим

регіоном, зокрема з країнами Союзу Арабського Магрибу – САМ (Алжиром, Лівією, Мавританією, Марокко, Тунісом).

Проблеми взаємодії України з державами Арабського Магрибу висвітлюються в збірнику статей кандидата політичних наук, провідного наукового співробітника Одеського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень Владлена Макуха «Україна та країни Магрибу: реалії та перспективи. Актуальні питання двостороннього співробітництва» (Національний інститут стратегічних досліджень, Регіональний філіал у м. Одесі. – Одеса: ПП «Фенікс», 2010. – 244 с.). Зокрема, у книжці розглядаються актуальні питан-

«Ukraine and Maghreb countries: realities and perspectives». This collection includes 22 articles of Senior research fellow of Odesa Branch of the National Institute for Strategic Studies Vladlen Makoukh, dedicated to the issues of cooperation between Ukraine and Arab Maghreb countries in the agrarian, transport, touristic and military spheres. The process of «Union for Mediterranean» organization's formation and issues of Ukraine cooperation with this organization are being examined. Author analyzes the main stages of mutual relations between Ukraine and Arab Maghreb countries in the politic and economic retrospective, as well in the context of perspectives of their deepening. The special attention is paid to the typical features of economic policies of Arab Maghreb Union countries in the context of global financial crisis.

The collection may be used by wide scale of readers, especially by diplomats, experts and specialists in International Relations, political scientists, journalists, students and lecturers.

ня співробітництва в енергетичній, агропромисловій, транспортній, військово-технічній, гуманітарній та туристичній галузях. Автор аналізує основні етапи становлення двосторонніх відносин нашої держави з країнами Араб-

ського Магрибу.

Збірник становить значний науковий інтерес для широкого кола читачів, експертів-близькосхідників, спеціалістів у галузі міжнародних відносин, політологів, журналістів, студентів та викладачів.

International Review № 3(15), жовтень 2010

«Відносини Україна–ЄС: «Східне партнерство» у регіональному вимірі»

У цьому номері квартальника публікуються результати досліджень групи міжнародних експертів стану реалізації програми Східне партнерство, зокрема, його регіонального виміру та впливу зближення з Росією на євроінтеграційний курс України та безпеку Євросоюзу. Видання квартальника здійснюється у рамках спільного проекту «Моніторинг відносин Україна–ЄС», започаткованого Регіональним представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі й Інститутом зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України.

За час, що минув з моменту офіційного старту Східного партнерства, відбулося поступове організаційне оформлення та функціональне наповнення ініціативи. Упродовж 2010 року сталося кілька подій, які певною мірою змінили політичний контекст у Східній Європі, а з ним й умови реалізації Східного партнерства. Це стосується зміни правлячої команди в Україні, збільшення протиріч у російсько-білоруських відносинах, збереження нестабільності в Молдові та тенденції до нормалізації російсько-польських відносин. Євросоюз, зі свого боку,

також вдався до кроків, покликаних продемонструвати дієздатність і ефективність Східного партнерства. Було проведено низку заходів у рамках багатостороннього виміру Східного партнерства як формального, так і неформального характеру, що дозволило забезпечити належну динаміку цього проекту.

Регіональний вимір східної політики ЄС організовано за горизонтальним принципом і структуровано переважно за функціональною ознакою. Сьогодні існує потреба у переведенні регіонального виміру Східного партнерства на більш систематичну основу з чіт-

ким визначенням завдань і бажаного політичного та практичного ефекту. Політика Європейського Союзу перетворюється на головний фактор ефективності Східного партнерства. Вона наразі залежить від того, наскільки ЄС буде здатний подолати внутрішні розбіжності відносно принципів власної східної політики, виробити цілісну дієву та збалансовану стратегію у відносинах з країнами Східної Європи, з одного боку, та з Росією – з другого, та адаптувати принципи і механізми залучення країн-партнерів до європейського простору відповідно до їх реальних потреб і викликів.